

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VIII. ÉVFOLYAM.

1893. márczius hó.

III. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Br. Eötvös József¹

Eötvös nevét említeni annyi, mint hódolni szellemének, — a leg-gazdagabb, legmagasabb röptű, legnemesebb szellemek egyikének, a milyet a magyar föld valaha termett, a magyar nemzet gényusa valaha megihletett. Ez a szellem közös kincse és büszkesége minden magyarnak. Nekünk a nemzeti kultúra, a közoktatás szerény munkásainak több: világító tűzoszlopunk a pusztaságban, az ígéret földe felé. Rajta csügg tekintetünk a jövőért folytatott küzdelmeinkben; hozzátapad bizodalunk a múlt emlékeinek minden erejével, mert érezzük, tudjuk, hogy a mit eddig kivívtunk, a mi sikerre rámutathatunk, neki köszönjük azt.

Nem is a véletlen dolga, hogy egyesületünk az ő nevét viseli. És nem a henyé, eszmélni nem szerető megszokás, vagy a tiszteletadásnak kegyeletes kötelessége az csupan, a mi bennünket évről-évre e napon összehoz. Nekünk életszükségünk az, hogy keressük az érintkezést Eötvös szellemével és hogy benne egyesülni törekedjünk.

Eszembe jut a görög regevilág hőse, Antaeus, ki küzdelemre szállt Heraklessel. Sokáig folyt a tusakodás. Herakles fel-felkapta a levegőbe s le-lesujtotta a földre Antaeust; de ez, a hányszor a földet érintette, új erőt érzett tagjaiban, talpra állt s tovább folytatta a viadalt. Herakles észrevette ellenfele erejének forrását; felkapta utólszor s addig tartotta a levegőben, míg a földtől elszakítva, ki nem oltotta életét. A mi Antaeusnak az anyaföld volt, az nekünk Eötvös szelleme. Ebből merítjük erőnket s érezzük, hogy a míg vele érintkezhetünk, nincs az a hatalom, a mely birna velünk. De jaj nekünk, ha egyszer elszakítanak tőle, vagy magunk válunk hozzá hűtlenné!

Benne van az emberi természetben, hogy a részekben keresi az egységet s az egészet részekre szereti bontani. Úgy vagyok vele magam is, S midőn Eötvös szelleméről beszélek, előttem áll az ember, egyéniségének vonzó, szeretetreméltó és tiszteletet parancsoló vonásaival; — megvillannak eszméi s ragyogó fényvel övezik igénytelen alakját és csudálatlan kell meghajolnom munkássága előtt, a mely egy egész élet faradhatatlan küzdelmeivel, aggódásaival, reménykedéseivel és csálódásaival eszméinek és egyéniségének fenséges apotheosisa.

¹ *Szestyén Gyűjtemény* beszéde a február 2-án tartott Eötvös-tünnepen.

Szerk.

Eötvösről, az emberről szólva, némi tartózkodás fog el s aggodás száll lelkemre — mintha élőről, köztünk jelen valóról kellene ítéletet mondanom! Hiszen nagyon sokan vannak még — köztünk is többen — a kik látták, hallották őt, a kik küzdelmeinek részesei voltak, vagy egyébképen álltak közel szívéhez. Az életnek annyi becses emléke köti hozzá a még élő nemzedéket, hogy ez büszkén vallja őt a magáénak. A halál elválaszthatja egymástól az élőket; a halhatatlanság egyesíti őket. Soha költő egyszerűbb alakban nagyobb igazságot nem fejezett ki, mint abban a bájos költeményben, a melyben a faggatott leánya — hat élő testvér egyike — arra a kérdésre, hogy hányan vannak, állhatatosan, rendületlenül, egész lelke hitével egyre csak azt ismétli: «Heten vagyunk, uram, heten!» A mit a költeményben a gyermeki naiv hit igaznak vall, igaznak bizonyítja azt a társadalmak élete, a történet tanúsága is. Ime a legendák, a mithosok, a mondák genesisé, a melyek nem ismerik el az élet tolytonosságának megszakítását a halál által. Ime a népek ítélete szerint a nagyság igazi mértéke.

És Eötvös a nagyok között is nagy volt. Midőn egyéniségét elemzem, csupa ellentétekre találok ennek alkotórészei gyanánt; de csodálatra kész az a fenséges harmonia, a melyben ez ellentétek egyesülnek.

Őseitől nagy nevet, előkelő társadalmi állást, kiváltságos jogokat és hatalmat örökölt — és ime egész élete, munkássága, hivatása nem más, mint szakadatlan küzdelem a sors emez ajándékai ellen, a melyek már bölcsőjében mosolyogtak rá. De a nagy ellentétet kiegyenlíti az ő fenkölt szelleme. Nem az osztályt támadja meg; csak azt, a mit emez osztály életében a történeti fejlődés meghaladott. Nem a törzs ellen intézi fejszezsapásait; csak a fattyúhajtásokat irtja, az elszáradt ágakat nyesegeti, hogy helyökbe új ágakat oltva, nemesebb gyümölcsöt érleljen. Nem új osztályharczot, fegyverét nem élesíti a gyűlölet; nem az arisztokrácia ellen, a demokráciáért hevül és küzd.

Magába merülő, elmélkedni szerető, tépelődésre hajló természet és mégis egy félszázad önfeláldozó munkássága tanú rá, hogy élete pihenés nélkül való harcban telt el. A legnagyobb magyar idealistának nevezik őt, és méltán; de hozzá merném tenni ép annyi joggal: a legnemesebb realista is, a ki minden gondolatavaj az életbe fogódzik, minden tettével ennek javítására tör. Apostoli buzgósága arany hiddal köti össze az ellentéteket.

Költő és filozóf; a szív és az ész embere. De e kettő az ő egyéniségében sohasem mond ellent egymásnak. Ép oly szépen, mint találon mondja róla egyik kitűnő író társa, hogy szívével gondolkozott, agyával érezett! A költőnek, filozófnak, államférfiúnak egy volt a célja, egy volt a törekvése. Az az egy, a mit Széchenyi a nemzet feldicsősítésének nevezett: ennek szolgálatában állanak és egyesülnek érzelmei, gondolatai, tettei.

A költő, író, publiczista, szónok, törvényhozó és kormányférfiú elérte mindazt, a mit hírnév, népszerűség és hatalom adhat; azon a magas polczon állt, a mely a nép milliói fölé emelte őt s a hol százerek tapsai hangzottak feléje: de a népszerűség soha el nem kábította,

a hatalom soha el nem tántorította. Ember maradt s nem volt, a kiben az embert nem tisztelte, meg ne becsülte volna. Soha sem ereszkedett le senkihez; magához emelte föl, a kivel érintkezett.

Ez a harmonia, a melyet csak tökéletes műalkotásokban találhatunk fel, teszi Eötvös egyéniségét annyira vonzóvá, ellenállhatatlanná. Ritka halandó, a ki a természetnek ezzel az ajándékával oly mértékben lett volna megáldva, mint ő. A mint a különféle érczek a tűz olvasztó erejétől egy fémme forrnak össze: Eötvös egyéniségének ellentéteit azonképen egyesítette a legtökéletesebb harmoniában a szeretet, az ő uralkodó szenvedélye. Ebből az örök forrásból buzognak fel érzelmei; ebből fakadnak eszméi; ez ápolja, erősíti hitét eszméi győzedelmében; ez kötöz írt sebeire, ez vigasztalja csalódásaiért. Nem magáról mondja, de a maga lelkének mélyéből vette a szót, mikor így nyilatkozik meg: «Csak az önző számára nincs e földön vigasztalás!»

Kortársai közt többen voltak, a kik nagyobb hatást gyakoroltak a nemzet életére, mint ő; nagyobb egy sem volt nála egyéniségök eszméi tartalma és harmoniája dolgában. A megtestesült eszme . . .

Eszméire gondolva, elmondhatom a költővel: «Állottam vízének mélységei felett.» Ez a hely és alkalom nem engedi meg, hogy csónakom e vízre ereszszem, hogy kutassam mélységeit, méregessem távolságait. E mélységeket az igazság napjának verőfénye aranyozza be; s a távolságok határait ott látom, a hol a tiszta víztükör az éggel ölelkezik. A parton maradok s ennek egy szerény emelkedéséről jártatom végig tekintetemet. Be kell érnem azzal, a mi innen szemkörmbe esik.

Eötvös annak a kornak embere, a mely a nagy francia forradalom lezajlása után visszaadta a békét világrészünknek. A diadalmaskodó legitimitás örködött e béke fölött, de szuronyokkal s a régi hatalom megszokott eszközeivel. A béke megvolt, de a tartósságába vetett hit, a népek elégedettsége hiányzott. A forradalom le volt verve, de eszméi nem. Ezek tovább élnek s nem mint forradalom vívmányai, hanem mint a történelemnek a forradalom tűz- és vérkereszttségében megtisztult tanúságai.

Eötvös lelkét is korának emez eszméi töltik el, hevítik, foglalkoztatják. Ez eszmekör központja: az ember, az emberiség; az embernek természettől való méltósága és az emberiség szolidaritása. Amabból következik szükségkép a szabadság és egyenlőség; emeből a testvériség. A szabad és egyenlő egyének alkotják a nemzetet, a nemzetek az emberiséget. Az állam a nemzeti akarat és hatalom organismusa. Az egyén és a nemzet, a polgár és állam közt nem lehet közbeneső más egység: a rendek fölött napirendre tért az idő; az emberi méltóság követelménye a demokrácia diadala. De az egyén jogait nemcsak a törvény biztosítja, hanem a műveltség is. Igazán szabad ember csak a művelt ember lehet. A műveltségen nyugszik az államok hatalma; ez köti össze az egész emberiséget egy egységgé. A műveltség az emberiség fejlődésének eredménye úgy, a hogy ahhoz a különböző korok, különböző nemzetek, ezek összessége és kiváló nagyjai hozzájárultak. Ebből a közösségből ki nem ragadhatják magukat büntetlenül sem az

egyesekek, sem a nemzetek. Ebben van erejük forrása. De másfelől az emberiség eszményképét az egyes csak a nemzetben valósíthatja meg; az egyes ember tevékenységi köre nem terjedhet túl nemzeté feldicsőítésén, melynek fia. A nemzetek versenye viszi előbbre az emberiséget. Az emberi méltóság azonban nemcsak az ész követelménye, hanem a szívé is. Az emberi jogok és az emberi műveltség csupán erkölcsi alapon állhatnak meg s fejlődhetnek biztosan. Nemcsak azon fordul meg a dolog, hogy mi igaz, hanem azon is, mi jó és mi szép. Ime Rousseau racionalizmusa a kereszténység szellemétől megihletve, a humanizmus szolgálatában.

Ellenfelei szemére vetették Eötvösnek kozmopolitizmusát; de vádjuk minden alap nélkül való. Igaz, hogy Eötvös mindig fennen hirdette, hogy a nemzetek ki nem ragadhatják magukat az emberiség közösségéből; igaz, hogy minden nemzeti kérdést is az emberiség szempontjából igyekezett felfogni, taglalni, megítélni: de az egyént annál szorosabban kötötte a nemzethez s nincs egyetlen szava, egyetlen tette, a mely ne tiltakoznék az ellen, hogy az egyén a nemzet körén kívül is megvalósíthatja eszményképét, tehát a kozmopolitizmusban is boldogulhat. Tudjuk, kortársai közül — külföldön számosabban mint nálunk — nagy elmék foglalkoztak ez utópiával és tévedésük iskolát alapított: de Eötvös egész élete tanúság rá, hogy nem tartozott közéjük.

Midőn Eötvös a közélet terére lép, a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István megindította már a reformküzdelmet s a nemzet jobbjai az új Magyarország megteremtésében buzdólkodtak. Hazánk elmaradt a művelt nyugattól; a magyar nemzet kiszakadt a művelt nemzetek szolidaritásából. Helyreállítani a kapcsokat, felemelni a nemzetet az emberiség eszményi magaslatára: ez volt a feladat. Maga Széchenyi hirdette, mikor a magyar nemzet «feldicsőítésén» fáradozott, hogy czélja ezt a nemzetet az emberiségnek megtartani, hogy ennek díszére szolgáljon. A ki Széchenyit legjobban megértette, leghívebben támogatta, s mikor annak erős karja lehanyatlott, eszméit diadalra juttatni segítette: az Eötvös volt. A nagy nemzeti átalakulás munkájában annyi tehetséggel, akkora önzetlenséggel, oly sokoldalú munkássággal, oly tiszta eszményi lelkesedéssel tán senki sem vett részt, mint ő. Ő volt e küzdelmes kor fátkyavivője s jól mondja életírója, hogy közéletünkben e félszázadnak megvalósításra törő eszméi közül egy sincs, a melynek Eötvös ne lett volna kezdeményezője vagy legbuzgóbb apostola. A nagy állami alkotásokra és nemzeti eseményekre más hatalmasabb egyéniségek nyomták rá nevük bélyegét; dicsőségük nagysága nem csökkent azéért Eötvös érdemét. 1848 előtt a parlamenti alkotmányforma és a centralizáció zászlaját ő lobogtatta először és ez a zászló ott leng diadalmasan a régi rendi alkotmány romjai felett. 1848 után a hontalanság keservei között, majd itthon a virrasztók kis csapatában ő az alkotmányos kiegyezés szükségességének legbuzgóbb szószólója, előkészítője, harczosa s ha nem ő véste is ércbe az 1867. évi kiegyezésről szóló törvényt: ennek betűje, szelleme egyaránt az ő önzetlen szolgálataira emlékeztetnek bennünket.

Nemzeti, állami életünk átalakításában csak egy nagy tény van,

a mely kizárólag az övé, a melynek dicsőségében senki más nem vetekszik vele: közoktatásunknak törvény útján való szervezése s e szervezetben a nemzeti kultúra alapjainak megvetése. Mihelyt politikai eszményképét az 1848-iki törvények megvalósították, azonnal hozzálát a népoktatási törvény tervezetéséhez; de alig jut a munka megkezdéséig, megdördülnek az ágyuk, vér és láng borítja el az országot s fegyverek döntenek a nemzet sorsa felett . . . Húsz év múlva ott folytatja a munkát, a hol félben hagyta s a kiegyezés után az első nagyobb, nemzeti fontosságú törvényalkotás az ő népoktatási törvénye, a nemzeti műveltség új aranybullája.

Az első törvényünk, a mely a népoktatást általánosan kötelezővé teszi s az erről való gondoskodást az állam feladatának nyilvánítja. Nem az állam jogának, hanem az állam köteletségének! Eötvös soha sem tartozott azok közé, a kik az állam feladatainak körét kimerítettnek látják a jogrend fentartásával: ő e törvénynyel a nemzeti kultúra ápolását helyezi az állam gondjai alá. Nem utilitarius szempontok vezetik; nem arról volt szó az ő szemében, hogy iskolák állíttassanak, s az iskolákban az egymást követő nemzedékek mindennapi boldogulásukhoz szükséges ismereteket sajátítsanak el. Az iskolában a nemzeti műveltségnek, az emberiség eszményképének állított új templomot. Egész lelkét önti a törvénybe, melytől nemzete megváltását reméli. Soha senki közoktatási kérdést magasabb szempontból nem fogott fel, erősebb erkölcsi eltökéltséggel nem fogott annak végrehajtásához. A feladatot oly óriásinak tekintette, hogy az állami hatalom eszközeit sem tartotta megoldására elégségesnek. A feladat megoldásához szükség van az egész nemzetnek, a társadalom minden tényezőjének, az egyháznak, a községeknek, az egyeseknek tevékeny közreműködésére. A törvény minden intézkedése arra van szánva, hogy a közreműködést lehetővé tegye, útjait megnyissa, megkönnyítse, foganatoságát fokozza.

De nem szándékozom a törvényt ismertetni; ismerjük, áldjuk valamennyien. Csak egy dolgot szándékozom kiemelni. Eötvös nem annyira az intézményekben kereste a boldogulás kezességét és biztosítékait, mint az emberben. Ezért közoktatási reformjának központjává is az embert tette. A sikert a társadalom részvételeitől és támogatásától várta egyrészt, másfelől meg a tanítótól, a kit az iskola lelkének tekintett. Művelt, feladata magaslatán álló, hivatását ismerő, annak élni tudó tanítói kart teremteni: ez volt a legfontosabb, legsürgősebb feladat. Megveti mai tanítóképzésünk alapját; lapot indít a tanítók számára; külföldre küldi a tehetségesebb, érdemesebb tanítókat; gondoskodik javadalmazásukról s minden eszközt felhasznál erkölcsi tekintélyük, társadalmi állásuk emelésére s előttük világít fenséges példájával.

Ha a nemzet ma büszkeséggel tekint tanítóóságára, a kitől, a korszorús író szavai szerint, az ország másodszori, nem fegyverrel, hanem a nemzeti nyelv és műveltség erejével való meghódítását várja: Eötvösnek köszönheti azt.

Huszonöt éve a törvény megalkotásának. Mai ünnepünk is megszenteli emlékét s ez év az országos ünnepek éve lesz a nemzet néptanítói közt, mert nem túlzás, ha az új Magyarországot, a jövő Ma-

gyarországot ettől a nagy alkotástól számítjuk, a melyben Eötvös örök időkre szóló emléket állított magának és korának. A mi népoktatásunk terén azóta történt, azon az alapon történt, a melyet ő vetett, ama cél felé, a melyet ő kitűzött. S bár nagy lépésekkel haladtunk előre, a czéltól messze vagyunk még s az az eszménykép, a melyet Eötvös e törvényben elénk állított, — híva, buzdítva bennünket — ott ragyog előttünk. A törvénynek nem is részletes intézkedéseiben van az ő ereje és hatalma, hanem szellemében. Amazok ideig-óráig tartók, végrehajthatók és mellőzhetők a szükség szerint; emez örök, s mert elérhetetlen, szünet nélkül való küzdelemre ösztönöz bennünket.

Eszméi diadalra juttatását hagyta ránk örökbe. A diadalra juttatás minden dicsőségét átengedjük azoknak, a kik az intéző hatalom birtokában vezéreink; magunknak a küzdelmet követeljük, a melyben előttünk ragyog Eötvös szelleme az ő egyéniségével, eszmevilágával és élete példájával.

A tanítók háza.

Hol van, oh, hadd lássam a tanítók háza?
Zöld levelet tűzök tiszta homlokára.
Ezer áldást mondok minden kis kövére,
Leborúl a lelkem hívó küszöbére.
Nyiljatok meg, ajtók! Hózivatar támadt . . .
Könnyező örömmel járom a szobákat.
Könnyeken keresztül boldogan mit látok?
Pattogó tűz mellett jókedvű diákok,
Tanítók fiai, tanítók árvái,
Szép Magyarországnak szép csemete-fái.

Hol van, oh, hadd lássam, a tanítók háza?
Kelnek az ifjak a csengetyű szavára,
Párosan indulnak, párosan lépkednek
Ebédlő termébe a nagy intézetnek.
Feláll egy közülök, kezét összetéve,
Feláll az ifjúság, ima száll az égbe.
Jóízűn elköltik, a mit Isten adott.
Megosztanak szépen minden kis falatot.
Hálát mondanak a jóságos Istennek,
Párosan indulnak, párosan lépkednek.

Hol van, oh, hadd lássam, a tanítók háza?
Kitárul előttem gyönyörű könyvtára.
Komoly arcú ifjú olvasásba mélyedt:
Gyűjti a tudományt, mint a méh a mézet.
Megihleti lelkét, mint a friss fuvalom,
Edes illattal a magyar irodalom,

Festeget előtte ragyogó képeket
 Nemzeti szellemben a színes képzelet.
 Megtermékenyíti az ébredő tavaszt:
 Nemzeti erkölcsöt, honszerelmet fakaszt.

Hol van, oh, hadd lássam, a tanítók háza?
 Megzendül otthon az ifjak muzsikája.
 Szólal a hegedű húrján a fájdalom.
 Felsír a klarinét, felsír a czimbalom,
 Bánatos panaszszal zokog a gordonka . . .
 Majd kitör vidáman, rá se néz a gondra.
 Dalol az ifjúság aranyos kedvében,
 A szép magyar tánczot rakja szép kevélyen.
 Tánczoljatok ifjak, jókedvű diákok!
 Szívetek kertjében nyiljanak virágok!

Hol van, oh, hadd lássam, a tanítók háza?
 Még csak a rajongó lelkek palotája,
 Nincsen még, csak Eötvös dicső szellemében,
 Csak nemesen érző férfiak szívében.
 Te ragyogó szellem, járd be az országot!
 Ti magasztos szívek, fuvaljatok lángot,
 Lángotoknak nyomán szeretet és hála,
 Onnan épül ki majd a tanítók háza.
 Ezer áldást mondok minden kis kövére . . .
 Lépj, te szegény ifjú, áldott küszöbére!

Pósa Lajos.

A tanítóképző mint nevelő-intézet.²

Mélyen tisztelt választmány! A midőn egyesületünk elnökségének szíves felszólítása következtében arra vállalkoztam, hogy a tanítónövendékeknek internátusban való neveléséről értekezsem, két szempont bűzdított; az elnökségnek megtisztelő bizalma és a tárgy kiváló fontossága. Az elsőért köszönettel tartozom a nagyon tisztelt elnökségnek! Hogy épen engem szemelt ki e fontos kérdés megvitatására, annak valószínűleg az lehet az oka, hogy az elnök úr először a kezdő képző-intézeti internátus-vezetőt mint avant gardeot akarta a tűzbe küldeni, a ki után a képző-intézetek gárdájának idősebb, harcban és békében kipróbált derék harcosai sok évi tapasztalataik nehéz útegeivel győzedelemre vezetik és megfejtik azt a kérdést, a mely tanítóképzésünk sok kérdése között a legfontosabb. Igen! Fontos annak a tételnek a megvitatása, hogy mikép neveljük tanítónövendékeinket tanítókká; miként adjuk meg nekik (bocsánat a kifejezésért!) a kellő dresszúrát és traininget jövődöbéli valóban fontos pályájukhoz.

²) Szerző felolvasta a választmány február 20-iki ülésén.

A tudományos és szakkiképzetés mellett nem lehet, nem szabad kicsibe venni a tanítónövendékeknek tanítónak való nevelését; sőt nyílt kérdésnek tekintem: vajjon sok ismeretre, avagy hivatásszeretetre és lelkesedésre van-e inkább szüksége a tanítónak? Én ez utóbbit szükségesebbnek tartom, mert a hivatásszeretet és lelkesedés az ismeretek hiányát is pótolhatja, míg hivatásszeretet és lelkesedés nélkül az ismeretek sokasága mit sem ér; hisz az ismeretek bősége maga-magában még nem lelkesít! Pedig a tanítónak első sorban hivatásszeretetre és lelkesedésre van szüksége, hogy népboldogító hivatásának eleget tehessen.

A képző-intézeti nevelés dolga oda vinni, úgy alakítani a leendő tanítót, hogy az szegényes sorsával, korlátolt jövedelmével megelégedett, az emberiség szeretetének érzésétől áthatott, a nép erkölcsi és anyagi előmenetelét szíven viselő igazi apostol legyen! A tanítót jó katonának szeretném nevelni, a ki kezében a felvilágosodás faklyájával, szívében a haza és az emberiség iránti szeretet soha ki nem alvó lángjával hivatásból és nem kenyérkeresetből harcolna a szellemi sötétség, az erkölcstelenség, vallástalanság, hazafiatlanság és hátramaradás ellen! A tanítót jó papnak szeretném nevelni, a kinek oltárképét a nép szellemi felvilágosodása, vagyoni előmenetele, jóléte; breviariumát a nép általános boldogsága és boldogulása képezné!

Ily eszmék behatása alatt vezetem be értekezésemet s térek át tárgyamra. Nem szándékom száraz elmélettel untatni t. hallgatóimat, hanem több évi tapasztalatból és megfigyelésből merített praktikus dolgokkal akarok tárgyamhoz szólni és szíves türelmüket igénybe venni. Ha tán értekezésem tárgyát nem tudnám eléggé érdekessé tenni, kellőleg megvilágosítani és kifejtteni, s így a belém helyezett bizalomnak megfelelni: kegyes elnézésükért esedezem! Gyengeségemet menteni fogja némileg az a körülmény, hogy meg volt bennem a jóakarát, s mert érzem, hogy én is tudok a tanítóképzés szent ügyéért önökkel együtt lelkesedni!

* * *

A növendékek felvétele megtörténik. Beasszentálják őket a népoktatás hadseregének ujonczai közé. A fiatal, nagyobbára 15 éves tanítónövendék legnagyobb része azt gondolja, hogy most már neki minden szabad, hisz ő már nagy deák, «képezdész»! Az ő fiatal korával, tapasztalatlan eszével mire is gondolna egyébre, mint hogy őt ezután önözni és urazni fogják, hogy szabad lesz szivaroznia, a kávéházba, korcsmába járnia, s gondol egyéb, sok olyasmire, a mi eddig nem volt szabad. Még a szerényebb természetű leánykákat is bánthatja valami, legalább is a hiúság, hogy ők most már tudós kisasszonykák lesznek. Arra egyikök sem gondol, hogy milyen magasztos pálya küszöbén áll! Nem gondol arra, hogy egy vidék, egy község népének boldogsága, jóléte, sok száz és ezer apró teremtés jövője függ majd tőle. Az intézeti élet újdonsága és talán a jövő reménye az a varázs, a mi őket új pályájukra vonzza. A képzőintézet feladata úgy irányítani a nevelést, hogy a növendék magasztos hivatásának mielőbb tudatára ébredjen. Itt van

az alkalom, hogy a nevelés a serdülő fiatalságnak helyes irányt adjon, hogy megvesse az ágyát a további nevelői eljárásnak.

A katonát, míg ujoncz, erősen fogják; két hónapig ki sem eresztik a kaszárnyából. Első dolguk, hogy beléjük verjék a szigorú fegyelmet és a vak engedelmisséget, a mi az ő nevelésüknek, kiképzetésüknek fő célja. A novícius papot erős «korda» alatt tartják, szent gyakorlatok végzése által úzik ki belőle a világi gondolatokat. A kezdő tengerészt ki viszik a háborgó tengerre, hogy hozzászokják a viharhoz. Az ujoncz tanítónövendék nevelésének kezdetén is már mindent el kell követni, hogy a tanítói kötelességtudás magvát lelkében elvesse! Az eljárás, az eszközök és módok itt különbözők lehetnek; de azt hiszem, abban mindnyájan megegyezünk, hogy első dolog a növendéket fegyelemhez és rendhez szoktatni. Ez az alapja az internátusi nevelésnek, melyre a lelkesedés, hivatásszeretet templomát építeni lehet. Az igazi cél, a modern tanítóvá való képzés és nevelés ez alapból indul ki.

Szigorú következetességgel kell tehát őket a felkelésben, lefekvésben, tanulásban: napi teendőiknek elvégzésében ellenőrizni. E mellett a pontosságot, rendszereteket, tisztaságot testében, ruházatában; szerénységet, egyeneslelkúséget, őszinteséget, társai iránt meleg vonzódást, előljárói iránt feltétlen engedelmisséget, tiszteletet, művelt magaviseletet megkövetelni tőlük. Szükséges, hogy az intézeti törvények és rendszabályok ne csak kihirdetessenek és kifüggesztessenek, hanem valóban meg is tartassanak. Már az első hónapokban, de egy év elteltével bizonyosan kiderül, hogy ki való tanítónak, ki nem? A ki kibírja a fegyelmet, rendet, abból tanító lesz; a ki nem, az menjen más pályára!

Az internátusban első sorban az igazgató teendője a rendre való felügyelet és a képző-intézeti fegyelmezési és egyéb nevelési eszközök és elvek alkalmazása és keresztülvitele. A mostani rendszer mellett a segédtanárnak kellene az igazgató jobb kezének lennie. Csak hogy ritka az a segédtanár, a ki hivatásszeretetből törődne a növendékek nevelésével! Ő maga is még fiatal, a ki 8—9 évig nevelkedett internátusban; tehát testestül-lelkestül megunta az általuk úgynevezett fogságot, lekötöttséget. Teljes önállóság után törekszik s vágyainak netovábbja abban nyilvánul, hogy az intézeten kívül egy csendes szobában meghúzhassa magát, a hol sem az igazgató rendeleteit, sem a növendékek zaját nem hallja. Idősebb segédtanár korában, hosszú várakozás után fel-fel tűnik előtte a rendes tanári állás csábító kepe, a családalapítás után való vágyakozás s ha a kinevezetés késik, készen van a sorsával való eiégedetlenség. Megelégedetlen embernél pedig hiányzik az ügyszeretet, főleg pedig a lelkesedés. Ilyen egyénre a tanítónövendékek nevelését és fegyelmezését nem lehet és nem szabad bízni! Azért felszabadítandónak tartom a segédtanári állást mostani lekötött állapotából. A segédtanár lakjék az intézeten kívül s bizassék reá inkább a künnlakó növendékek ellenőrzése, a családalapításban pedig ne gátoltassék! Egyébként pedig; ha kartárs, hát legyen kartárs és ne az intézet írnoka és rendőre!

Jó és ügybuzgó segédtanár hiányában tehát az internátusi rend és fegyelem fentartása egészen az igazgató kezén marad. De mivel az

igazgató mindenütt nem lehet jelen s nem is ér reá, hogy a növendékeknek mindig sarkukban legyen, szüksége van a rend fentartásában segítségre. Nálunk egy tavaly végzett okleveles tanító és az idősb növendékek teljesítik a növendékek feletti felügyeletet és végzik a rendfentartási dolgokat. Évről-évre egy-egy kiválóbb végzett növendéket még egy évig az intézetben tartunk. Ó viszi, hogy úgy mondjam, a rendőr szerepét a növendékek között. A budai Paedagogium példáját követtük ebben, a hol a végzett polgáriskolai képzői növendékek a rend és fegyelem őrői. Azt a példás rendet és fegyelmet, mely a budai Paedagogiumban uralkodik, maga az igazgató segédtanáraival nem volna képes fentartani, ha nem állna rendelkezésére elég felügyelő. Nálunk ezen kívül: mivel a vidéki, különben is kisebbszabású internátusok nem rendelkezhetnek elegendő számú rendfentartó közeggel, az idősebb növendékeket is felváltva felügyelő-hetes címmel alkalmazzuk erre a tisztre. Hogy mi a teendőjük, azt megtudjuk a következőkből.

A felügyelő-hetes kötelességei:

Felügyelő-hetesekül csak bennlakó IV. és III. éves kifogástalan magaviseletű és szorgalmas növendékek alkalmazhatnak.

A felügyelő-hetes az intézetben a csendnek és rendnek az őre. Hatásköre kiterjed a folyosókra, tanszobákba, hálósobákba, ebédlőre, az intézet főépülete és tornacsarnoka körüli járdára. Szigorúan felügyel:

1. az intézeti rendszabályok összes pontjainak megtartására s ha valamelyik társa a rend-és házszabályok ellen vét, joga, sőt kötelessége azt azonnal figyelmeztetni, súlyosabb esetekben rögtön jelentést tenni az igazgatónál, vagy helyettesénél, de minden esetet bevezet naplójába.

2. Hogy a felügyelő-hetes kötelességét pontosan teljesíthesse, neki kell a felkelésben elsőnek és a lefekvésben utolsónak lenni.

3. Bejegyzi a künnmaradásra engedélyt nyert növendékek neveit, a künnmaradás idejét; bejegyzi a büntetés alatt levők nevét, a büntetés megkezdését és bevégzését; bejegyzi a betegeket s felgyógyultakat. E végből az ily ügyekben jelentkezőket meghallgatni köteles.

4. A felügyelő-hetesnek tisztsége tartama alatt nem szabad az intézetből távoznia. Rendkívüli esetben legfeljebb 1 órai távozást az igazgató engedélyezhet, de ilyenkor helyettesét tartozik megnevezni, a kit távolléte alatt a felelősség terhel.

5. A hetes fogadja az intézetet látogató idegeneket s azonnal jelentést tesz a látogatásról s vezeti a vendégeket az igazgatóhoz.

6. Naponkint reggel $\frac{1}{2}$ 8 órakor megjelenik az igazgatói irodában, ott írásban benyújtja jelentését az előző napról és éjjelről, s meghallgatja a napi rendeleteket, intézkedéseket, melyeket azonnal végrehajt.

7. A felügyelő-hetes, ha a szorgalmi idő alatt zajt hall, köteles az illető osztályba vagy munkaszobába bemenni, a rendetlenkedőket figyelmeztetni, eljárását s a rendetlenkedők nevét a naplóba bevezetni, nagyobb rendetlenkedés esetén az igazgatónak azonnal jelentést tenni.

8. Mosatáskor a felügyelő-hetes jelen van a növendékek szennyes ruháinak beszedésénél, s a tiszta ruha kiosztásánál. Ezen alkalmakkor

a hetes elődje tartozik segédkezni. A hiányzó ruhákat naplójába bevezeti s az igazgatónak intézkedés céljából bejelenti.

9. A növendékek kérelmüket, panaszukat a hetes útján terjesztik az igazgató elé, kinek intézkedését a naplóba azonnal tartozik bejegyezni.

10. A felügyelő-hetes kötelessége növendéktársainak a köztartásra, fűtésre, világításra, mosatásra stb. vonatkozó bármely panaszát, vagy kívánságát naplójába azonnal bejegyezni s rendes időben az igazgató elé terjeszteni.

11. A felügyelő-hetes hetességének tartama alatt karján jelvényt visel.

A végzett növendék felügyelői működésének, valamint a felügyelő-hetesek intézményének növendékeink fegyelmezése és rendben tartása dolgában intézetünk nagy hasznát veszi. A végzett növendék (okl. tanító) leginkább ismeri volt társait, azok hibáit, természetét. Nem kell attól félni, hogy a volt internátus-társi viszony hátránnyal volna a rend fentartására, mert a felügyelővé való alkalmazás kitüntető volta, a nemes ambíció, alkalom az önképzésre, egy év elteltével kilátás jó allásra, bízótólag hatnak és kötelességeinek teljesítésére serkentik őt. A növendékeknek a rendfentartásba való bevonása vagyis felügyelő-hetesek nélkül pedig alig képzelhető vidéki internátus, mert a felügyeleten kívül a növendékek kívánatait, ügyeit, bajait, csakis a hasonorsú egyén közvetítheti legjobban. A felügyelő-hetes egyúttal az internátusi élet naplóvezetője. Ime egy-két jelentés intézetünk hetes-könyvének lapjairól.

1) 1892. május 11. Felkelés rendes időben történt. Senki sem maradt időn túl a halószobában. B. II-od éves növendék beteg. P. I. éves növendék igazgatói engedélyvel a reggeli vonattal hazautazott, mert atyja meghalt. Tegnap vendég: x. y. tanító úr, a ki az intézetet és kertjét megnézte. R. II. éves növendék panaszkodott, hogy tegnap este K. II. éves növendék paplanját többször lerántotta róla, a miből verekedés támadt. Engedélyvel künnmaradtak: M., S., Cz. és V.; a kik rendes időben megérkeztek. Kérik igazgató urat azok, a kik új tornanadrágot vettek, legyen szives kimosatni, hogy összehúzódjanak. Cz..... hetes.

2) Május 20. A felkelés nem történt rendesen, mivel a közép halószobában levők, a hogy felkeltettem őket, azzal állottak elő, hogy valaki korán csengetett. Ugyanis az I. évesek közül többen igen korán kelnek s be sem várják a szolgát, hanem maguktól egy negyedórával előbb meghúzzák a csengetyűt. Tegnap A. I. éves növendék az ebéd-lében egy vizes poharat eltört. Egyébként egész nap rend volt. Délután 5 óraker ruhabeszédés. Mosásba adtak: 300 inget, 150 alsónadrágot, 200 zsebkendőt, 212 gallért, 50 pár kézelőt, 94 törülközőt, 50 lepedőt. Lefekvéskor rend volt. — F. hetes.

3) Junius 1-én. A hetességet F.-től átvettem. Felkelés rendes időben. Este cipőiket nem tisztították ki: A. és B. A növendékek panaszkodnak, hogy este szomjasok, de a kútra nem mehetnek le, mert az ajtók be vannak csukva, kérik igazgató urat, rendelje el, hogy a szolgál

egy kanna ivóvizet készítsen el a folyosóra. X. I. évesnek szobafogságából letelt két nap, marad még 4 nap. Betegségéből felkelt Cz. IV. éves növendék. A betegszobában lefeküdt H. II. éves. Este a rendes időn túl fenmaradásra engedélyt kaptak: P., K., F. és W. Lefekvéskor rend volt. M. hetes.

4) 1893. jan. 15. A lefekvés és felkelés rendes időben történt. A szorgalmi idő alatt csend volt. Beteg: L. IV-ed éves növendék. G. reggel engedelem nélkül orgonált. Templomban nem voltak: A. és B. H. az I. osztályhan feldöntötte a tintát. G. nem tartotta be zongorá-óráját. Egyéb jelenteni való nincs. P. hetes. sat. sat.

A mint kitűnik az elmondottakból, a felügyelő-hetesek intézetünk rendőrei és rendfentartó közegai, de nem nevelők, mert a tulajdonképeni nevelés dolga az igazgatóé és a tanároké. Az internátusban lakó igazgató legyen a tanítónövendék legközvetlenebb nevelője. Ez a feladat legyen az igazgató legfontosabb feladata. Megfigyeltem két igazgatót, mint internátus-vezetőt. Mind a kettő lelkesedett pályáján s mind a kettő paedagogusaink kitünőségei között foglal helyet. Az egyik igen szigorú volt, a másik igen enyhe. A nagyon szigorút gyűlölték tanítványai és fellázadtak ellene, a másikon pedig minduntalan kifogtak. A középutat találok itt is a legjobbnak. A nevelő-igazgató szeressen, legyen szíve, de ne kimélje a büntetést, a hol a szükség kívánja. Kell, hogy az igazgató a vezetése alatt levő intézet növendékeit saját gyermekeinek tekintse. Egyébként már a fölvetel előtt lehetőleg, de később mindenesetre meg kell ismerkednie a növendékek családi körülményeivel, előéletével, foglalkozásaival, természetével. S így megismervén tanítványait, módjában fog állani, hogy nevelői eljárásában tekintettel legyen az általános mellett az egyéni kiképzetésre és nevelésre.

Fontos a tanítóvá való nevelés kérdésénél a tanítói anyag megválasztása.

Sokan bajnak tartják, hogy a tanítói pályára leginkább szegénysorsú, egyszerű emberek gyermekei lépnek, a kiknek hazulról semmi nevelésük sincs s jobban szeretnék, ha csupa úri szülők gyermeke lépne a tanítói pályára. Mai napság nem is vetik meg különösen a kisebb földbirtokosok, gazdatisztek és más jobbmódúak a tanítói pályát. Csak-hogy az is tény, hogy a jobbmódú és intelligensebb családok gyermekeik közül csak olyanokat küldenek erre a pályára, a kikkel más pályán nem tudnak boldogulni.

En nem tartom bajnak, hogy a jómódú szülők nem nagy számmal küldik gyermekeiket a tanítóképzőbe.

Tény az, hogy a néptanítói pályára legalkalmasabb és legjobb anyagot a szegénysorsú tanítók, iparosok és földművelők gyermekei adják. Krisztus urunk is egyszerű halászból nevelt tanainak apostolokat! Az úgynevezett úri gyermekekből még nem volt valami nagy hasznunk. Nem tudtuk velük megértetni azt, hogy a tanítói állás nem jövedelmező üzlet, nem uzsorás százalékkal kamatozó tőke, hanem ideális pálya, a mely rang, cím és fényes jövedelem nélkül is boldogíthat! Ezek az úri házból kikerült ifjak már tanítónövendék-korukban

fitymálnak ételben, italban, ellátásban, mert otthon jobbat láttak, jobbat élveztek; s idősebb korukban aggódva gondolnak jövő pályájukra, melyen mindent, csak bőséget nem találhatnak. Elég zsebpénzt kapnak hazulról, tehát mulatságra is kerül. Hozzászoknak a költekezéshez, a szegényebbek között meg elhintik az elégedetlenség és irigység magvát. Mi lesz ezekből egy szegényebb javadalmazású tanítói álláson? Az ilyenekből kerülnek ki aztán a néptanítók nihilista-serege és száz hősei. Ellenben a szegény-sorsú családból származott növendékek már növendék-korukban meg vannak sorsukkal elégedve, mely már most is különb és jobb annál, milyent a szülői háznál élveztek. Megbecsülik az internátusi egyszerű, de jó ellátást, örülnek a tisztaságnak és rendnek, melyek jótékonyan hatnak reájuk. Boldoggá teszi őket az igazgatónak és családjának irányukban tanusított figyelme, jóakarata, szeretete. Ezen szegénysorsú fiúk lelki szemei előtt meg-megjelenik leendő pályájuk. Alig várják, hogy valamely faluban letelepedjenek, ahol allandó és nyugodt életet biztosíthatnak maguknak. Tudom jól magamról és szegénysorsú társaimról, hogy pár száz forint, 3—4 hold föld, lakás, tűzifa, fejős tehén, hizott sertés, baromfi, méhes, kert s mindezek fölé egy jó feleség a szegény-sorsú képzői növendék vágyainak netovábbja.

Az ilyen tanító-annyaggal aztán lehet dolgozni, az ilyenek alig szükséges a felkészítés és a népboldogító eszmék hangoztatása, mert az ilyen szegény sorsú fiúból lett tanító már hazulról ismeri a nép baját és a képzőintézetben szerzett ismereteinél és ügyességénél fogva a gyógyításhoz a módot is jobban meg fogja találni, mint az úriosztályból kikerült tanító.

Igy van ez kinn az életben s ezeket a körülményeket nem szabad a növendékek felvételénél és tanítónövendékek nevelésénél figyelmen kívül hagyni.

De menjünk tovább!

A rendez és fegyelemhez való szoktatás folytatódik egész éven át és a későbbi évfolyamokban is. Nehány kipróbált és intézetünkben dívó rendszabályt a következőkben sorolok fel:

A növendékek nappal — ha különben nincsenek elfoglalva — bármikor kimehetnek az intézetből, de zárórán túl (télen este $\frac{1}{2}$ 8, nyáron 8 óra után) csakis írásbeli engedéllyel. A kimenetelre engedélyt kérők vacsora után jelentkezni tartoznak az igazgatói irodában, ahol igazolványt kapnak. Egy ily igazolványt van szerencsém bemutatni.

I g a z o l v á n y .

N. N. IV. éves növendék (Varasdra) kintmaradásra engedélyt nyert.

Az igazolvány kiállításának éve, hónapja, napja	Az engedély tartama		A megérkezés napja, órája és a szobafelügyelő vagy intézeti postás aláírása	Az igazolvány kiállítójának aláírása
	Mely idő-től?	Mely időig?		
1892. november 8-án	d. u. 4 órától	esti 10 óráig	10 órakor hazajött (aláírás)	Az igazgató aláírása (P. H.)

A zárórán túl kimaradt növendéktől bármely tanárnak joga van az utcán, vendéglőben, színházban, vagy bárhol előkérni igazolványát. Igazolvány nélkül még a kinlakó növendékek sem hagyhatják el a zárórán túl lakásaikat. Engedélyt minden növendék bármely nap kaphat. A fő az, hogy a kinmaradásra engedélyt nyert növendék az igazolványban kiírt határidőre haza menjen. A ki nem tartja be a hazamezés idejét, az a mellett, hogy meg lesz büntetve, még reaadásul elveszti hosszabb vagy rövidebb időre az engedélykérés jogát. Megérkezéskor tartoznak a kinmaradók a portásnak átadni igazolványukat, a ki rávezeti a hazajövetel idejét s azt másnap reggel az igazgatónak bemutatja.

A künnlakóknak otthon való magaviselete szintén kellőleg ellenőriztetik. A künnlakó segédtanárnak van ezzel elég dolga. Ugyanis köteles megnézni naponként, a nap és est bármely órájában a künnlakókat, s a náluk kitett szemle-ívre ráírja észleleteit, a mit a szobafelügyelő növendék másnap reggel tartozik az igazgatónak bemutatni. Ezzel a segédtanár és a növendékek is ellenőrizve vannak. Van szerencsém egy szemle-ívet bemutatni.

S z e m l e í v

a kintlakó képzőintézeti növendékek részére.

Lakás : Stingl-féle ház.

A szemle vagy vizsgálat foganatósításának éve, hónapja, napja és órája	Észrevételek	A szemlét vagy vizsgálatot foganatósító aláírása
1893. február 7-én esti 8 óraker	<i>P. tanult, a többiek iparmunkával foglalkoztak. Rend van.</i>	<i>Aláírás.</i>

 A szemle utáni nap reggel 6½ óraker bemutatandó.

A növendékeknek rendhez és fegyelemhez való szoktatásában nagy szerep jut az igazgatón kívül a tanári testület minden tagjának előadás alkalmával és azon kívül is. A makacs, rendetlenkedő, magára semmit nem tartó növendékekkel szemben a tanár lépjen fel tekintélyének egész súlyával. A tisztaságot és rendet pedig ne csak a ruházatban, hanem az iskolai dolgozatokban is szigorúan megkövetelje.

De a szigorú rend és fegyelem mellett ne zárjuk ki növendékeinket szeretetünk ből! Éreztessek velök, hogy gondunk van reájuk, hogy törődünk ellátásukkal. Az igazgató családjának jut e tekintetben szép szerep. Az igazgató felesége legyen a növendékek jó anyja, gyermekei pedig testvéreknek tekintsek őket. Tudom, hogy ez a kivánság nem minden képző-intézetnél érvényesíthető, de a hol lehet, érvényesíttessék!

Mivel a tanítónövendékek leginkább szegénysorsú, egyszerű emberek gyermekei, nem szabad megfeledkezniük társadalmi nevelésükről sem. Ne feledjük, hogy a harangozók, rezesorru kántorok és rektorok alakja még mindig kísért! Az internátusi nevelés dolga, hogy a növendékek csiszolódjanak s a művelt emberek szokásait elsajátítsák. Ebben is első sorban az igazgató családjának kell közreműködni. E végből élengedhetetlen követelmény, hogy az igazgató és családja ugyanabban az időben a növendékekkel együtt étkezzék. Az internátus ebédlőjében kínálkozik legtöbb alkalom arra, hogy a növendék elsajátítsa a műveltebb szokásokat. Itt van az alkalom, hogy megfigyelje és megtanulja: miként viseli magát az asztalnál, s hogyan bántik el az evő-eszközökkel és étellel a művelt ember? E célból nálunk az a szokás, hogy a növendékek felváltva az igazgató asztalánál étkeznek. Sokkal fontosabb dolog ez a növendékek nevelésére nézve, mint sokan hiszik. Hány szegénysorsú családból származott fiatal tanító van kitéve úri asztaloknál ügyetlen és félszeg magaviselete által a gúnynak?! Hánynak van a feje telve ismeretekkel, lelke nemes idealizmussal — s modorában, magaviseletében mennyi a megróni való?! Ezen nincs mit csodálkozni! A szülői háznál nem volt alkalma a művelt szokásokat elsajátítania, úri házhoz nem juthatott be, a képzőintézetben meg nem törődtek vele! A kor a tanítói állást már-már arra a polczra helyezi, a mely azt méltán megilleti; de azért azt a tanítót, a ki a társadalmi művelt szokásokkal nincs tisztában, nem fogadják be a műveltebb körök, mert a laikusok ritkán ítélik meg az embert abból, hogy hivatása magaslatának hányadik lépcsőjén áll, hogy kötelességét hogyan teljesíti, hanem, hogy a társadalmi szokásoknak hogyan képes eleget tenni? Hány derék tanító nem boldogult emiatt az életben és hány üres fejű, de jó modorral bíró tanító jutott jó álláshoz, tisztességhez és tekintélyhez?! Hány tanítónak kellett a lenézetés és megszólás keserű perczeivel fizetnie az életben azért, mert elmulasztotta új helyén a bemutató-vizitelést, vagy ha megtette is, saros csizmával állított be sat.

Vegyzen tehát magának a nevelő-igazgató és családja, nemkülönbén a tanári testület minden tagja annyi fáradságot, hogy e tekintetben is nevelőleg hasson a növendékekre! Az étkezésen kívül van még elég alkalom arra, hogy a mindent megfigyelő fiatal növendéket társadalmi magaviselet tekintetében is irányítsa, a műveltebb szokásokra figyelmeztesse. Az alkalom az iskolában, folyosókon, kertben, utcán stb. kínálkozik. Így p. o. illedelmes köszöntésre, menésre, magatartásra, ruházkodásra, fészülködésre, tisztaságra való figyelmeztetésnek bárhol és bármikor megtalálható a helye és ideje. Nem szeretném, ha tisztelt kartársaim félre értenének! Nem piperkőczöket és gigerliket akarok én ezzel nevelni; de utóvégre miért ne lehetne a leendő tanítót arra figyelmeztetni, hogy télen ne csináltasson magának kivágott czipőt és ne húzzon fehér keztyűt, ne piszkálja az orrát, ne tisztogassa körmeit mások előtt stb.?!

A világ azt is megkívánja a többek között a fiatal tanítótól, hogy táncolni tudjon. Falu helyen a gazdatiszték, jegyzőék, az ura-

ság a tanítót is meghívják búcsú, farsang, névnap alkalmával. Miért tegyük ki volt növendékünket annak a zavarnak, hogy a hölgyek előtt be kelljen vallania, miszerint ő nem tud táncolni. Nem ajánlhatom eléggé, hogy az amúgy is zenében nevelt, tehát üstenyérzékkel bíró növendékekkel az intézet költségén pár órában elsajátíttassuk a táncolás ügyességét. Egy hónap alatt heti 2—3 órán összes növendékeink megtanultak táncolni, a minék a majálison és a bálokon csakhamar hasznát is vették. A legelegánsabb táncmulatságba kérnek intézetünkben tánczosokat. A hölgyek is nyernek, meg a növendékek is. Amazok tánczosokat, emezek meg finomságot.

De ne felejtjük, hogy a külső műveltség és ildomosság mellett, melyre tagadhatatlanul szükség van, meg legyen a belső műveltség is, mert ha a növendék belső lelkülete nem nemes, ha nincs kedélye, jelleme, szóval: valódi lelki műveltsége, akkor a külső máz mit sem ér. A lelki műveltség megszerzésénél minden tantárgynak, s így minden tanárnak megvan a maga nevelői szerepe.

Minden tantárgy azonban nem alkalmas a jellemképzésre, s viszont nem mindegyik a kedélyképzésre. Mivel a tanítói pálya ideális pálya, a képző-intézeti tantárgyak között, igen helyesen, túlsúlyban vannak a kedélyképzésre alkalmas tantárgyak. Ott van a rajz, mint az ízlés, az irodalom és zene, mint a kedélynemesítés, a történelem, mint a hazafias lelkesedés kiváló képző eszköze. Az önképzőkörök kiváltképen a jellem, a hazafias ünnepélyek különösen a hazafias érzület, a zenelődások és szavalatok kiváltképen a kedélynemesítésre alkalmasak.

Az internátusi nevelés dolga a hazudozástól, az Istenkáromlástól, továbbá durva és illetlen póriás szavak hangoztatásától elszoktatni a növendékeket. Általában nagy befolyással van a növendékek nevelésére, hogy az internátusban szépet és jót halljanak; mert a tanárok beszédét, modorát, mozdulatait, menését, egész természetét elsajátítják a növendékek. Megfigyeléseimből merítem, hogy a felnőttébb növendékekben még nagyobb mértékben van meg a hajlam arra, mint a kisebb tanulóknál, hogy tanaraiknak szokásait utánozzák. Mi, intézetünkben abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a Paedagogiumból kikerült fiatal tanártársaim között szokásaikban, menésükben, beszédükben minden nap alkalmunk van látni a Paedagogium tanári karának több kitünőségét. Jól vigyázzunk tehát szavainkra, járásunkra, mozdulatainkra, tetteinkre, hogy megfigyelő és utánzó növendékeink valahogy hibáinkat, ügyetlenségeinket ne vigyék magukkal az életbe!

Az internátus berendezése is felette képző hatással van. Szükséges, hogy a növendékek az intézet berendezésében is a legszebbet, legjobbat és legalkalmasabbat, ha lehet, a mitaszerút lássák! Az internátus folyosóin, ebédlőjében, tantermekben, mindenütt tisztaság uralkodjék! A falakon jó kivitelű képek, erkölcsös és hazafias feliratok, jelmondatok, a folyosókon szőnyegek, étkezésnél a terítők, tálalás csinossága és az étel tisztasága, az intézeti kert, az intézet körül elterjedő park, virágcsoportok, maga az intézet díszes épülete, mind-mind megteszik nevelői hatásukat!

Helyes dolognak tartanám, ha nevelési szempontokból a képző-

intézetek nagyobb városokban volnának elhelyezve, a hol a növendéknek alkalma volna színi előadások, felolvasások, múzeumok, templomi orchestrális zene, hangversenyek látogatása, az utczaí és sétatéri élet megfigyelése, sétaterek berendezése által finomodni, művelődni. De mivel a tanítóképző-intézetekre s az azokból kikerült tanítókra a nemzetiségi vidékeken fontos misszió vár, a képző-intézetek elhelyezésénél erre is szükséges tekintettel lenni.

A nemzetiségi vidékeken elhelyezett képzőkről levén a szó, nem fejezhetem be értekezésemet, hogy azoknak specziális nevelői feladatáról ne emlékezzem meg pár szóval. Én úgy tekintem azokat a határon és a nemzetiségi vidékeken elhelyezett képzőintézeteket, mint a haza szolgálatában álló védvárakat. És úgy is van! Mert hivatásuknál fogva valóban a hajdani várakat pótolják képzőintézeteink. Hajdan karddal kezükben indultak ki a hősök, hogy a haza érdekeit megvédjék, most könyvvel. Akkor is a haza szeretete és a népboldogító eszmék lelkesítették a harcosokat, most is azok! Csak a forma és a jelszó lett más! Akkor pusztítás, öldöklés ősi jogok és foglalás, most felvilágosodás, nemes erkölcsök és a magyar nyelv terjesztése vannak tanító bajnokaink seregének zászlajára írva! Akkor fegyverrel, most szeretettel és tapintattal küzdünk. Neveljük tehát határszéli és nemzetiségi vidékeinken elhelyezett képzőintézeteinkben növendékeinket úgy, hogy azok valóban a népnevelés vitézei, a felvilágosodás bajnokai, a magyar nyelv és érzelem apostolai, s a népnek valóban vezérei legyenek!

A nevelésnek nagy feladat jutott e kérdésnél is! Első dolog, hogy ismerkedjék meg a leendő tanító a nemzetiségi vidéken a nép nyelvvel, szokásaival, körülményeivel, viszonyaival. E helyen érintkezik az ethnographia a politikával és a neveléssel. Itt lép az ethnographia a magyarosodás szolgálatába. De ne higyük, hogy a nemzetiségi vidéken való működésre mindenik való. A legjobb tanító-anyag ezekre a helyekre főleg a tiszta magyar születésű növendék. Ezeket kell a nemzetiségek nyelvére, szokásaira megtanítani, apostoli hivatásukra ránevelni és hódító szerepükre lelkesíteni. Az internátusi életnek itt megint kijut a maga szerepe. Az együttlakó és egymással érintkező magyar és nem magyar születésű növendékek kölcsönös hatást gyakorolnak egymásra. A magyar fiú nem magyar társai által megismerkedik a vidék nemzetiségi viszonyaival, a nem magyar születésű fiúra pedig hatással vannak amazok a magyarnyelv és érzelem tekintetében. De vigyázzunk, hogy a magyar elem túlsúlyban legyen a nemzetiségi vidéken elhelyezett képzőintézetben és a képzőintézet székhelyén!

Hivatás szeretetet és lelkesedést a képzőintézeti nevelési eszközök összege szül. Külön nevelési eszközökkel tehát hivatásszeretetet és lelkesedést a növendékekbe önteni nem lehet, hanem felbreszteni igen. Így p. o. igen alkalmasak a hivatásszeretet és tanítói lelkesedés felbresztésére a pedagógiai tárgyak, különösen a pedagogia története. Nincs tanítónövendék, a kire Pestalozzi élete és működése ne volna befolyással! E tárgynál van legtöbb haszna a tanár buzdító szavainak.

— A tanárok lelkesedése, hivatásszeretete és példája, az órák pontos betartása, tárgyaik alapos ismerete és általában odaadó működése, a növendékben is lelkesedést és hivatásszeretetet ébresztenek. Különben pedig a rendhez, fegyelemhez, tisztasághoz hozzászoktatott, kedélyileg és formailag valóban kiművelt, jellemében erős, hazafiúi szeretetben el-tántoríthatlan fiatal tanító fog lelkesedni és tudni fogja kötelességét kinn az életben.

* * *

Ezeket tartottam szükségesnek ezuttal elmondani tanítónövendékeink neveléséről. Nem volt célom terjedelmes értekezést írni, csak néhány adattal akartam hozzájárulni ahhoz a kérdéshez, mely egyike tanítóképzésünk lefontosabb kérdéseinek. Ennyi, azt hiszem, avánt gardnak elég. Tárgyamat azért sem lehetett minden oldalról megvilágítani és kifejtteni, mert az az idő, melyben szíves figyelmüket és türelmüket anélkül, hogy unalmassá legyek, igénybe volt szabad vennem, nem lett volna elég, hogy mindenre kiterjeszkedjem. Kellott volna még beszélnem az internátusok fontosságáról, s főleg arról, hogy minden képzőintézetet internátussal és köztartással kellene ellátni. Ott van a növendékek nevelésénél alkalmazandó büntetések és a növendékek testi nevelésének kérdése, a gazdálkodásra való nevelés stb., melyek mind tárgyam keretébe tartoznak. Ezért nem is foglaltam külön pontozatokba értekezésem anyagát és ha csak a t. választmány ezzel meg nem biz, külön indítvánnyal sem lépek fel, csak arra kérem a t. választmányt, hogy a felolvasottakat általánosságban szíveskedjék elfogadni!

Nem tartom magamat csálhatatlannak. «A hány ház, annyi szokás». Egyik helyen az egyik, másik helyen a másik mód vezet a célhoz.

Egyik képzőintézetben, különösen az internátusi rend és fegyelem fentartása körüli s felolvasásomban részletesen említett eljárással boldogulni lehet, más intézetnél meg nem. Másra kell a növendékek nevelésénél a főfigyelmet fordítani kis és másra nagyvárosban; másra a tiszta magyar, másra a vegyes ajkú vidéken. Én a mi vidékünk viszonyait vettem tekintetbe, a hol a vidék tanítóságának az érintkezése egyfelől a horvát, másfelől a stájer tanítókkal mindennapi. Aztán a nyugathoz is közelebb feküdvén, a viszonyok a tanítóktól nagyobb társadalmi műveltséget kívánnak nálunk, mint p. o. az erdélyi havasok között.

De akármilyen legyen az internátusi nevelés módja, abban mindnyájan megegyezünk, hogy oly egyének nevelése érdekében vitatkozunk, a kiké a jövő és a kiktől sokak jövője függ. Kell, hogy a tanítóképzőintézetek megteremtsék a nevelés által azt a modern, eszményi tanítói alakot, a ki, miként a tanítóképzők szervezete mondja: «hivatása iránt lelkesedjék, foglalatosságaiban jártas, munkás és ügyes legyen; a ki az emberiség szeretetének érzésétől áthatva, alapos ismeretei segítségével és kiváltképpen jó példaadással vezesse a gondviselésére bízott növendékeket önmunkásságra, az ismeretek gyűjtésére, az erkölcsi nemesebb érzésre és általában a felvilágosodásra!» Kell, hogy a tanítóképző-

intézeti nevelés megteremtse azt a tanítói alakot, a ki a társadalomban való magaviselete, Isten, király, haza és nép iránt érzett szeretete által imponálni tudjon felfelé úgy mint lefelé, nem fényes jövedelménél fogva, hanem egyéni értéke által! Kell, hogy a magyar népnevelők alakja mielőbb általánosán becsültté és tiszteltté válják és közkincsévé legyen hazánknak! S ennek a feladatnak a megoldása a képzőintézeti nevelésre vár! A gyakorlati életre való kiképzetés mellett több lelki és kedélyi műveltséget, nagyobb lelkesedést és sok idealismust oltani a leendő tanítódba! Ez az óhajom.

Margitai Fózsef.

A lélektan a tanítóképzőkben.³⁾

Az evolutio tana ma már nem hypothesis többé, de legalább is rendszeres elmélet. Korunk műveltebbjeinek gondolkozásmódját ez az elmélet jellemzi s megértése nélkül az adatok halmaza csak tömkeleg marad. Ezért lehetséges, sőt szükséges ezt az elméletet az iskolába is bevinni. Különben nélküle nem volna lehető a gyökeres haladás.

Csak egy tantárgyat akarok felemlíteni: a világtörténetet. A bölcsészeti gondolkozásmód terjedése a legutóbbi századokban a régi adathalmazban, mit világtörténetnek neveztek, kritikát és pragmatikát honosított meg; századunk, mely a természettudományi exact kutatás szülöttje, egy lépéssel tovább menve a kulturtörténeti adatok jelentőségét is elismerte. S mindamellett minő sívár adathalmaz még most is a történelem különösen az iskolában. Tudja mindenki, hogy a történelemnek kellene a legnagyobb nevelő hatásának lenni s ime mégis ma egészben véve, a mit az iskolában tanulunk, csak az emlékezetet terheli, gondolkodni s erkölcsi tettekre hevíteni nem az egész képes, csak egyes részletei, vagy még igazabban szólva, egyes lelkesülni tudó történettanár személyes hatása. Nem csoda. A világtörténelem ma az iskolákban az emberi nem igazi fejlődésére nézve kevesebb felvilágosítást ad, mint akár egy Robinson-téle mesekönyv. Azt a kibontakozást, mely az emberi nemet az állati állapotból államalakulásig vezette, tankönyveinkben vagy épen nem ismertetik, vagy legfeljebb úgy, hogy egy pár archaeologiai műszavat taníttatnak be. S azontúl világtörténetnek nevezik ósrégi chablon szerint az események egymásmellettségét, feledve azt, hogy tulajdonkép egész a könyvnyomtatás feltalálásáig, s Amerika felfedezéseig alig lehet szó az emberiség történetéről s az események csak egy-egy többé-kevésbé elszigetelt nép felső köreinek változásai. Mennyire más, mennyire tanúságosabb lenne a világtörténelem iskolai tanítása, ha assyrok s más népek regéi helyett a részben még ma is szemlélhető primitív állapotokat alaposan ismertetve fokozatonként mutatnánk meg, mint küzdöttek egyes embercsoportok különböző viszonyok között a természettel s aztán miként igyekeztek hódítani a műveltség fegyvereivel; végre hogyan támadt a küzdelemben

³⁾ Szerző előadása a választmány február 20-iki ülésén.

erősebbé vált emberben vágy, hogy műveltségét a görögök korában s a renaissance korszakban, valamint a vallások korában általánosítsa; de hogy az a vágy mindaddig a szellemi erő elégtelensége miatt feleújtán hajótörést szenvedett s csak most a gőz korszakában kezdődik meg szemünk láttára az emberiség első általános jelensége, az emberi tökéletesedés öntudatos munkája, mely egyesíteni törekszik a föld népeit; ezenkívül előbb a liberalismus, majd a socialismus eszméi segítségével belterjes működést is fejt ki. A történelem bölcsészetének alapeszméit elzárják az iskolától, lélekölő adatokat halmoznak össze, de sejtetni sem engedik az ifjakkal a valódi tudományt.

Igy vagyunk nagyjában a többi tudomány-csoportokkal is. A természettudományok hatása alatt született reális gondolkozás új módszerbe öltöztette Euklides geometriáját, példákkal élvezhetőbbé tette Donatus sívár nyelvtanát, még a formális logica is ingadozik az élet-tani tapasztalatok felhasználása által és a többi. De igazi tudományt, bölcsészeti szellemet még nem vittünk be egyetlen tudomány iskolai tanításába sem, s ezért lett túlterheltté az iskola, ezért sívár és eszmény nélküli millió és millió műveltnék nevezett ember élete.

Most, midőn egyesületünk választmányi ülésén egy fontos tárgynak, a lélektan tanításáról szóló vitában a fentebbi eszméken alapuló evolutionalis nézeteimet érvényesíteni akartam, sajnálattal vettem észre, hogy tagtársaim nagyobb része gondolkozásmódom alapját sem értette meg s ezért megbízatásomhoz képest pontokba foglalva közlöm itt reformeszméim vázlatát.

1. A tanítóképző-intézetek tantárgyai közt mellőzhetetlen a lélektan, mint a nevelés oly alapvető tudománya, melynek ismerete nélkül a tanító öntudatosan nem működhetik. Míg azonban a tudományos lélektan a valóságban mutatkozó lelki jelenségeknek elemeit és törvényeit kutatja (hasonlóan a vegytanhoz és a physicához), a tanítóképző-intézetben előadandó lélektan a nevelés gyakorlati feladatának megfelelően a lelki élet fejlődésének megismerését tűzze ki fő feladatául oly célból, hogy a leendő tanító munkája jelentőségéről gondolkodni is tanuljon.

2. A lelki élet fejlődése nem ismerhető fel kizárólag a lélektan szabályai alapján avagy az egyén működéséből, szükséges folyton szem előtt tartani azokat a külső tényezőket is, melyek az emberrel mint természeti, társas és történeti lény nyel elválhatlanul összekapcsolvák. A tanító emberismerete nemcsak elvont szabályok és elvek tudásán alapul, hanem azon is, hogy ezek segítségével a konkrét viszonyokat megérti.

3. Az egyéni lélek fejlődésének felismerését a közönségesen úgynevezett lelki tehetségek kölcsönhatásának, különösen pedig az apperceptio és az associatio törvényeinek gyakorlati felismerése nagyjában véve lehetővé teszik; nagyobb világosság kedvéért azonban szükséges az alapul szolgáló physiologiai tényeknek, különösen az érzékszervek működésének alapos ismertetése s a lélektan tanulmányozóját figyelmeztetni kell ezeken kívül az ép érzék hiányában (vak, siketnéma) és lelki betegségekben (különösen hallucinációkban) szenvedők szellemi

nyilatkozatai terén s végül az ugyanazon gyermekek lélektanában szerzett tapasztalatok eredményére.

4. Mivel az ember társas és történeti lény, az említett kutatások alapján valódi emberismeretet szerezni lehetetlen. Szükséges ezért a tanítóképző növendékeivel a népek lélektanának eddig már tisztázott alapeszméit vagy legalább az összehasonlításnál alkalmazott elveket közölni. Különösen tanuságosak e tekintetben a vallásbölcsezet eredményei, továbbá az a fejlődés, mely a fantázia, naiv érzelmek és megszokás hatalmának fokozatos háttérbe vonulását s az egyének kiemelkedését jelzi s végül mindezekkel összehasonlítható az egyéni lélektanok az a része, mely a kised és gyermek képzet alakulását tárgyalja a formális logica eszményi szabályaival összehasonlítva, mivel a kised lelki egyéniségének alakulása mintegy a történeti fejlődés ismétlődése és a primitív népek szellemvilágának analogja.

5. A nevelés hármass (physical, értelmi és erkölcsi) céljainak megfelelően a lélektanok itt kijelölt anyaga a tanítóképző-intézetben cél tudatosan s főképp a szellemi élet organicus harmoniájának megfelelően tárgyalandó, azaz oly módon, mely az iskolába került gyermek eszmekörét és képzeletvilágát veszi alapul s mindenkor tekintettel van az összes lelki tehetségek összhangjára és az iskolán kívül levő társadalom hatására. A józan nevelésnek ugyanis hasonlítania kell a növény ápolásához, mely nem az ágakat vagy leveleket elkülönítve, hanem az egész lényt organikus egészében s fokozatos fejlődésében tartja szem előtt.

6. A felsorolt elvek értelmében a tanítóképző-intézetekben használandó lélektani kézikönyv nem lehet tudományos metaphysical jellegű mű, de nem helyes az ugynevezett tapasztalati lélektanok használata sem, melyek az előbbiektől csak külsőségekben különböznek főképp az által, hogy analysis helyett inductív módszert alkalmaznak s a kétes becsű népszerűsítés érdekében több gyakorlati példát hoznak fel, de különben a lélek életét épen oly töredékesen s nem élő egészében mutatják be, mint am azok s így a gyakorlati emberismeret, érdekében szolgálatot nem tesznek. A célszerű kézikönyv ily intézetekben csakis alkalmazott lélektan lehet, mely a teljes emberismeret megszerzését célozza s a nevelés céljait folytonosan szem előtt tartja.

7. A tananyag részleteinek kiválogatása az óraszám, a növendékek előképzettsége, más körülmények szerint a tankönyvíró feladata, általában véve azonban másodrangú dolog, mivel ily tankönyvben nem az anyag, hanem annak feldolgozási módja a lényeges. Mindenesetre helytelen azonban itt az a szokott frázis, hogy az egyszerűről az összetettre kell haladni, ellenkezőleg a lélektan tanításánál szükséges, az ismert konkrét nyilvánulásoknak ellentét, összehasonlítás, sőt elemzés útján való gyakori megvilágítása, habár oly módon, hogy egyúttal az előidéző okok és körülmények láncolatán a lelki működés organismusa is feltüntessék s esetleg a lélekerő kifejlődésének történeti menete is figyelembe részesüljön. Másrészt igen fontos a tanítóképző-

intézet lélektani kézikönyvének szerkesztésénél a tanmenet gondos megállapítása s az anyag részleteinek oly módon csoportosítása, hogy azok végeredményeként az iskola nevelő hatásának irányadó elvei is kidomborodjanak s ily módon a lélektan és neveléstan összefüggése világosabb s általában véve az iskolai ismeretnyújtás és az élet végcélja közt levő viszony érthetővé legyen.

8. A tanmenetre nézve a tanév első harmadában az anthropologiai bevezetés után, melyben az érzékszervek működésére kell különös súlyt fektetni, rendszeresen, de mindenkor példákkal támogatva kell ismertetni a lelki élet elemi tényeit, a lelki erőket s a lelki működés főbb jelenségeit. Ezután következik az ember öntudatra ébredésének ismertetése, kapcsolatban az érzéki észlelet fokozataival, a külvilágból nyert szemléleti anyag feldolgozásával, különös tekintettel a fantázia és vágy szerepére. További ismertetés tárgya volna a fantázia és vágy önkénytelen fegyelmzésének jellemzése kapcsolatban az öntudatos egyéni akarat erősödésével, különös tekintettel az ellentétes tapasztalatokból alakuló okoskodásra, valamint a tekintély és szeretet által nevelt erkölcsi észre. Ezeknek a fejtegetéseknek eredményeként vázlatosan (de még ugynevezett aberratioiban is) ismertetni kell a tevékenység és gondolkodás törvényeit, főkép, a mint azok a nyelv közvetítésével a társadalom egy csoportjának (nemzet) közös alapjai. Ez vezetné át a tankönyvirót az egyéni lélektan teréről a népek lélektanára, hol — tekintettel a tanítóképzésre — különös figyelmet kellene fordítani arra, hogy a társadalmi viszonyok s ezeknek átalakulásai miként használhatók fel a nemzeti érzület és általános emberi jellem képzésére. Végül kapcsolatban ezekkel jön a nevelés feladatainak elemzése s főkép az iskolai társas nevelés alapirányainak (fegyelem, példaadás, verseny, közzellem) kiemelése.

9. Mivel az ember ismeretvilágátényleg osztatlan egész, melyet csak a gyakorlati érzék és történeti fejlődés bont szét csoportokra, a lélektan tanításának egyik feladata a ma szétszórtan álló részekkel szemben az összetartozás tudatát is ápolni. Gyakorlatilag ez a kapocs a tanítóképző más tantárgyánál is felemlítendő. Szükséges többek közt kiemelni egyes esetekben a képzeletre és vágyra ható külső események átalakító erejét, a nyelvtanban a megcsontosodott logicát, a költészet jellemképző erejét, a számolásnak a képzetek rendezésére s a lelkierők fegyelmzésére gyakorolt hatását, mindenek felett pedig fontos dolog lélektani szempontból megvilágítani a beszéd és értelmgyakorlatok jelentőségét, mint a mely nem külön tantárgy, mint jelenleg általában tanítják, hanem az iskolába került gyermek gondolat- és képzeletvilágának áthidalása a rendszeresebb iskolai nevelés terére.

10. A lélektan tanításának kiegészítéseül a tanév második felében legalább havonként egyszer külön vitatkozó órák tartandók előre kitzűött tárgyakkal, minők p. választás egy-egy történeti alak jellemének két vagy három egymástól eltérő megítélése közt, egy-egy rokon vonás összehasonlítása a primitív népek és kisedek képzeletvilágából,

valamely kiváló szónoklati mű gondolatmenetének megállapítása, 10—15 hazafias költemény közül a gyermekek számára legalkalmasabbnak kiválasztása, primitív népek rokon tárgyú babonáinak összehasonlítása. stb. Írásbeli feladatot a lélektanból azonban ne adjon a tanár s óvakodjék a logikai és erkölcsi casuistica ápolásától, másrészt azonban helyes, ha költemények s más irodalmi művek szellemének elemzése segítségével mindent tanítványa önálló ítéletének fejlesztését egyénenként igyekszik előmozdítani.

György Aladár.

Földrajzi oktatásunk s a domború térkép.

I.

Egyesületünk legutóbbi közgyűlése a földrajztanítás tervébe radikális módosításokat kívánt behozni mind a most érvényben levő tantervet, mind a tanterv-készítő albizottság javaslatát illetőleg. Polgárjogot akar szerezni annak a tantárgynak, mely eddigi tanterveinkben inkább csak a történelem csatlósaként látszott szerepelni. Hogy pedig az önállóság mennyire megillette volna Strabó és Ptolemeus tudományát mindjárt az első tantervünkben is, mutatja az, hogy az állam oktatásügyünk nagy arányú rendezése után az általa kiadott tanítási segédeszközök között éppen a földrajziakra költött legtöbbet. Csak sajnálhatjuk, hogy azoknak a tárgy részleteit szolgáló folytatása mindezideig elmaradt. A tantárgynak előbb említett önállósítása két szempontban nyilatkozik: a nagy anyaghoz mért óraszaporításban és a részletek arányosabb, fontosságuk szerint mérlegelt elrendezésében. Mert az valódi anachronizmus, hogy mikor a népiskoláink számára kiadott tantervben a hazánk földrajzi viszonyaira vonatkozó ismeretnyújtás elkezdődve az első és második osztály beszéd- és értelemgyakorlataival egészen az 5. osztály második feléig tart, akkor ezen anyagnak feldolgozására az ugyanazon iskolák tanítóit képző intézet egy fél esztendőt juttat. Ennek ellensúlyozására az érv nem elegendő, hogy növendékeink előképzettsége igazolja e földrajzi anyagnak a tanítóképző első évfolyamában történt összeszorítását. S még, ha a középiskolák földrajzi tudása csak éppen csoportosító ismétlést követelne is a képzőtől, a népiskolai földrajzi tanítás módszeres kezelése magában sem érheti be azzal a szűkre szabott idővel és e keretben a részletek olyan elrendezésével, mint a milyen alapon képesítettnek ma a tanítók e tárgy tanítására.

A földrajz tanítását ugyanis elvont értelmezésekkel, általános fogalmak és viszonyok tárgyalásával kezdeni sem a népiskolában, sem a tanítóképzőben nem lehet. Az inductió elve ugyanis a földrajzi anyag elrendezésében azt a természetes fejlődést kívánja, a mi népiskolai tantervünkben igen szépen kifejezést is nyer. Ha azonban a képző földrajzi tanítása ezt az ugrás nélküli haladást nem respektálja — s később következő módszertani utasítások mellett is — a népiskolai földrajz-

tanítás fogja annak kárát vallani. A tanítónövendéket is végig kell vezetni azon a hosszú, habár hezdetleges ösvényen, mely az iskolateremből kiindulva először a szülői házhoz visz, arra következik az utcza, a helység, a melyben élünk, azután elvezet a közelebbi és távolabbi környékre, — a részletek egybefoglalását, az ország általános viszonyainak tárgyalását pedig utoljára éri el.

Úgy látszik tehát, hogy csak ezután fog e tantárgy helyes tanításának hajnala felderülni, mikor a tanár az ideges sietgetéstől felszabadítva, a topografiai és fiziografiai ismeretszerzés és nyújtás termékenyítő felhőit megcspolhatja. A földrajzi előismeretek és alapfogalmak fejtegetéseit csak ezután fogjuk majd tényleg a környékünkön előforduló földrajzi tárgyak ismertetéséhez kapcsolhatni. A vidéket nemcsak amúgy szellemileg fogjuk bejárhatni, de kimehetünk a növendékekkel a szabadba, a mezőre, a netalán közel eső hegyekre és erdőbe, a folyóhoz vagy patakhoz s ott a szabad természetben mutathatjuk meg nekik mindazt, mit az iskolában tanítandók leszünk vagy esetleg már tanítottunk. Együttal megmutathatjuk majd a tanítónövendékeknek, mit és mikép lehet kisebbitett mértékben s bizonyos jelek által ábrázolni. Az elemi kartográfia határait talán még azzal sem lépjük át, ha megismertetjük őket az iránytű használatával, a hegyoldalak lejtősségének mérésével, ha figyelmeztetjük őket a hegyvonulatok csapására, a feltünőbb rétegek dülésére, csapására, az aneroiddal végzett viszonylagos magasság-mérésekre. A milliméteres papíron térszín-vázlatokat nemcsak a mérnök vagy geolog készíthet. Így fogjuk növendékeinkkel megértetni, hogy mi az egyes épületek, a helység s egész határ alap- és tervrajza s hogyan különbözik az ily tervrajztól valamely járás vagy megye s az egész ország földképe. Tervrajz és földkép nélkül soha sem szabadna a földrajzot tanítani s növendékeinket is szoktasuk, kötelezzük rá, hogy olyan nélkül ne tanulgassanak, olyan nélkül ne felelhessenek. A földrajzot bevezető szülő-földisme tanítását ekként fogjuk az elvontságok mellőzésével gyakorlati alapra fektetni s viszont annélkül, hogy a gyakorlatiasság kedvéért feláldoznánk a rendszeres oktatást, e tárgy tanításánál is tért nyitunk a kutatás módszerének (fiziográfia.)

Azt hisszük, ezek az eszmék bírták rá a közgyűlést, hogy az első osztály földrajzi anyagául első sorban a környéken való helyrajzi tájékozódást kívánja kiszabni s hogy erre annál több idő és mód jusson, hazánknak, mint egésznek, ismertetését még a 2. osztály anyagába is felvette. És ez így van jól. Ha a földrajz az a tárgy, mely a népiskola két első osztályának embryonicus tárgyából, a beszéd- és értelemgyakorlatokból elsőnek fejlődik ki, a harmadik osztály környékisméjében mint önálló tantárgy jelenvén meg; ha a földrajzi tudományak «honisme» néven meghúzódó része az a tárgy, mely a lehető legalaposabb és tanúságosabb jellemű s mely jó tanító kezében a megfigyelő és gondolkodó erő művelésének csálhatatlan eszköze és a természettudományi további ismeretek szilárd alapja: úgy méltán elvárhatja e tárgy, hogy a leendő tanító oly módon vezetessék be azon eljárásba, melynek alapján valamely vidék — a szülőföld — földrajzi s a mi

ezzel jár, természeti viszonyait tanulmányozni lehet és kell, hogy e nemű tapasztalatait a tanítás terén, a 3. elemi osztályban sikerrel alkalmazhassa is.

Midőn hihetőleg jövőendő tantervünk is a földrajz anyagát ily szempontok szerint lesz felfogandó és csoportosítandó, a szerzett és szerzendő ismeretek állandósítása és kibővítése okáért oly taneszközökre lesz a jövőben szükségünk, melyeneket hazai földrajztanításunk általában nem részesített eddig kellő méltatásban. Ilyenek lesznek azok az alap- és tervrajzok, valamint földképek, melyek az iskolateremre, az iskolaépületre, az iskolaépülettel egy háztömböt képező házcsoportha, a nagyobb városok illető kerületére, az egész község beltelkeire, annak külhatárára, a közéletben is a «környék» fogalma alatt ismert vidékre s a járásra vonatkoznak. Hasznos dolog lesz a tanterem padlóján meghúzni a délvonalat, hogy a delejtű irányáról az iskolával s a felsorolt alap- és tervrajzokkal, földképekkel viszonyítva tájékozódhassanak a tanulók. Talán még arra is akad vállalkozó, a ki a tanterem mennyezetére az északi csillagos égboltnak feltűnő csillagcsoportjait az iskolai év egy alkalmas nap- és órájához képest fel fogja varázsolni. A topografiai tájékozódást elősegítő e szemléltető eszközökön kívül különösen nem fogjuk nélkülözhetni az olyan térképeket, melyek környékünk földalakulatait domború mintában egyenként és összeségökben, kölcsönhatásaikban fogják szemléltetni. A domború földképet értjük.

Lássuk, miféle tanítási előnyöket nyújtanak az ily fajtájú reliefek.

II.

A közvetlen lakóhelyünket illető s szemléletünk körébe eső földkialakulások mindmégannyi miniatúr kiadásai azoknak a hatalmas természeti erők létrehozta titáni munkáknak, melyek majd mint a földcsontvámrészletei jelennek meg, majd pedig e csupasz holt tömeg sokneműen életképes burkolatát képezik. Eme, az eszmetársítás útján ösztönyszerűleg kínálkozó összehasonlítás a népiskolai földrajztanítás azon fokán, hol a földrajzi alapfogalmakat alkotjuk meg s az ismeretanyag állandósítása okáért a felsőbb fokon is, a tanításban sikeresen alkalmazható. Így lesz a dombból hegy, a községünket körülkoszorúzó szőlőhegyből hegyláncz, a könnyebb közlekedés okáért ebbe belevágott vagy vízkimosta mély kocsiútból szoros, átjáró, a hegy oldalát borító s olvadó hópalástból jeges, a faluvégi pocsétából sömlyékes mocsár, a tóból tenger, a veteményes kertek könnyebb öntözhetésére ásott árok-ból csatorna. Így változnak a földrajzi tanításban a nem állandó politikai viszonyok érzékeltetése okáért községünk egyes lakóházai — kicsinységük, nagyságuk szerint — különböző rangú községekké, városokká, a helység különböző nyelven beszélő családjai az egyes hazai nemzetiségekké, s városunk maga az ország személyesítőjévé. Nemkülönben a föld sajátlagos erőiből kifolyt légi és időjárásai tunemények, növény- és állatéleti jelenségek, mint szintén a földnek bolygó jellegét

megadó s majd nappal, majd éjjel, majd tavaszszületéskor, majd ősze-
metéskor szemlélhető csillagászati jelenségek is a szemlélet helyéről
mindíg és mindenütt az egész földre terelik figyelmünket. Ezt fejezi ki
oly találóan a földrajzi ismeretek szerzésében utolérhetetlen Humboldt
Cosmos-ának egy helyén, hol ezt mondja: «A természet a földnek
minden zegezugában visszatükrözti önnönmagát mint egészet.»

Így fogva fel a dolgot, a földrajz tanítás anyaga minden fokon,
hogy úgy mondjuk, kezünk ügyében van. Ezért lehet e nemű tanításunk
már a legalsó fokon a megtestesült szemléltetés, érzékeltetés minta-
képe. Nevezetesen csakhamar öntudatra emeljük az ismertető terü-
letnek, községünk határának vízszintes és függélyes elhelyezkedését,
hogy annak alapján a gyermek később meg nem látogatható vidékek-
ről is fogalmat alkothasson magának. De hogy a szemlélet ily átvitt
értelmű alkalmazására a gyermek képzelő erejét, a földrajz tanítását
hűen kísérő térképrajzolás szempontjából megérleljük, rá kell őt ve-
zetni a tárgyak kisebbített alakban, egyelőre nem képen
való előállíthatására. S viszont a kisebbített alakban megjelenő tárgy-
nak eredeti dimenziókban való el-, illetőleg visszaképzését a gyermek
előtt oly természetzerű dologgá kell tenni, mint a hogy képes ő a
multban történt eseményeket megjelenítve elbeszélni. Épen ezért a ki-
sebbített mérték érzékeltetése, ha talán nem is épen földképen, már
ott kezdődjék, hol a földrajznak, mint olyannak, tanítása az ismeretek
egyetemes körében mozgó beszéd- és értelemgyakorlatokból még ki-
sem vált. Így születik meg a képzelő erő munkássága mellett a gyer-
mek lelkében a föld kisebb-nagyobb részének vagy az egész földfelü-
letnek ábrázolására szolgáló földkép első sarkfogalma, a kisebbítési
mérték.

Közhasználat szerint a földrajz-tanításnál alkalmazott első mester-
séges szemléltető eszköz a sík földkép. És mily különös, hogy azt nem
látják be, mekkorát botlik így a tanítás a módszertannak abba az
elkopott útmutatásába, hogy a tanításban ne legyen ugrás. Önként je-
lentkező dolog ugyanis, hogy mikor egy hepehupás területnek sík-lapra
vitt vonalas ábrázolását az u. n. föld vagy térképet bemutatjuk, a sok
elképzelni való közt különösen két dolgot kell a gyermeknek megér-
tenie: az egyik a kisebbítés, a másik a kiemelkedő tárgyaknak, a domb-
borzatnak lapos, sík ábrázolása. Egyelőre elég volna amaz elsőnek tu-
datra emelésével foglalkozni, felmentve a gyermeket emez utóbbi alól
azáltal, hogy nem sík, de domború földképet, quasi egy tárgyat, ala-
kot, állítunk eléje. S a mennyiben épen a kisebbítés felfogásán és az
abba való beleképzelésen kívül az olyan lapos földkép szemléletekor a
gyermek lelkét még azzal is elfoglaljuk, hogy a sík-lapra rajzolt talaj-
viszonyokat, mint a természetben tényleg kiemelkedő vagy behorpadó
jelenségeket kell elképzelnie: áll elő az említett ugrás. Ez okból tehát
a földrajz-tanítás alapvető fokán nem a sík, hanem a domború térképé,
mint valódi földképe, az elsőség a mesterséges szemléltető eszközök
sorában. A sík földkép, vagy csak nevezzük ezután a köztudatba job-
ban belenőtt néven: a sík «térkép» a domborúnak már csak mint
könnyebben előállítható származéka jelenik meg, melyet amarról szer-

kesztünk meg. Mert míg a sík térképen érvényesülő topografikus képrajzokat helyesen olvasni nem tudjuk; míg a lélekben az ábrázolás nézése közben a tér domborúságot nem nyer; míg a hegyek vonalas ábrázolásánál megállapított jeleket elvont dolgoknak nem tekintjük: addig a tanítás a hegységek olyan utánzó, plasztikai megérezkítését nem mellőzheti, mint a minőt a domború térkép nyújt, mely taneszköz eszerint a járatlanabbakra nézve, kiknek szemét a mertani tanulmányok még nem fegyelmelték, nagy szolgálatot tesz. «A reliefek e neme nemcsak olyan felnöttek részére hasznos, kik a topografiai térképeken nem igen tudnak könnyen eligazodni, hanem jó sikerrel használhatók azok az iskolában is», — mondja Steinhauer.

Az elmondottakból következik azonban az is, hogy a helyrajzi földrajz tanításának menete a szemléltetés és szorosabb értelemben vett ismeretnyújtás szempontjából így alakul:

1-ször szemlélet a természetben az ismeretanyag tudatra emelésével,

2-szor tanítás a kisebbitett, de a domborzati viszonyokat még tapinthatólag feltüntető térképen,

3-szor ismétlő egybefoglalás a sík térképen,

Szóval: természet, domború térkép, sík térkép. Ha eme fokozatot az alapvetés helyén pontosan betartjuk, lehet csak kilátásunk arra, hogy később, midőn már a nagyobb kiterjedésű s távolfekvő földrajzi egységekről szólnunk, egyenesen a sík térképhez kötött magyarázatok alapján is helyes fogalmat alkothatnak majd növendékeink azokról a lánczolatossághoz, összefüggésekről, melyek valamely terület függélyes kialakulása, hidrografiája, éghajlata, terményei, ipara, kereskedelme s etnografiai viszonyai között fenállanak.

Látni való az elmondottakból az is, hogy a mi szempontjaink szerint a domború térkép közvetlenül az elemi iskola 3. osztályának és a tanítóképző első évfolyamának szemléleti eszköze.

A szemléltetésnek ily mérvű kiterjesztése megköveteli már most, hogy minden elemi iskolának és tanítóképzőnek legyen olyan domború érkepe, melyen dominálólólag a maga községe s annak környéke tünjek fel. Amennyiben pedig az ilyen készítményeket már csak az épen megjelölt oknál fogva sem lehet gyarilag előállítani, legfőljebb talán csak nagyobb városainkra nézve: ezen térképet a tanítónak magának kell elkészítenie. Ennek módját adjuk a következőkben, feltételezve, hogy a tanító, a kinek a sikerrel használható földrajzi, természettudományi, ipari és technológiai szemléltető eszközök legtöbbszörét úgyis magának kell megteremtenie, rendelkezik az ehhez megkívántató rajzolás, festési és könyvkötői kézügyességgel.

III.

Hogy községünk helyrajzát domború térkép alakjában előállíthassuk, mindenekelőtt egy tökéletes kivitelű alaptérképpel kell birnunk, mely közvetlen tapasztalás, szemlélet alapján szerzett tájékozódásunk mellett egész munkánkban vezérfonalul szolgál. Manap-

ság már hazánk minden talpalatnyi területe fel van véve a szokásos háromszögellési mód alapján. Felvétetett kataszterileg és katonailag-Lássuk, ezen felvételek közül melyik szolgáltatja a mi munkánkhoz szükséges részletes alaptérképet.

A kataszteri térképek, melyek a m. kir. pénzügyminisztérium által évről-évre megállapított munkaterv szerint végzett mérnöki munkálatok eredményei, a kir. pénzügyigazgatóságok kataszteri nyilvántartó térképtárában az érdekelteknek hozzáférhetőek. Amennyiben tehát e térképekre szükségünk volna, az illető pénzügyigazgatóságnál, hová lakóhelyünk tartozik, kell kieszközölni, hogy a művészi kivitelű, színezett térképlapokat, melyek az egész országban egységesen 1:2880-hoz mértékben készültek, másoló papírra ott helyben lerajzolhassuk s ennek segítségével vihessük át a rajzpapírra. E térképeket ugyanis a tűzveszély ellen biztosított térképtári helyiségből még a kulturmérnököknek sem adják ki. A kataszteri felvételek, mint mértékjelzések mutatja, egy-egy nagyobb község határa 60—70 darab 20—30 centimeteres átmérőjű lapból állván s rajtok 1 régi hüvely 40 ölnek felelven meg, — a mi céljainkra csak az esetben válhatnak használhatóvá, ha azokat kellőleg kisebbítjük. Ezt a fáradságos munkát azonban senkinek sem ajánljuk s ha mégis megemlékeztünk a hazánk lakóinak és földének felszabadítását természetesen követte földbirtok-rendezés eme gyermekéről, a kataszteri térképlapokról, tettük ezt azért, hogy rámutassunk arra a forrásra, melyből akkor meríthetünk haszonnal, ha községünk beltelkeiről ohajtunk helyrajzi síktérképet készíteni. Ezen célra kiválólag alkalmasak a kataszteri térképek, melyeknek a község épen jelzett beltelkeire vonatkozó másolatai a községnél vagy városházánál is rendszeren meg szoktak lenni. E kataszteri felmérés és határleírások térképrajzi adatait pedig a m. kir. pénzügyminisztérium 1888. évi 47,705. számú hirdetménye szerint az illetékes térképtárak, esetleg maga a hivatolt minisztérium bocsátja az érdeklődőknek rendelkezésére, bélyegmentes folyamodásra. Ily térképtárak vannak Budapesten, Pozsonyban, Kassán, Temesvárott és Zágrában. Azonban, mint mondtuk, a kataszteri térképlapoktól dacára a színezettségükben rejlő sok előnyeiknek, a domború térkép előállításához szükséges alaptérkép elkészítésénél el kell tekintenünk.

Annál sikeresebben használhatjuk e célból a katonai térképeket, melyeket illetőleg álljanak itt a következők:

Katonai, hadászati szempontok megkívánják azt az előrelátást, hogy bármely vidék váljék is egy-egy harc színhelyévé, annak a hadviselésben figyelembe jöhető mindennemű viszonyait feltűntető olyan térképpel rendelkezzenek a harc intézői, melynek adatai nyomán a hadsereg biztosan mozoghasson. Az Osztrák-Magyar-Monarchia részeiből Erdély elsőnek dicsekedhetik, hogy ily térképeket mutathat fel. 1699-ben jelent meg róla egy földmérésen alapuló harci térkép. A 18. század óta a hazánk földén változó szerencsével folyt hadakozások mindmegannyi okot képeztek az ily részletesen tájékozó térképek alapjául szolgáló katonai felvételekre. E munkálatok folyton tökéletesbülve ma ott vagyunk, hogy úgy a magyar korona országairól, mint az örökös

tartományokról, sőt legnagyobb részben már az okkupált tartományokról is oly pontos részlet-térképeket birunk, minőknél különbet a többi európai államok sem tudnak felmutatni. Messze vinne célunktól a katonai térképezés technikai oldaláról megemlékezni. Csak annyit említünk róluk itt fel, hogy a kartografia fejlődését mi sem mutatja jobban mint pl. az egy és ugyanazon vidékről különböző időben készült hadi térképek; miről meggyőződhetünk, teszem, a bécsi cs. és kir. katonai földrajzi intézet 1884-iki «Mittheilungen»-ei X. és XI. mellékleteiből. A társulat ezeket a kiadványokat az állami tanítóképzőknek évről-évre megküldi. A következők teljesebb megértése kedvéért ajánljuk azokat s mellékleteiket figyelembe venni.

A legújabb felvétel, melylyel az 1 : 144.000-es méretű régibb térképlapok kivonattak a használatból, 1875-ben kezdetett meg egyenesen koronás királyunk rendeletéből, kinek melleleg említve párját ritkító térképgyűjteménye van. Az óriási szabású kartografikus munka hálózati alapjául egy a föld sferoid alakjához lehető legnagyobb pontossággal alkalmazkodó egyenessögű háló mint egy polyeder-felület szolgált. Az ily alapon eszközölt felvételek után művészileg kiállított és speciális térképeknek nevezett lapok 1 : 75.000 kisebbítési arányban ugyanis úgy készültek, hogy minden egyenközü körtől a következőig terjedő terület déltől északnak 4 egyenlő részre osztatott, — két-két délkör közé pedig nyugattól keletnek feleztetett. Ilyeténképen két szélességi és hosszúsági körvonal által közrefogott területről 8 térkép készült, a mi az egész Monarchia területéhez képest 715 egyes lapot tesz ki, miből hazánkra körülbelül 380 egyes lap esik. Egynek ára 50 kr s a Lechner-féle bécsi udvari könyvkereskedésből mind az egész birodalom ily alapú hálózati térképét, mind annak bármely egyes lapját kívánatra meghozatják könyvkereskedőink.

Hogy e nagy tömegben bármely egyes lap megjelölhető legyen, a kifejtett felosztás alapján előálló egyenessögű hálózatot megjelölték olyformán, hogy északról délre arabs számokkal látták el a sorokat (Zone), nyugatról keletre pedig római numerusokkal számozták azokat meg (Colonne). Így minden tégláynak neve van pl. Zon. 5. Col. XII, — Zone 12. Col. XIX. stb. Ezenkívül az egyes lapokat a rajtok levő nagyobb városról el is nevezték pl. Déva Zone 22. Col. XXVIII, Lonsocz Zone 11. Col. XXI. Győr Zone 15. Col. XVII. stb. Fogalmat alkotandó arról, hogy egy egész vármegye területe hány ily speciális térképből állítható össze, közöljük a Bars megyét illető lapokat: Mosóc 10. XX, Beszterczebánya-Zólyombánya 11. XX, Selmech-Korpona 12. XX, Handlova-Oszlány. 11. XIX, Szt. Benedek-Ujbánya 12. XIX, Léva-Salló 13. XIX. M. Szécsén-Esztergom 14. XIX, Nyitra-Zsámbokrét 11. XVIII, Nyitra 12. XVIII, Sélye-Nagy-Surány 13. XVIII. 2708:56 □ kilométerhez képest 10 lap.

E részletterképek a kartografia jelen állásában elérhető legnagyobb mértani pontosság mellett valódi fotográfiai az illető vidéknek. S a ki a Zon. 1. Col. IX-czel jelölt lapon levő jelmagyarázatokat s még inkább «Mintalapok Zsoldos Ferencz tereptan- és tereprajztanához» című munka jelzéseit ismeri, mint szintén a térképeken előforduló

s az egyes vidékekhez képest az Osztr. Magyar Monarchia különböző nemzeti és nemzetségei nyelvén jelölt s rövidített szövegjelzést «Schrift-Erklärung zur Spezial-Karte der Östr. Ung. Monarchie im Masse von 1 : 70,000. Wien 1875.» című füzetke alapján megtanulta : az az ő vidékének minden legkisebb arcvonását fel fogja ismerni e térképeken. «Ki vannak rajta írva az összes községek és a főbb kúpokéin kívül számos hágó és sok egyéb orografiai szempontból csak némi fontosságú pont magassága méterekben. Megtaláljuk rajta az összes természetszülte vagy emberi kéz okozta újabb változásokat, a régibb és újabb folyómedreket, újabb utakat és ösvényeket, a községeken kívül fekvő egyes különálló házakat, kunyhókat, tanyákat, szállásokat stb.» Igy ismerteti ezeket a kir. m. természettudományi társulat kiadványaiban megjelent «Kirándulók zsebkönyve» (5. l.) Feltaláljuk rajta községünk főbb utcáit, a házcsoportok közt a templomot, a düledező várromot, a kastélyt. A művelési ágak szerint az erdős terület, mit apró karikák jelölnek, világosan megkülönböztethető a párosan egymás mellett álló vonásokkal jelzett réttől és legelőtől. A szőlőterületek, komló- és rizsföldek más és más jelzés alá foglalvák. A hol semmiféle jelzés nincs, a határ azon része szántóföld. A különböző fokozatú utak szembeötlően jelöltettek. A tiszta, éles és intenzív fekete színe által kitűnően kidolgozott térképlapok megjelölik a kőfejtőket, bányákat, kohókat, téglá- és mészegetőket, emlékoszlopokat, fészületeket, kápolnákat, az üde vízzel kínálkozó édesvíz-forrást, a magánosan búsuló mezei kútát stb. stb. A megyék határait vaskos pontsor jelzi ; a község pontosan elhatároltatik a szomszédos falvaktól egy vékonyabb vonást követő 3 pont alkotta finom jelzéssel s a mi bennünket legjobban érdekel, mert domború térképet akarunk rólok készíteni, a hegyek és síkok kiválóbb pontjainak tengerfeletti magassága sűrű sorosan számokban van rajta jelölve s ezenkívül az egyazon magasságú pontok világosabb feltüntetése okáért a hegyek sraff-vonalai közt kígyóznak végig a magassági rétegvonalak (isohypsumok) 100—100 meternyi aequidistantiával.

E magassági rétegvonalak, miként az köztudomásu, úgy értelmezendők, hogy egy-egy hegyet, vagy heglánczot a jelölt metermagasságban a tenger szintjával párhuzamosan elszeldelt rétegekkel, fölfelé folyton kisebbedő tömegekben egymás fölé helyezve állítanak a képzelet elé ; miből folyólag bármely pontnak tengerfeletti avagy egy más helyhez arányított ú. n. viszonylagos magasságát a térképről minden nehézség nélkül leolvashatni. Az elmondottak szerint e térképek a katonai szempontokon túl tudományos czélokat is szolgálnak. Említsük itt mindjárt fel, e rétegvonalakra lesz nekünk legtöbb szükségünk. Ugyanis a hegyek, hegycsoportok és lánczok oldalainak lankas vagy meredek esését legszembeötlőbben ezek fejezik ki a sík térképeken. Minél közelebb jutnak egymáshoz, annál hirtelenebb ött a hegyhátnak lejtése, minél távolabbra kerülnek egymástól e végelemzésben concentricus, de szabálytalan alakú körvonalak, ha szabad ezzel az ellentmondó kifejezéssel élnem, annál lassúbb emelkedést fejeznek ki. És ha az ezen magassági vonalak alakjai szerint

kivágandó és folyton kisebbedő kártyalapok — miből a mi domború térképünk készül — az alaptérkép szerint egymásra ragasztva, széleikkel közelebb jutnak egymáshoz, a hegyoldal meredekké válik, ha pedig széleik távol esnek egymástól, a lejtő ferden elnyújtott síkot fog mutatni.

Azonban e 75,000-es speciális térképek épen ellentétben a kataszteri felvételekkel ajánló pontosságuk mellett a mi céljainkkal ellentétben, mindent igen kicsiny alakban tükröznek vissza. Például működési helyemnek, Lévának, közigazgatási határát akár a tenyeremmel eltakarhatom. Ezért e katonai részlettérképekről kellő nagyítás mellett magunknak kell megrajzolnunk domború mappánk keresett alaptérképét. Ez így történik. Pontosan utána nézünk a térképen — jó lesz egy növényvizsgáló nagyítót (lupát) is használni — hogy községünk határvonala, mint már fentebb is mondtuk egy körülbelül 2 millimeter hosszú hajszálvonalból s utána tett 3 pontból alakult jelzés merre vonúl. E jelzést a külső részén élesebb színnel, pl. karminnal körülfestjük. Mert a világtájaknak szokásos jobbra-balra, fent-lent irányítása szerint a körülfestett területet akként kerítjük be téglány-alakba, hogy községünk lehetőleg a közepére essék a részlettérképből kihasított területnek, s maga a téglány pedig a 75,000-es térképnek épen a negyedrészes nagyságával legyen egyenlő. Ha községünk a térképnek valamelyik széléhez közel esik, a szomszédos lapot is meg kell szereznünk; ha pedig egy sarkában terjed az ki, úgy 4 db. speciális térkép összeragasztása után fogunk eredményre jutni. Az így körülhatárolt területet, a mily alakú lesz a domború térkép is, de tetemesen nagyobbított dimenziókban 1 centiméteres koczkahálózat szerint felosztjuk s ezen segédvonalak, illetve kis koczkasorok alapján véggezzük a nagyobbítást, miként azt bármi egyéb rajzzal is tenni szoktuk. A ki a «Pantograffal» való elbánást ösmeri, az hosszas munkamegtakarítás előnyével fogja a nagyítást eszközölhetni. A nagyítás mértéke voltaképen tetszésünktől függ, mégis az elkészítendő domború térkép tanító céljához csatolt eredményes szemléltetés határozza azt meg. Figyelemmel erre s a tovább alant mondandókra, a leghelyesebben úgy cselekszünk, ha pontosan háromszoros nagyítást eszközölünk, mikor is a 75,000-es speciális térképhez képest 1:25,000-hez mértékű térképet kapunk.

E különös gondnal nagyobbított térképet tussal kihúzza készítjük el, sőt színezhetjük is, mint bázist, melyre további munkánk támaszkodni fog. Jelesül mindenben quadrálnia kell a speciális térképből kihasított kis térképpel, csak a hegyek lejtősségét kifejező sraffok maradnak el, míg a magassági görbék, a rétegvonalak pontosan feltüntetvék rajta. Ezenkívül a további munka folyamán a gyors és könnyű tájékozás kedvéért minden 2. rétegvonalat, a 200-ikat, a 400-ikat, a 600-ikat (ha ugyan ily tetemes viszonylagos magasságok a környéken előfordúlnak) belső szegélyén kék színnel vékonyan körül is festhetünk. Továbbá elengedhetlen kellék, hogy a 100 méteres rétegvonalak közé, melyeket ezen speciális térképeknél hazánk átlagos tengerszínmagasságához képest csak a kétszázadik métertől fogva értéke-

síthetünk, a javított Lehmann-féle sraff-skála szerint rajzolt vonalkázás alapján, melyek, mint tudjuk, a rétegvonalak közeit töltik ki, még t ö b b e t is be kell illeszteniünk; lehetőleg minden 10. méter isohypsumát. Ez pedig még akkor sem egészen könnyű dolog, ha tudjuk annak a szászországi őrnagynak a szabályát, hogy «a vonalkák (sraff) vastagsága úgy viszonylik a köztük levő tér szélességéhez, mint a jelölendő hegylejtő szöge az azt 45. fokra kiegészítő szöghöz.»

Tehát, hogy alaptérképünk egészen a mi céljainknak megfelelő legyen, a 75,000-es speciális térképről általunk rajzolással nagyobbított térképnél jobbat kell kivánnunk, olyat, melyen a rétegvonalak ne csak száz méterenként következzenek egymásra, de sűrűbben 20, 10 méterenként ki legyenek húzva.

A bécsi katonai földrajzi intézetnek ilyen térképei is vannak, az ú. n. eredeti tábori térképek (Original Aufnahms-Sectionen) 1 : 25,000-es mértékben. Ezeknek hálózatáról fogalmat úgy alkothatunk, ha két geográfiai szélességi fok közé eső területet északtól délnek 8 egyenlő részre osztunk, nyugatról keletnek pedig két hosszúsági kör között 4 részre osztjuk. Így két-két szélességi és hosszúsági kör által határolt földterületről 8×4 , azaz 32 téglányt, illetve térképet kapunk, melyek hazánk földrajzi fekvése szerint pl. a 47. és 48. egyenlő kör között, körülbelül 247 □ kilométer (4·2 □ mfd.) területet ölelnek fel a következő, a föld hálózataára vonatkozó képlet szerint:

$$111 \text{ km.} \times 74 \cdot 15 \text{ km.} = 823062 \text{ □ km.} : 32 = 257 \cdot 2 \text{ □ km.}$$

Ha e nagyméretű lapokat összehasonlítjuk az előbb ismertetett 1 : 75,000-es speciális térképekkel, azonnal szembeötlik, hogy négy tábori térkép egyenlő egy speciális térképpel. S a dolog tényleg úgy áll, hogy annak az 1875-ben megindult nagyszabású kartográfiai munkának, melyről fentebb emlékeztünk meg, egyenes eredményei ezek az «eredeti tábori térképek» lettek s a forgalomba hozott 75,000-es speciális térképek négy-négy ilyen tábori térkép összevonása által készültek; négy 1 : 25,000-es méretű eredeti lap épen egy darab 1 : 75,000-es mértékű lappal vág össze. Amennyiben pedig a közéletben használt «környék» fogalmának megfelelő területet épen ezek ölelnek fel, azért ajánlottuk a speciális-lapokról eszközölt nagytáblánál azt, hogy a karminnal körülfestett községi határ körül akkora keretet készítsünk, mely a speciális lap egy negyed részének feleljen meg s azt a területet a két katonai térkép méreti viszonyához képest pontosan háromszor nagyítunk. Hogy pedig a kétféle térkép közt rokonság van, azt a tábori térképek jelzése is mutatja. Például mikor Máramaros-Sziget 75,000-es speciális térképe így jelöltetik: Zon. 14. Col. XXX., akkor az a tábori térkép 4 térképre így alakul: Zon. 14. Col. XXX. N. W., — Zon. 14. Col. XXX. N. O., — Zon. 14. Col. XXX. S. W., — Zon. 14. Col. XXX. S. O. Ugyanazon Zona és Colonnában a négy mellékvilágtáj szerint történik a jelzés. E térképek jeleit és azok értelmezését következő füzetkék ismertetik: Portativer Zeichnungs-Schlüssel für militärische Aufnahmen 1 : 25,000. Wien, 1883; Erläuterung zum Zeichnungs-Schlüssel für militärische Aufnahmen, Wien 1883.

E nagyméretű táborkari térképek tartalmazzák mindazt, mit a speciális térképeken feltalálhatunk, sőt igen részletes geológiai, agronomiai és egyéb természeti felvételeket is megengedtek s a mi a mi szempontunkból legelső helyen áll előnyei közt, az, hogy a hegyek vonalkázott jelölésén kívül magassági görbéi is vannak, még pedig a 100—100 méteres és vastagabb szaggatott fővonalak közt mindenütt, hol az emelkedés 10 fokot nem ér el, 20 és 10 méteres vertikális távolságot jelző vékonyabb folytonos és még vékonyabb szaggatott segédvonalak kígyóznak szeszélyesen körbe. Szóval e 25,000-es eredeti táborkari térképek úgy, a mint vannak, felhasználhatók a mi domború térképünk alaptérképe gyanánt.

Ezen eredeti táborkari térképekhez azonban már nem minden halandó juthat hozzá, mivel azokat a felvételt és kiállítást eszközölt bécsi katonai földrajzi intézet, mely alapszabályai szerint katonai célokat szolgál, nem hozta forgalomba. Ha azonban egy azzal indokolt folyomást nyújtunk be az intézethez Grill Károly budapesti udvari könyvkereskedése útján, hogy ezen 25,000-es térképekre iskolai czélból, relief-térkép készítés okaért van szükségünk, úgy azokat megkaphatjuk mi is. Az intézet ez esetben kétféle fotográfikus másolatot készíttethet az eredeti felvételek klisséiről, u. m. szénmásolatot és ezüstmásolatot. A kétféle kivitelű térképeken a részletekben mi különbség sincs, ez csak a társulat titkát képező fotolytografikus sokszorosítás mikéntjére vonatkozik. A szénkivitel halványabb, az ezüstkivitel (Manier) feketébb és élesebb kidolgozást mutat. Az előbbiből egy lap ára 3 frt 60 kr., az utóbbiból 6 frt. Egy egész 75,000-es speciális térkép területére vonatkozólag tehát a négy táborkari térkép szénkivitelben 14 frt 40 krt, ezüstkivitelben 24 frtot tesz ki.

Figyelemmel arra, hogy városunk a készitendő domború térképnek lehetőleg a mértani középpontjára essék, e 25,000-es térképekből is rendesen két, illetve négy darabot kell beszerezniünk s az alaptérkép illetve a domború térkép nagyságát azokból kell körülvonalozni. Egyetlen egy 25,000-es térképpel csak akkor érünk célt, ha községünk annak lehetőleg közepén fekszik, mire nézve a pontosan négy részre osztott ötven krajczáros speciál-lapokból könnyen tájékozódhatni. Mivel pedig az a négy lap aránylag igen sokba kerül s összeragasztásuk és ismételt szétvágásuk után háromnegyed részben a munkához nem is járulnak hozzá, vegyük tudomásul, hogy külön megkeresésre a bécsi intézet esetleg vállalkozik arra is, hogy 4 ilyen táborkari térképből kombinálva, bármely városra vonatkozólag állít elő u. n. környék-térképeket (Umgebungs-Karte) az eredeti felvételek, illetve az ismertetett táborkari térképek mértékében és dimenziójában. Ezt a munkát azonban csak úgy teljesíti, ha legalább 50 darabot rendel valaki, mely esetben, túlnyomóan dombos vidékről készülvén a térkép, fekete nyomással az ár 60 frtot tesz ki; ha azonban a speciális térképek jelzésein kívül még az erdők és utak megnevezését is kívánjuk a térképre rávinni, úgy 90 frtot kér 50 drbért. Sőt színezett környék-térképek elkészítésére is vállalkozik az intézet. Városban, hol több tanintézet és hivatal van, talán az ilyen tablók elkészítetté-

sébe is bele lehetne menni, ha kellő számú előjegyzést tudunk a térképre gyűjteni.

Látni való az elmondottakból, hogy a mi domború térképünk, melyen egy-egy adott területre vonatkozó függélyes elhelyezkedésű földrajzi tárgyak kölcsönhatásaikban tűnnek fel, a tanítás azon fokán érvényesül, hol a környék fogalmát nyújtjuk. S a mennyiben e területről a megrajzolt alaptérkép nyomán sík- és domború térképpel is fogunk rendelkezni, azokat a tanítási elveket, melyeket I. és II. alatt fejtegettünk, nem is lesz nehéz megoldani.

Mikor ismételten megtudjuk, hogy domború térképünk az ismeretett Speciális-Táborkari- vagy Környék-térképeken, mint alaptérképen, pontosan megjelölt magassági görbék szerint kivágott és egymásra ragasztott, fokokint kisebbedő kartyapapirlapokból (Kartonpapír) készül, áttérünk annak elkészítésére.

Mielőtt azonban tovább mennénk, nem hagyhatjuk el a katonai térképek tárgyalására szánt szakaszt, hogy ki ne fejezzük abbeli óhajunkat, hogy a revízió alatt levő tantervbe akár a mértan, akár a földrajz anyagának részletezésénél, kívánatos volna felvenni a katonai térképek ismertetését.

Kriek Jenő.

(Befejezzük.)

Döntés után.

Az a törvényjavaslat, a mely az állami tisztviselőket másféleven át folytonos izgatottságban tartotta, immár törvénynyé vált. A küzdelem hullámai, a melyek a tárgyalás előtt és alatt magasra csapkodtak, ma már elsímultak s ha még tart is egy darabig a küzdelem utóhatásaként a belső izgatottság, vagy a családások okozta keserűség, csakhamar a rendes mederbe fognak visszatérni a felkavart hullámok s az egész állami tisztviselői kar, még az a töredék is, a melyről mostohan gondoskodott az új törvény, bizonyára buzgón és odaadással fogja teljesíteni az állami élet megerősítése érdekében a sokszor önfeláldozással járó munkát.

A tanárok általában önérzettel gondolhatnak vissza a lefolyt küzdelemre, mert ha az elért anyagi sikerek nem is elégtik ki egészen jogos igényeiket, a fizetésrendezés mozgalmából az ő ügyük erkölcsi diadallal került ki. Az egész tisztviselői karból a tanárok voltak azok, a kik a demokraczia zászlaját lobogtatva, a «rang»-osztályozás ellen küzdöttek, a kik fizetésüknek méltányosabb rendezésében eszméknek, az egyenlőségnek és a kulturális törekvéseknek diadalát keresték. A képviselőházi vitában felszólalók nagyobb része nagy elismeréssel szólott a tanári működés fontosságáról, a tanárok értelmiségének magas szín-

vonalaról; az által pedig, hogy a törvényhozó testület a «rangosztályozás» szót törülte s az előlépési fokozatokat «fizetési osztályok»-nak nevezte el, elvileg a tanároknak szolgáltatott elégtételt és igazságot.

A közvélemény kedvező alakulása, az ország tanári testületében a kartársi szellem és összetartás felébredése, a benne rejlő társadalmi erőnek és befolyásnak impozáns nyilvánulása biztosítéka annak, hogy az erkölcsi elismerést követni fogja az anyagi is, és a fizetési viszonyok rövid időn azon színvonalra fognak emelkedni, a mely a tanárok fontos hivatásának és műveltségének megfelel.

Lapunk szűk tere nem engedi meg, hogy a két hétig tartó képviselőházi tárgyalás azon részleteit közöljük, a melyek a tanárok ügyében történt felszólalásokat foglalják magukban. De nem mulaszthatjuk el, hogy elismeréssel ne adózzunk a törvényhozó testületnek, hogy a bírakat kivéve legtöbbet foglalkozott a tanárok ügyével, a felszólalók nagyobb része lelkesülten nyilatkozott a tanárok hivatásáról, tevékenységéről és társadalmi helyzetéről. Ennek bizonyára meg lesz a jó hatása, s reméljük, hogy a közoktatási kormányt, a melyben különben is meg van a jóakarát, arra fogja sarkalni, hogy az ígért javításokat pontosan fogja eszközölni s azonkívül is minden lehetőet megtesz a tanárok érdekében.

Minket állami tanítóképző-intézeti tanárokat gr. Csáky Albin miniszternek két kijelentése érdekel közvetlenül. Az egyiket Zsámbokréthy Emilnek feelve tette, a ki a felsőbb leányiskolai tanárokért szállt síkra. A miniszter úr válaszában a többi között a következőket mondotta:

«Ez alkalommal legyen szabad egy kérdésre azt is megemlítenem, hogy a létszámot illetőleg, mely a VIII. meg a IX. fizetési osztály közt a mellékletekben kitüntetve van, némi változtatást szándékozunk életbe léptetni, és pedig az illető tanárok javára, egyaránt értve azt a középipiskolai, felső leányiskolai, valamint a *tanítóképző tanárok* számára és pedig oly formán, hogy a legközelebbi költségvetésben a rendes tanárok *egyharmada* a VIII. fizetési fokozatba jön. és ez a létszám felemelkedhetnek 10 év alatt az egész létszám *feléig*. Azt hiszem, ez az intézkedés nagy részét megszünteti azoknak a kifogásoknak, melyek a tanárok részéről e fizetési osztályba való besorozás ellen emeltettek (Helyeslés jobbfelől.)»

A tárgyalásnak másik, közvetlenül reánk is vonatkozó mozzanata volt a Schwicker Henrik felszólalása és gr. Csáky Albinnak az erre adott felelete.

A lapok közlései szerint a Schwicker Henrik beszédének lényege a következő volt:

Örömmel konstatálja azt az élénk érdeklődést, a melyet a kormány és a ház minden pártja a tanügy, a tanítók és tanárok érdeke iránt tanúsított; ez megnyugtató lesz úgy a tanári karra, mint a nagy közönségre nézve, mely annál inkább fogja most becsülni a tanítókat és tanárokat. A javaslat a tanárságnak nevezetes fizetésjavítást nyújt, azonkívül be is hozza legalább kisebb mérvben az érdemszerinti előléptetést is; de azt óhajtaná, hogy a kormány nyugtatná

meg a kedélyeket abban az irányban, hogy a gimnáziumok, reáliskolák, felsőbb leányiskolák és tanítóképezdek igazgatóinak egyharmada azonnal a VII., tanárainak egyharmada azonnal a VIII. fizetési osztályba sorozandó. A fokozatos előlépés pedig az egyes évi költségvetések alkalmával úgy eszközlendő, hogy az igazgatók létszámának fele és a tanárok létszámának fele legfejebb tíz év alatt az illető magasabb fizetési osztályba soroztassék.»

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatási miniszter a következőleg válaszolt:

«T. ház! Azt hiszem, helyesen cselekszem, ha Schwicker Henr. t. képviselő úr felszólalásának egyik részére azonnal megadom a felvilágosító választ.» (Halljuk! Halljuk!)

«A t. képviselő úr igen helyesen ecsetelte azt a helyzetet, mely az ezen törvényjavaslatban foglaltak folytán be fog állani; megmagyarázta, hogy tanáraink ezentúl jelentékenyen jobb helyzetben lesznek, mint a minőben eddig voltak; de sajnosan nélkülözött oly irányú kijelentést, hogy miképen fog a kormány eljárni az igazgatók, még pedig úgy a középiskolai, mint a felsőbb leányiskolai, valamint a *tanító- és tanítónő-képző igazgatók* létszáma tekintetében.»

«Van szerencsém kijelenteni, hogy mi az igazgatókkal szemben ép úgy kívánunk eljárni, mint a rendes tanárokkal, azaz, hogy azok *egyharmada* a legközelebbi költségvetések fonalán a VII. fizetési osztályzatba fog felvétetni, tíz év lejártával pedig a létszámnak *fele*. (Helyeslés.) Azt gondolom, hogy ezen kijelentéssel megnyugtatom úgy a t. képviselő urat, mint az illető személyesen érdekelteket.» (Helyeslés.)

A miniszter úr ezen kijelentéseivel azonkívül, hogy különösen vidéki kartársainknak jelentékeny fizetésjavítást helyez kilátásba, eloszlatta a kétséget is az iránt, hogy a tanítóképző-intézeti igazgatók és rendes tanárok egyenlő elbánásban fognak részesülni a középiskolai tanárokkal. 1890. óta ez a második eset, hogy a paritást a tanítóképző és a középiskolai tanárok között a kormány és a törvényhozótestület deklarálta és alkalmazta. Nekünk, tanítóképző-intézeti tanároknak, ez képezi a legbecsesebb eredményét a fizetésrendezésnek, a mely próbája és reméljük, utolsó próbája volt a paritás elvének.

Bizony, voltak pillanatok, mikor a múlt idők sötét árnyéka kísértett, mikor látva az ügy ingadozását, a bizalmatlanság és a megaláztatástól való félelem fogta el mindnyájunk szívét. Azzal biztatjuk azonban magunkat, hogy vége ezeknek az időknek, s többé legalább az elvált nem kell küzdenünk.

Habár azt hisszük, hogy a paritás elve ma már megszilárdult s nem fog bekövetkezni oly erőszakos áramlat, a mely a mi viszonyainkat reánk nézve kedvezőtlenül megváltoztassa; mindazáltal maradt még számunkra elég teendő és keresztülvinni való.

A paritás elve csakis a rendes tanárookra és igazgatókra alkalmaztatott. Kérdés azonban, hogy még ezeknél is milyen lesz a kivitel.

Habár éppen a jelen fizetésrendezésnek egyes, a rendes tanárookra és igazgatókra vonatkozó intézkedései aggodalmakra adhatnak okot; mégis bízunk kell közoktatási kormányunkban, hogy a képviselőházban tett és elfogadott propositiója szerint fog pontosan eljárni és nem fog bekövetkezni az az eset, hogy a fizetési előléptetéseknél a tanítóképző tanárok az állami tanárok mögött kullognak mindig egy-kétszáz forinttal. Hogy ez meg ne történjék, hogy a paritás elve a gyakorlatban csorbát ne szenvedjen, arra ügyelni kérjük egyesületünk választmányát.

A törvény éppen azokról, a kiknek legtöbb szükségük lett volna a fizetésjavításra, legmostohabban gondoskodott. Ezek a mi gyakorlóiskolai tanítóink, zene-, rajz- és tornatanáraink, a kiket a törvény 600—700 (a segédtanítónőket 500) frt fizetéssel a XI. fizetési osztályba sorozott. Ez a mi fizetésrendezésünknek árnyékos oldala, a miről keserűség nélkül irni, beszélni nehéz.

Magan a tényen kívül fokozza a keserű hangulatot az a körülmény, hogy sem a pénzügyi és közoktatási bizottságok tárgyalásain, sem a képviselőházi ülésen egyetlen hang sem emelkedett ezen tanárok érdekében. Nehéz viszonyok között teljesített fáradságos és rendkívül fontos munkájukért, buzgó tevékenységükért sem anyagi, sem erkölcsi elismerésben nem részesültek.

Azt szokták mondani, hogy nem lehet ezen tanároknak rendes tanári fizetést adni, mert óraszámuk csekély. Mindenki tudja már, hogy ez az állítás csak a rajz- és tornatanárok egy részére nézve igaz; a zenetanároknak azonban a tanítónőképzőkben 14, a tanítóképzőkben pedig, mióta a közoktatási kormány a kántorságtant is reájuk bízta, 17 órájuk van, tehát alig különbözik a rendes tanárokéttól. A gyakorlóiskolai tanító meg éppen heti 32—36 órai nehéz munkával van terhelve.

Hangoztatják a képesítésbeli különbséget is. Úgy tudjuk, hogy az újabban kinevezett művészeti tanárok ugyanazon intézetből és ugyanolyan kvalifikációval kerülnek ki, mint az elméleti tárgyak tanárai; a régiek közül is sokan vannak, a kik hosszú pedagógiai működésük és jeles szakműveltségük által már régen megszerezték a rendes tanárságra a kvalifikációt. Azt az ellenvetést pedig, hogy a gyakorlóiskolai tanítót elemi tanítói képesítésénél fogva nem illeti meg a magasabb fizetés, éppen nem az életből merítették. E nézetnek helytelenségét már annyian és oly sok oldalról bebizonyították, hogy csak az vallhatja, a kinek szeméi nem látnak és fülei nem hallanak.

De mindettől eltekintve, nem megalázó, az ügyre nézve, nem káros dolog-e véglegesen alkalmazott tanítóképző-tanárt 600—700 frttal fizetni? A gyakorlati és művészeti tárgyak tanárai együtt működnek, egyenlő jogokat élveznek a rendes tanárokkal; ezért természetes, hogy velük egyenlő igényeik is vannak. A szolgáknak jobb helyzetük van, mert keves ugyan a fizetésük, de kicsinyek is az igényeik. Hisz a tanítóképző intézeteknek, meg az ügynek érdeke első sorban, hogy tanáraink intelligens ember módjára élhessenek és jelenhessenek meg a társadalomban s ne legyenek anyagi nyomorúságaik miatt az intelligens köröknek számkivetettjei, vagy megtürt alakjai. Igaz, hogy annak a

tanárnak, a kinek csak heti 7—8 órája van, s magát szakmáján kívül egyéb tárgyakra képesíteni nem tudja, vagy nem akarja, rendes tanári fizetést adni nem lehet; de még ezek is, a kik különben igen kevesen vannak, legelább annyira volnának díjazandók, hogy habár igen szerényen, de tisztességesen megélhessenek.

Hagyott tehát ez a fizetés rendezés még elég rendezni és javítani valót. Szerencse, hogy a törvényhez csatolt táblázatok nem véglegesek. A kormány fel van hatalmazva, sőt köteleztetik arra, hogy azokon minden esztendőben tegye meg a kellő módosításokat s a költségvetés tárgyalása alkalmával a képviselőház elé terjeszse. Remélni lehet tehát, hogy minden esztendőben fog javulni a tanítóképző tanárok anyagi helyzete, azoké is, a kiket a törvény a X. és XI. fizetési osztályokba sorozott. A kormány jóakarata a tanítóképző tanárok iránt megvau, a mult évek eseményei kétségtelenné teszik ezt, s bizonyára előbb-utóbb be fogják látni, hogy a mai viszonyok tarthatatlanok, azokon gyökeresen változtatni kell. Egyesületünk pedig, mint eddig, úgy bizonyára ezentúl is megfogja tenni kötelességét: örködni fog a tanítóképző tanárok érdekei felett s minden erővel oda fog hatni, hogy a paritás elve, a melynek most újabb diadalát üljük, általánosán, minden állami tanítóképző-tanárra nézve alkalmaztassék. Egyesületi tevékenységünknek egyik fontos feladata lesz ez a jövő években.

Nem lévén elzarva a helyzet fokozatos javulásának útja, csüggedés nélkül, a jövőbe vetett bizodalommal folytassák tovább hivatásukat, a közjóra irányuló lankadatlan tevékenységüket azok is, a kiknek jogos igényei a jelen alkalommal kielégítést nem nyertek. Mérheterlen fontos és nagy felelősséggel jár az a feladat, a mely kezeinkbe van lerakva. A mi működésünktől függ leginkább a néptanítók lelkiületének alakulása s közvetve a népiskola munkája s a jövő nemzedék művelődése. A ki ezen hivatásra vállalkozott, annak az ideális lelkesedést és törekvéseket feladnia nem szabad még az elismerés hiánya és a mellőzés esetén sem. A tanítóképző tanárok által kilejtett buzgó és sikeres tevékenység a legbiztosabb alapja a népoktatásügy, valamint a saját anyagi és erkölcsi érdekeik előhaladásának.

Folyamodvány a felekezeti tanárok nyugdíja ügyében.⁴

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A felekezeti tanítóképző-intézeti tanároknak a létesítendő állami tanári nyugdíjintézetbe való felvétele ügyében bátorkodunk a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete részéről jelen alázatos folyamodványunkat Nagyméltóságodhoz mély tisztelettel felterjeszteni.

Általános és jogos az a panasz, hogy tanítóképzésünk ügye még nem áll azon a színvonalon, a mely a működésükhöz tűzött országos érdekeknek megfelelne. Nagyméltóságodnak a képviselőházhoz felterjesztett évi jelentései az állami, de különösen a felekezeti képzőknek

⁴ Benyújtott gr. Csáky Albin vallás- és közoktatási miniszter úrhoz február 16-án. Szerk.

számos hiányát, baját tüntetik fel. A felekezeti képzők egy része rosszul van szervezve, a nagyobb résznek épületei alkalmatlanok, hiányosan felszereltek, a növendékek felvétele, ellátása, elméleti és gyakorlati képzése, képesítése sok kifogás alá esik. Mind e bajokkal szorosan összefügg, részben okául tekinthető a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok nagyobb részének kedvezőtlen anyagi helyzete. Felekezeti kartársaink fizetése többnyire oly csekély, hogy az intelligens embernek igényeit a mai életviszonyok között nem elégítheti ki, s általában nem felel meg a tanítóképző tanár társadalmi állásának, képzettségének és működési körének, élethivatása fontosságának. Anyagi helyzetüknek másik sötét pontja, hogy nyugdíjuk nincs államilag biztosítva.

Nagyméltóságod tavaly a közoktatási bizottság tárgyalásain és a képviselőház ülésein többször kegyeskedett kijelenteni, hogy a felekezeti tanárok nyugdíjügyét törvényhozás útján rendezni szándékozik. Az országgyűlés elé terjesztett vallás- és közoktatásügyi XXI. miniszteri jelentés második kötetének 7. lapján pedig azt olvassuk, hogy «az előmunkálatok már megtörténtek arra nézve, hogy a felekezeti és községi középiskolai tanárok számára tervezett nyugdíjintézet életbe lépjen.» Sőt kilátásba helyezni méltóztatik, hogy az erre vonatkozó törvényjavaslat az 1893. évben törvényhozás elő fog kerülni. Ez az atyai gondoskodás halára kötelezi a tanárokat Nagyméltóságod iránt s minket arra indít, hogy a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok anyagi helyzetét magas figyelmébe ajánlva, jelen alkalommal nyugdíjügyüknek törvényes rendezését alázattal kérjük. Az alább következőkben pedig bátorkodunk azon legfőbb módozatokat a szükséges megokolásokkal előterjeszteni, a melyek szerint a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyét megoldandónak véljük.

I. Az 1885. XI. t.-cz. rendezi az állam által és a tanulmányi alaptól fentartott tanítóképző-intézetek tanárainak nyugdíjügyét. A felekezeti tanítóképző-intézetek tanárainak nyugdíjáról szinten találunk törvényeinkben intézkedést, a mennyiben az 1875. XXXII. t.-cz. terhes feltételek mellett felvette őket a tanítói nyugdíjintézetbe. A nevezett törvénycikk 38. §-a ugyanis ezt mondja:

»A törvényes kelléknek megfelelő nem állami nyilvános tanítóképezdek, valamint a kormány által elismert óvodai nyilvános képezdek okleveles tanárai s tanítói (tanítónői) számára is lehet az országos néptanítói nyugdíjintézetnél a jelen törvény értelmében járó nyugdíjas s özvegy-gyampénzt biztosítani a következő módon: a) 40 szolgalmati év utánra 300 vagy 400 forintig évi nyugdíj biztosítható; b) az évek az első befizetéstől számítatnak; c) érette fizetendő: belépti díj 25⁰/₁₀-a, évi díj 8⁰/₁₀-a a számára biztosított legnagyobb nyugdíjösszegnek; d) ha az illető a befizetést egy év alatt elmulasztja, a biztosítás megszüntnek tekintendő s az addig befizetett összeg az alap tulajdona marad.»

Habar a törvény a felekezeti tanároknak maximumképen csak 400 forint nyugdíjat biztosított s ennek megadását is 100 forint belépti díj és 32 forint évi járulék fizetéséhez kötötte: daczára e nyugdíj-törvényeinkben példátlanul súlyos feltételeknek, felekezeti képzőtanárainkra nézve

mégis némi megnyugvásul szolgált az, hogy legalább van törvényes gondoskodás, a melyhez végső szükség esetén fordulhatnak s a mely őket s családjaikat munkaképtelenség, illetve halál esetén ha nem is az inségtől, de legalább a koldulástól megmenti. Tudtunkkal az említett 38. §-t igénybe is vette 4 felekezeti tanítóképző tanár s annak idején felvettette magát a tanítói nyugdíjintézetbe, kiáltó jeléül annak, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok egy részének jövőndő nyugalma, existenciája felekezetük részéről még annyira sem volt biztosítva, mint a mennyit az 1875-iki tanítói nyugdíjtörvény 38. §-a nyújtott.

Az 1891. XLIII. t.-cz. az 1875-iki tanítói nyugdíjtörvénynek 38. §-át hatályon kívül helyezte. Ha tekintetbe vesszük azon okokat, a melyek a kormányt és az országgyűlést ezen intézkedésre indították, e tényben inkább a jobb jövőnek zálogát, a kormány s a képviselőház atyai gondoskodásának jelet látjuk, mint azt, hogy az állam a felekezeti tanítóképző tanárokat a jogfejlesztés helyett már törvényesen birtjogaiktól megfosztani, vagy nyugdíjügyüknek rendezését elhalasztani akarja. Az 1891. nyugdíjtörvényhez, mint javaslatához csatolt indoklásban ugyanis szó szerint a következő kijelentést találjuk:

«Érvényen kívül volt helyezendő az 1875. XXXII. törvényczikk 38. §-a, mert a nem állami tanító- és óvóképezdek tanárai máig sem vették igénybe az idézett törvény 38. §-a által megadott lehetőséget a nyugdíj biztosítására, *azonfelül pedig czélszerűbbnek is látszik ezen tanárok nyugdíjügyét az autonóm felekezeti és községi középiskolák tanárainak nyugdíjügyével kapcsolatosan rendezni.*»

A mint az 1891-iki tanítói nyugdíjtörvény tárgyában tartott bizottsági és képviselőházi tárgyalásokról szóló tudósítások bizonyítják, a törvényhozó testület csak ezen indokolás alapján nyugodott meg abban, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjazásáról fennálló törvény eltöröltessék. Nagyméltóságod ugyanis nem elégedvén meg a törvényjavaslat indokolásában tett kijelentéssel, a közoktatási bizottságnak 1891. november 26-iki ülésén kinyilatkoztatni méltóztatott, hogy: a középiskolai tanárok nyugdíjügyének rendezése alkalmával szándékozik a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjáról gondoskodni. Egyesületünknek ugyanaz év ugyane napján tisztelgő küldöttsége is azon kiváló szerencsében részesült, hogy Nagyméltóságod személyesen is bizottsági tagként kegyeskedett bennünket ezen ígéretnek beváltásáról.

Mély halára indít minket Nagyméltóságodnak a felekezeti kartársaink iránt való jóindulata, teljes megnyugvással és bizodalommal tekintünk a jövőbe, hogy rövid időn meg fog odatni a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügye. Eppen azért csak veletlen tévedésnek tekintjük azt a körülményt, hogy a XXI. miniszteri jelentés sem az első, sem a második kötetben egy szóval sem emlékezik meg arról, hogy a felekezeti középiskolai tanárok állami nyugdíjintézetébe a tanítóképző tanárok is fel fognak vétetni.

Habár Nagyméltóságod is sürgősnek tartja a felekezeti tanítóképző

tanárok nyugdíjügyét a középiskolaiakéval együtt oldani meg, mert jól ismeri ennek az ügynek égető szükségét, ismeri, hogy a felekezeti képzőtanárok nyugdíjviszonyai korántsem állanak jobban a középiskolaiakénál: mindazáltal kérelmünk támogatása, megvilágítása szempontjából célszerűnek véljük felekezeti kartársaink jelenlegi nyugdíjviszonyáról néhány adatot felemlíteni.

A római katolikusoknál igen különbözők a viszonyok. Azon tanárok (többnyire igazgatók), a kik a vallás- és tanulmányi alaptól nyerik fizetésüknek egy részét, az 1885. XI. t.-cz. 2. §-a szerint föl vannak véve az állami tisztviselők nyugdíjintézetébe s reájuk ezen törvény rendelkezései érvényesek. Vannak továbbá olyanok, az 1870 előtt alkalmazott róm. kat. tanárok, a kik az 1793-ban kiadott Ratio Educationis 290. §-a értelmében vélik nyugdíjigényeiket illető hatóságaiknál megállapíthatni és fentarthatni. Vannak intézetek, a melyeknek fenntartó hatóságai saját jószántukból némi csekély nyugdíjat biztosítottak a tanároknak; legnagyobb nyugdíjösszegként fordul elő a 900 frt. Van végre — sajnos! — számos intézet, a melyeknek tanáraiszámára éppen semmi nyugdíj sincs biztosítva.

A görög katolikus és keleti tanítóképzőkről nincsenek ugyan pontos adataink, de tudomásunk szerint ezek között is vannak olyanok, a melyek tanárainak nyugdíjáról nincs gondoskodva.

A protestánsoknál mindegyik tanítóképző tanárnak van kisebb-nagyobb nyugdíjra kilátása. A nyugdíj részint a kerületenkint vagy megyénkint alakított tanári gyámegyleti pénztárakból, vagy az intézeti alapvagyonból vagy közvetlen fenntartó hatóságaiktól nyerhetik. Az ilyen módon nyerhető teljes nyugdíj egyes intézeteknél 1100—1200 frt-ig is felmehet ugyan, de van olyan tanítóképző intézet is, a melynél a rendes tanár nyugdíja 200 frtnél több nem lehet. A befizetés arányai általában kedvezőtlenebbek azoknál, a melyeket az állami nyugdíjintézet törvényei kívánnak a tanároktól.

Ily kedvezőtlenek, sőt itt-ott elszomorítóak levén a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjviszonyai, égetően szükséges mind a tanárok iránti méltányosság, mind a tanítóképzés ügyének érdekei szempontjából, hogy az állam e tanárok nyugdíját országosan a méltányosság követelményei szerint rendezze és megjavítsa. E tanárok habár közvetlenül a felekezetek szolgálatában, de a magyar állam érdekeit előmozdító nagyfontosságú kulturális hivatást teljesítenek, miért is az államnak kötelessége, hogy őket e nehéz munkájukban mind erkölcsileg, mind anyagilag támogassa. Szükséges ez az állami szempontból igen fontos ügynek, a tanítóképzésnek érdekében is. A tanítóképzők működésének csak akkor van meg a kívánt sikere, ha azok tanárai lelkesedéssel töltik be hivatásukat; s vajjon lehet-e azt azoktól várni, a kiknek szemei előtt folyton az inséges jövő sötét képe lebeg; mert vagy silány vagy éppen semmi nyugdíjra sincs kilátásuk? Vajjon lehet-e ilyen körülmények között remélni, hogy felekezeti képzőink szakavatott, kitünő tanárokat kapjanak? Igen sokan csak tehernek és ideiglenesnek tekintik a tanítóképző tanári állást, a melyet törekesznek mielőbb oly állással

felcserélni, a mely existenciájukat jobban biztosítja. Ezek alapján első kérelmünk a következő:

Az autonom és nem autonom felekezetek által fentartott tanítóképző-intézetek tanárai vétessenek fel a felekezeti középiskolai tanárok számára megalkotandó állami nyugdíjintézetbe és pedig e kétféle intézetek tanárainak nyugdíjügye egy időben oldassék meg.

II. Azon alapeleyből, hogy felekezeti kartarsaink nyugdíjviszonyai a középiskolai tanárokéval együtt és hasonló módon rendeztessenek, következnek; hogy mindazon módozatok, a melyek a középiskolai tanárookra nézve megállapíttatnak, a tanítóképzők tanárainál is alkalmaztassanak. Mivel azonban a felekezeti középiskolai tanárookra vonatkozó munkálátokat nem ismerjük; mivel továbbá a felekezeti képzők tanárainak fizetési és nyugdíjügyénél a középiskolaiakétól eltérő viszonyok fordulnak elő: czélszerűnek látszik fő kérelmünket részletezni.

Mínthogy a felekezeti tanítóképző tanárok munkaköre teljesen megegyezik az állami tanárokéval, nyugdíjügyüknek rendezését csak akkor tekinthetjük igazságosnak, ha az egyenlően vitetik keresztül az állami tanárokéval. Ennek következtében kérelmünk második pontja az, hogy a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok nyugdíjának rendezése az 1885. XI. t.-cz. szabályai szerinti történjék.

III. A felekezeti és állami tanítóképző-intézeti tanárok közötti paritás elvénél fogva és az előbbi pontban kifejezett kérelmünk szerint az 1885-iki nyugdíjtörvény azon pontját (23. §.), a mely meghatározza, hogy az állami tanárok 30 évi szolgálat után teljes fizetésükkel nyugdíjazandók, a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyének rendezésénél is alkalmaztatni kérjük.

Bátorkodunk azonban e pontnál Nagyméltóságodnak nagybecsű figyelmét a felekezeti tanítóképző intézeti tanárok fizetési és alkalmazási viszonyaira felhívni, a mit a nyugdíj-rendezés elveinek megállapításánál különösen szem előtt tartandónak vélünk.

E tekintetben felekezeti tanítóképzőinkben a legtarkább viszonyok uralkodnak. Vannak ezekben rendszeren alkalmazott tanárok, a kiknek száma intézetenként 1—2, ennél ritkán több. Nagy számmal vannak az óradíjasok (vagy melléktanárok), a kik akadémiai, középiskolai, polgáriskolai tanárok, népiskolai tanítók s a képzőkben egyes tantárgyakat mellékkeresetként vagy kiszabott foglalkozásként tanítanak; sok képzőben ezek teszik ki a testület nagyobb részét. Vannak végre ideiglenesen alkalmazott tanárok, a kik ez állásukat megbízás vagy kinevezés következtében csak valamely végleges, példáulúll elkészíti allomás elnyeréséig töltik be.

Ily sokféle lévén az alkalmazás, a fizetés is igen különböző. Az óradíjas- vagy melléktanárok, zene-, rajz- és tornatanárok fizetése többnyire igen alacsony, pár száz forintnyi összeg. Azonban a rendes tanárok között is nagy számmal vannak, a kiknek legmagasabb fizetése összesen 700—800 frtot tesz ki; azon állások már a jobbak közé tartoznak, a melyeknek összes és legmagasabb díjazása 1000 és 1300 frt között van s csupán a reformatusoknál emelkedik 1500 frtra. A szabályszerű fizetés-emelés (ötödéves pótlék) a legtöbb helyen ismeretlen.

Az elégtelen díjazás miatt a tanárok jórésze vagy inséggel küzd, vagy a mellékkereseteknek elviselhetetlen nagy tömegével kénytelen megrakni szabad idejét és munkaerejét nagy kárára az önképzésnek, az irodalmi és tudományos tevékenységnek, sőt magának a tanításnak is. Tanítóképzésünk előhaladásának legnagyobb akadályja jelenleg a felekezeti tanítóképző tanárok nem rendszeresített alkalmazásában és rossz anyagi helyzetében rejlik; sőt ez égető bajnak következményeit, ha rajta mielőbb nem segítünk, meg fogja érezni az egész népoktatásügy. A népiskolai tanítók anyagi helyzetének javítása után a legsürgősebb teendő a népoktatás terén nem lehet más, mint a felekezeti tanítóképző tanárok bajainak megszüntetése.

Az 1883-iki középiskolai törvény intézkedett a felekezeti és községi középiskolák állami segélyezése ügyében; a nemsokára tárgyalás alá kerülő törvényjavaslat a tanítói fizetések rendezéséről létesíteni fogja a felekezeti népiskolák segélyezését; ha a népoktatásügy általános előhaladását akarjuk, nem késchetik soká, évekig sem, a felekezeti képzők szervezése és állami segélyben részesítése. Abban reménykedünk tehát, hogy azon törvényt, a mely rendezi a felekezeti tanárok nyugdíjügyét, csakhamar egy másik követi, a mely e tanárok fizetési viszonyait fogja szabályozni: s oly színvonalra emelni, mint az állami tanárokét. Véleményünk szerint a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjazási módozatainak megállapításánál az említett körülmény szem előtt tartandó.

Ennek figyelembe vétele azért is szükséges, mert különben a nyugdíjazásnál a felekezeti és állami tanítóképző tanárok közötti paritás elve csak illúzió marad, ha a felekezeti tanárok jelenlegi fizetési viszonyait veszik alapúl. Jóval kevesebb lévén a fizetésük, elérhető nyugdíjösszegük is jóval alacsonyabban fog maradni az állami tanároknál. Ha az egyenlősítés talán nem is lesz egészen keresztülvihető, a nyugdíj-külömbségben való nagyobb aránytalanságot elkerülendőnek véljük.

Az elmondott okok következtében mély tisztelettel kérjük, hogy határozassék meg a véglegesen és rendszeren alkalmazott tanárok nyugdíjának minimuma, a minél tekintetbe veendőek egyrészt a felekezeti tanárok mai fizetési viszonyai, de főleg az állami rendes tanárok dotációja az állami tisztviselők fizetéséről szóló újabb törvény szerint.

IV. Azon felekezeti tanítóképző tanárok megnyugtására, a kik a régi törvények vagy egyéb uton nyert kedvezmények alapján jobb nyugdíjaztatási feltételekre számíthatnak, mint a milyeneket az állam nyújthat, a törvényben kimondandónak véljük, hogy ilyenek az állami nyugdíjintézetbe lépésre nem kötelezhetőek. Vonatkozik ez például azon róm. kath. tanítóképző tanárookra, a kik már 25—30 éve vannak alkalmazásban s a Ratio Educationis alapján már most vagy pár év mulva teljes fizetéssel való nyugdíjaztatásra számíthatnak.

V. Alázatosan kérjük, hogy a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok nyugdíjába beszámítható évek úgy, mint az 1875-iki tanítói nyugdíj-törvény is meghatározza a tanítókra nevezve, az 1870-ik évtől kezdve számíttassanak. Ez annyival inkább méltányos, mert valamint az állami,

úgy a felekezeti tanítóképző intézetekben a most működő tanárok alkalmazása nagyjából 1870 körül történt.

VI. Végre még a róm. kath. tanítóképző-intézeti tanárok egy részét érdeklő fontos körülményt említünk meg, a mit a nyugdíjtörvény készítésénél okvetetlenül figyelembe veendőnek vélünk. Ez a körülmény az, hogy az úgynevezett kir. kath. tanítóképző-intézeteknél vannak oly tanárok (rendesen az igazgató), a kik két felől: a tanulmányi alpból és az illető egyházi hatóságtól is kapnak fizetést. Ennek oka a kir. kath. tanítóképzők történetéből világlik ki.

1840-ben V. Ferdinánd, magyar király, a tanulmányi alap terhére 5 kir. kath. tanítóképzőt szervezett s mindegyik intézethez 3 tanárt nevezett ki 700 pengő forint fizetéssel. 1856-ban Thun Leo ezeket eltörölte s helyettök 15 képzőt állított fel úgy, hogy az eddig alkalmazott 15 tanárt egyesével a 15 képzőhöz rendelte, ujakat azonban nem nevezett ki; a többi tanárt maga az egyházi hatóság nevezte ki és fizette is. Ez a szervezet a mai napig fenmaradt úgy, hogy a kir. kath. tanítóképzőkben jelenleg kétféle tanár van, u. m. a tanulmányi alpból és az egyházi hatóságtól fizetett tanár. Az utóbbiaknak nyugdíjáról jelenleg még nincs törvényesen gondoskodva. A tanulmányi alpból dotált tanárok azonban az 1885. XI. t.-cz. 2. §-a értelmében fel vannak véve az állami nyugdíjintézetbe, s éppen ezekre nézve bátorkodunk előterjesztéssel élni.

A tanulmányi alap terhére kinevezett tanárnak 735 frt (a 700 pengő forintnak egyenértéke) a törzsfizetése és 200 frt ötödéves pótléka van. Az egyházmegyei pénztár azonban a fenti törzsfizetéshez még bizonyos összeget pótol szintén fizetés czímen. Ezen tanárok, kik egyszersmind igazgatók is, 30 szolgálati év után 1235 frt (700—500) nyugdíjat húznak a tanulmányi alpból; de az egyházmegyétől kapott fizetés után nincs nyugdíjuk. Ezt méltánytalannak tartjuk, azért kérjük a törvényben kimondani azt, hogy a tanulmányi alpból dotált tanítóképző tanárok nyugdíjába az egyházmegyétől kapott fizetésük is beszámítatik.

* * *

Alázatos esedezésünket bátorkodunk a következő pontokba foglalni össze.

1. Az autonom és nem autonom felekezetek által fentartott tanítóképző-intézetek tanárai vétessenek fel a felekezeti középiskolai tanárok számára megalkotandó állami nyugdíjintézetbe és pedig e kétféle intézetek tanárainak nyugdíjügye egyidőben oldassék meg.

2. A felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok nyugdíjának rendezése az 1885. XI. t.-cz. szabályai szerint történjék.

3. A felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok 30 évi szolgálat után teljes fizetésükkel nyugdíjazandók; azonban határozassék meg a véglegesen alkalmazott tanárok nyugdíjának minimuma, a minél tekintetbe veendő az állami rendes tanárok dotációja az állami tisztviselők rendezéséről szóló törvény szerint.

4. Azon felekezeti tanítóképző tanárok, a kik jobb nyugdíjazásra számíthatnak, mint a milyent az állam nyújthat, az állami nyugdíjintézetbe lépésre nem kötelezhetőek.

5. A nyugdíjba beszámítható évek az 1870. évtől számíttassanak.

6. A tanulmányi alapból dotált tanítóképző-intézeti tanárok nyugdíjába az egyházmegyétől kapott fizetésük is beszámíttassék.

Érdekelt kartársaink ügyét Nagyméltóságod nagybecsű figyelmébe és hathatós pártfogásába ajánlva, maradtunk

Budapesten, 1893. február 15-én

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgálai :

Péterfy Sándor,
elnök,

Nagy László,
főtitkár.

A felekezeti tanárok nyugdíjügye.

A felekezeti tanárok nyugdíjügye újabb stádiumba jutott. A valás és közoktatásügyi miniszter ez ügyben kiváló egyházi és tanügyi férfiakból értekezletet hívott össze. Alább közöljük egész terjedelmében a minisztérium munkálatát, a melyet az értekezlet elé terjesztett.

Ez a munkálat csalódást okozott a felekezeti tanítóképző tanároknak annyiban, a mennyiben a középiskolai tanárok számára megalkotandó nyugdíjintézetből a képzőintézeti tanárokat kizárja. Az egész munkálat úgy van megindítva, hogy lehetetlen ennek keretébe az összes felekezeti tanítóképző tanárokat felvenni, mert a szóban levő nyugdíjintézet csak az autonóm felekezeti tanároknak szól. A munkálatnak csupán záró pontja mond annyit, hogy a kormány a felekezeti képzőintézeti tanárokról külön szándékozik gondoskodni. Tehát új ígérettel kell beérnünk, mintha nem kaptunk volna már az ígéretekből eleget!

Egyesületünk még a múlt év végén megindította az agitációt a felekezeti tanárok nyugdíja ügyében. Február 16-án pedig a fentebb közölt folyamodványt terjesztette be a kultuszminiszter urhoz. Mondanunk is felesleges, hogy egyesületünk elnöksége hű marad a folyamodványban kifejtett kérelmekhez és kívánni fogja azt, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügye a középiskolai tanárokéval egy időben oldassék meg és pedig úgy, hogy a tanítóképző tanárok beosztassanak nyugdíj tekintetében a középiskolai tanárokhoz, vagy a mi sokkal czélszerűbbnek látszik, számukra külön nyugdíj-osztály alkottassék.

* * *

Az értekezletre hivatalosak a következők: báró Prónay Dezső az ágostai evangélikus egyház egyetemes felügyelője, báró Vay Mik-

lós, Tisza Kálmán, báró Bánffy Dezső református egyházkerületi főgondnokok, Szentiványi Márton, Péchy Tamás, Fabiny Teofil és Radó Kálmán evangélikus egyházkerületi főfelügyelők, Papp Gábor és Szász Károly református püspökök, Karsay Sandor, Zelenka Pál, Baltik Frigyes és Sárkány Sámuel evangélikus püspökök, Tóth Sámuel tiszántúli református egyházkerületi főjegyzője, dr. Győry Elek az evangélikus egyház egyetemes főjegyzője, Kovács Albert orsz. képviselő, Fejes István a sárospataki református főiskola gondnoka, Szabadka és Szentés városoknak polgármesterei, Böhm Károly és Vámosy Mihály budapesti, Breznik Károly selmeczbányai-, Poszvék Sándor soproni-, Michaelis Vilmos pozsonyi-, Ludmann Ottó eperjesi és Váró Ferenc nagyenyedi főgimnáziumi igazgatók, dr. Bacsoni Lajos debreczeni és Barta Béla a sárospataki református jogakadémia tanárai. Dóczy Imre debreczeni, Paradi Kálmán kolozsvári és Nagy Ferenc kecskeméti főgimnáziumi tanárok.

Az értekezlet elé gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatási miniszter a következő munkálatot terjesztette:

E tervbe vett országos nyugdíjintézet kiterjedne mindazon nyilvános középiskolákra, a melyeknél az alkalmazott rendes tanárok és igazgatók, továbbá azoknak özvegyei és árvái az 1885. évi XI. törvényzikk vagy pedig más természetű közrendelkezés alapján nyugdíjra vagy végkielégítésre, illetőleg özvegyi ellátásra és nevelési járulékra jogosítva nincsenek. Ily középiskolák azok, a melyeket az autonom felekezetek, a törvényhatóságok, a községek s ugyanezek alapítványai és végre a kormány kezelése alatt nem álló és felekezeti jelleggel nem bíró alapok vagy alapítványok tartanak fenn. E nyugdíjintézetre nézve mindenben, a miről az alább következőkben külön említés nem tétetik (így tehát a beszámítható szolgálati idő megállapításának, valamint a nyugdíjazási igény beálltanak feltételei, továbbá a beszámítható javadalmazás és a fenn megjelölt igényelhető járandóságok mértékének meghatározása stb. tekintetében is) az imént idézett törvény rendelkezései volnának irányadók. Ennek kimondása főleg azon okból mutatkozik célszerűnek, mert az ezen törvény alkalmazása folytán létrejött közel egy évtizedes gyakorlat, a felmerülő legkülönbözőbb esetek elbírálásánál, határozott utbaigazodásra szolgálhatna alapul és továbbá, mert ilykép az ezen nyugdíjintézet körébe tartozó s a kormány közvetlen rendelkezése alatt álló középiskolákból való kölcsönös átlépés esetén a nyugdíj szempontjából minden nehézségnek eleje vétetnék. A tanintézetek belépése a nyugdíjintézetbe az illető középiskola fentartójának jelentkezése alapján önkéntesen történnék.

Ezen nyugdíjintézet felállításának és fentartásának költségeire az eszközölt valószínűségi számítások szerint, a melyeknél az eddig tett bejelentések alapján 62 középiskola 568 tanárral vétetett számba, évenként mintegy 141.000 frtra lenne szükség, a mely összeg a következőkép volna fedezendő:

a) a tanárok részéről fizetésöknek 300 frton felüli része után, va-

lamint fizetésöknek minden szaporulata után egyszersmindenkorra befizetendő $\frac{1}{3}$ rész, végtelen évi járadékra átszámítva	14,000 ft.
b) a fenntartók részéről tanáraik törzsfizetése után évenként fizetendő mintegy $5\frac{0}{10}$ -nyi összeg kerek számban	27,000 ft.
c) a tanulók részéről fejenként és évenként fizetendő 3 frtnyi díj kerek számban	40,000 ft.
d) az államkincstár részéről adandó évi segély	60,000 ft.
Összesen	141,000 ft.

A mint e költségvetésből látható, e nyugdíjintézet létesítésénél, a néhol már létező helyi nyugdíjalapoknak az orsz. intézet céljaira való igénybevétele nem terveztetik, miért is ezen helyi nyugdíjalapok ezen orsz. intézet létesülte után a fenntartók által szabad tettesök szerint vagy az a), b) és c) alatt felsorolt befizetések alapjául szolgáló tőkeként volnának kezelhetők vagy pedig esetleg más — eredeti rendeltetésekkel rokon — célokra fordíthatók. Magától értetődik, hogy a fenntartók az a) és c) alatt említett járandóságoknak vagy azok egy részének beszolgáltatását feltétlenül magukra is vállalhatták. Az országos nyugdíjintézet javára befolyó jövedelmek az állampénztárban a néptanítói országos nyugdíj- és gyámintézeti pénztár eljárása szerint a kormány kezelése alatt álló közalapként volnának kezelhetők. E nyugdíjintézet kiterjedne az annak kötelekében álló középiskoláknál alkalmazásban levő mindazon rendes tanárookra és igazgatókra, a kik ez országos intézet életbeléptetésének idejében még tényleges szolgálatban állanak, vagy annak létesülése után, szabályszerűen rendszeresített rendes tanári vagy igazgatói állomásokra, megfelelő minőségben, szabályszerű módon, állandóan alkalmaztatnak. A már szolgálatban levő tanárookra nézve meg volna engedhető, hogy az őket terhelő, a) alatt fenn megjelölt befizetést 36—48 havi egyenlő részletben teljesíthessék. Azonban a most nevezettek, fizetésök és fizetésök szaporulatainak egyszer s mindenkorra beszolgáltatandó $\frac{1}{2}$ részén túl, ezen beszolgáltatandó összeg után, most említett javadalmazásuk elnyerésének időpontjától számítva $5\frac{0}{10}$ kamatot is volnának kötelesek fizetni. Ugyane tanárokat illetőleg a miniszter a bekívánandó hiteles okmányok alapján minden egyénre nézve külön állapítaná meg azt, hogy a multban teljesített szolgálati idejük és élvezett járandóságuk mértéke a nyugdíjba mennyiben számítható be. E megállapítást a miniszter az 1885. évi XI. t. cz. megfelelő rendelkezései és azok analogiájának alkalmazása alapján eszközölné. Oly esetben, a midőn a tanároknak nincs természetben lakásuk vagy szálláspénzök, a nyugdíjba számítható fizetés megállapításánál az összes állandó járandóság egyötöd részben lakbérnek vétetnék.

A most alkalmazásban levőknel a huszonegyedik korévet megelőző szolgálat ideje a nyugdíjba semmi esetben sem volna beszámítható; a jövőben alkalmazandóknál azonban e megszorításnak nem volna helye. Nem rendszeres s ugyanazon középiskolának nem minden tanárára egyenlően kiterjedő, hanem csak egyesekre vonatkozó fizetésemelés vagy pótlék a nyugdíjba rendszerint nem volna beszámítható. A

nyugdíjintézet érdekében biztosítékokról kellene gondoskodni arra nézve, hogy a harminczadik szolgálati év, vagy pedig a hatvanötödik év elérése előtt, a nyugdíjazás elrendelése csakis a legnyilvánvalóbban kényszerítő okok alapján forduljon elő. E cél legegyszerűbben talán úgy volna elérhető, ha a most jelölt esetekben a nyugdíjazás — a melynek mindig csak az iskola illető főhatóságának kezdeményezésére volna helye — a néptanítói nyugdíjtörvényben megszabott mód szerint, egy az illető főhatóság és a miniszter által kinevezett vegyes bizottság közbenjárása és jelentése alapján eszközöltetnék. Végül megállapítandó volna, hogy egyrészt a jelen orsz. nyugdíjintézet kötelékébe tartozó középiskolák tanárai, másrészt pedig az 1885. évi XI. t. cz. alá eső tisztviselők és tanárok közt, a nyugdíj szempontjából minden tekintetben teljes viszonyosság álljon fenn s e viszonyosság lehetőleg kiterjesztessék a miniszterium közvetlen rendelkezése alatt álló középiskoláknál működő azon tanárookra is, a kik korábban valamely, a jelen nyugdíjintézet kötelékébe tartozó középiskolánál voltak alkalmazva s ezen most jelölt minőségben töltött szolgálatuknak a nyugdíjba való beszámítására az 1885. évi XI. t. cz. vagy más jogforrások alapján igényt nem iarthatnának.

A miniszterium közvetlen rendelkezési jogkörébe nem tartozó jogakadémiáknál, *tanító- és tanítónőképzőknel, óvó-képzőknel*, kereskedelmi középiskoláknál és felsőbb leányiskoláknál alkalmazott tanároknak ezen nyugdíjintézet külön osztályába vagy egy külön nyugdíjintézetbe való bevonása iránt az előmunkálatok egyidejűleg megtétettek.

NÉPOKTATÁS.

A Rajna-melléki osztatlan népiskolák tanterve.

(Befejezés.)

Számolás.

Általános meghatározások. 1. A számtanítás célja, hogy a növendék a közönséges életben előforduló bármennemű számműveleteket írásban és szóval, egész számokkal és törtekkel segítség nélkül gyorsan és pontosan tudja végrehajtani. Ezért a polgári élet viszonyait mindig szem előtt kell tartani és a példákat is úgy alkalmazni, hogy azok a gyakorlati életnek megfeleljenek.

2. A számolási készség elsajátítása mellett a műveletek okán a k belátására is kell a gyermekeket vezetni, mi által megtanítjuk a gyermeket logikusan gondolkodni és gondolatait szabatosan kifejezni.

A pusztán gépies számolás tilos.

3. A szóbeli számolás mindig előzze meg az írásbelit.

4. Az írásbeli számolásnál nagyon kell ügyelni, hogy a gyerme-

kek szabályos számjegyeket irjanak s a műveleteket áttekinthetőleg írják le.

5. Minden feladatot a legpontosabban kell feladni. A megfejtés összefüggő, rövid, határozott mondatokban történjék; azon szavakat, a melyekhez a megfejtés láncolata fűződik, feltűnően kell hangsúlyozni. Mert a számvetés nemcsak gyakorlati ügyesség, hanem a helyes gondolkodásnak és beszédnek gyakorlása is.

6. Hogy a tanító a feladatok megválogatásánál a bizonytalanságnak, ide-oda kapkodásnak ne legyen kitéve, minden iskolánál legyen a tanulók kezében számtani példatár.

I. Csoport.

A számolásban való készség megszerzése leginkább attól függ, hogy a növendékek a kis számkörökben biztosan és könnyen végezzék az alapműveleteket. Ezért ezen elemeknél kell legtovább időzni.

Első évfolyam. 1. Az 1-től 10-ig terjedő számkör.

2. A 10-től 100-ig terjedő számkör.

Az oktatás tárgyakon kezdődik; folytatható felrajzolt vonásokon, pontokon és a számológépen.

Összeszámlálás, kivonás, mérés, osztás stb.; könnyű alkalmazott példák.

Második évfolyam. Gyakorlatok az előbbi módon az 1—100-ig terjedő számkörben.

A leghasználatosabb pénznemek és mértékek ismertetése. Feladatok megnevezett számokkal; alkalmazott példák.

II. Csoport.

Harmadik évfolyam. Az egyszeregy; feladatok megnevezett számokkal stb., melyeken az egyszeregy gyakorlandó.

Negyedik évfolyam. Könnyű gyakorlatok a törtekkel: egynemű törteknek összeadása és kivonása; törtek szorzása egész számmal és törtek osztása az oly egész számokkal, melyek a számlálóban maradék nélkül megvannak.

Ötödik évfolyam. Számvetés az 1-től 1000-ig terjedő számkörben; a négy alpművelet gyakorlása szóval e számkörben. A mázsa, a hektoliter, akó, négyzetméter, ár és hektár ismertetése.

A számkör kibővítése 1000-től 10000-ig. Ezen számkörbe tartozó írásbeli műveletek. Feladatok megnevezett számokkal; alkalmazott példák.

III. Csoport.

6—8. évfolyam. Számolás törtekkel.

Törteknek közös nevezőre hozása; a különnevezőjű törteknek összeadása és kivonása; a törtek nagyobbítása és átváltoztatása stb.; a tizedes törtek.

Az egyszerű hármasszabály; könnyű példák az összetett hármasszabályra, a kamatszámításra. Számműveletek az ipar és gazdaság köréből.

Ismertetése a testek felületének és térfogatának. A négyzet, téglány, háromszög, trapez, kör, oszlop és henger kiszámítása.

M é r t a n .

A mértani oktatást össze kell kapcsolni a számtannal és rajzzal. Míg a rajzoláskor megtanulja a gyermek a testek vonalainak, felületének alakjait jól megfigyelni és ábrázolni; addig a számtanban a testek mértékeivel való bánásban, a vonalak hosszúságának, a felületek kiterjedésének, a testek térfogatának kiszámításában gyakorolja magát.

Eszerint a mértani oktatásnak két ága van: rajz- és számtanítás; és a mértan az osztatlan népiskolában ezen két tárgyba tényleg bele is olvad.

Az anyag megválasztásánál az idomok azon nagyságviszonyaira kell tekintettel lenni, a melyeknek ismeretére és kiszámítására a közönséges életben gyakran szükség van.

A mértan anyaga a számolás és rajzolás számára megállapított anyaghoz alkalmazkodik s ezekből közvetlenül folyik.

R a j z .

A rajzolásnál minden gyermeket egyszerre és egyformán kell foglalkoztatni s kezüknek és szemüknek folytonos gyakorlása által annyira vinni, hogy vonalzó, körző és mérő eszközök használata mellett le tudjanak kisebbített vagy nagyobbított mérték szerint rajzolni valamely előrajzolt ábrát; továbbá egyszerű alakú testeket, bútorokat, lakóházakat, templomokat stb. mértani látszat szerint adott mértékekben ábrázolni képesek legyenek.

Ahol ezen cél el van érve, a tehetségesebb növendékek minták után is rajzolhatnak.

Az I. csoport tulajdonképeni rajzoktatásban nem részesül. A gyermekek csinálnak ugyan a palatáblára vonalakat s egyes alakokat a fali táblán felrajzolt minták után, de ezek csak előgyakorlatul szolgálnak a későbbi rajzoktatáshoz.

II. Csoport.

A II. csoport első évfolyamának növendékei szintén csak a palatáblán rajzolnak különböző irányú és nagyságú s különbözőkép csoportosított vonalakat, sőt egyszerű alakú ábrákkal is megpróbálkozhatnak, a minőket az ábéczés könyvek függelékeiben lehet gyakran találni.

A czeruzával és papíron való rajzolást a második évfolyam kezdi. Az anyag a következő:

1. Egyenes vonalak rajzolása adott méretek szerint többféle irányban, csoportosításban és összeköttetésben. Szög, háromszög, derékszög, négyzet stb.

2. A vonal, szög és négyszög felezése a diagonális által; díszítő alakok származtatása. Ezen alakok felkeresése a tárgyakon. Mértani alapidomok rajzolása.

3. Egyenes vonalakkal határolt egyszerű tárgyak: ajtó, tábla, ablak, ház stb. körvonalai.

A harmadik évfolyam anyaga a következő:

1. Görbe vonalak különböző fokú hajlással; azoknak összerakása alakokká (lángvonal, hullámvonal, kerülék-, tojás- és köralak).

2. Könnyű alapidomok díszítése. Levél-, harang-, serleg- szívalakoknak szimmetrikus rajzolása előzetes magyarázatok után orientáló pontok és (különösen függélyes) vonalak felvételével.

3. Gyakorlatok a mértékek kisebbitésében és nagyobbításában.

III. Csop ort.

Első évfolyam. 1. Ismétlése az egyenes vonalú idomoknak, pótolva a körvonalak árnyékolásával.

2. Ismétlése a görbe vonalú idomok rajzolásának hasonló árnyékolással.

3. Épületek, szerszámok és edények homlokrajza.

4. Virág és levéalakok utánzása préselt példányok után.

Második évfolyam. 1. Nagyobb épületek s azok részeinek (kapuk, ajtók, tornyok) homlokrajza.

2. Arabeszkék, rozetták, szerszámok, bútorok s egyszerű gépek. (Leányoknál virágok).

Harmadik évfolyam. 1. Az előbbi évfolyam anyagának tovább fejlesztése.

2. Házaknak és földbirtokoknak alaprajza adott méretek szerint, körző és mérővessző használatával.

Reáltárgyak.

Hogy a reáltárgyakkal szemben mindinkább fokozódó követelményeknek eleget tehessen a tanító, azok tanítására annyival inkább jól elő kell készülnie, mert ezeknek a tantárgyaknak egyes ágait a képzőintézetekben eddig vagy egyáltalában nem, vagy hiányosan adták elő. A tanítónak az előkészületnél és önképzésnél segédkönyvül szolgálhatnak a következő művek és taneszközök:

1. Nagel E.: Fizikai készülékek.

2. Leisner: Összeállított ásványgyűjtemény.

3. Bopp E.: 8 képes fali tábla a fizikához.

4. Brehm A.: «A madarak élete.»

5. Masins: «Természet-tanulmányok.»

6. Grube: Földrajzi és történeti képek.

7. Freitag G.: képek a németek történetéből.

8. Pfalz Fr.: képek a német középkori városi életből.

A reáltantárgyak magukban foglalják a földrajzot, történelmet, természetrajzt és természettant. Ezen tantárgyak óraterve az osztatlan példakönyvben a következő:

II. csoport: földrajz, történet, természetrajz 2—2 óra;

III. csoport (a téli időszakban): földrajz 2 óra, történet 1 óra,

természetrájk I óra, természettan 2 óra; a nyári időszakban: földrajz I óra, történet 2 óra, természetrájk 2 óra és természettan 1 óra.

1. Földrajz.

A földrajzi oktatás a lakóhely- ismertetéssel kezdődik, a melynek folytatását Németország földrajza képezi és a legfontosabb tudnivalók a természettani földrajzból, u. m. a föld alakja és mozgása. A nap- és évszakok keletkezése. Az égaljak. Az öt világtenger és az öt földrész. A föld nevezetesebb államai és városai, legnagyobb hegységei és folyamai. A földrajzi oktatás célja: a növendékekkel megismertetni hazájukat, annak előnyeit és népségeit, s ezáltal bennök a hazaszeretetet ápolni. Mindig a közelebbiről kell kiindulni és haladni a távolira. Szemléltető eszközök: a térkép, földgömb és a tanítónak rajza a falitáblán.

Az országok és városok neveinek gépies betanulása tilos.

II. Csop ort.

Első évfolyam: a lakóhely és a szemkörbe eső közvetlen környéke.

Második évfolyam: a lakóhely kerülete. Tájékozás térképen. Nehány földrajzi alapfogalom.

Harmadik évfolyam: a hazai t a r t o m á n y természettani és politikai szempontból. Talaja, felülete, terményei s azok értékesítése. Közlekedési utak. Nevezetesebb városok, azok lakóinak száma és foglalkozásai; e városok ipari és kereskedelmi jelentősége.

III. Csop ort.

Első évfolyam: Németország földrajza helyrajzi, természettani és politikai szempontból.

Második évfolyam: a földgömb alakja, mozgása s az ebből származó jelenségek; az égaljak és évszakok; álló csillagok; nap és hold; a naptár; az öt földrész és az öt világtenger; egyet-mást az Európán kívüli földrészekről.

Harmadik évfolyam: A porosz monarchia. Ismételése az egész földrajzi anyagnak.

2. Történelem.

Ezen tárgyból egyes jellemképek nyujtandók a régi Németország- és Brandenburg történetéből. A 30 éves háború és a választó fejedelmek uralkodásának idejétől fogva pedig összefüggő jellemrajzokban tárgyalandó a történelem.

A történelem tanítása hivatva van a fejlődő ifjúság szívébe a szülőföld- és hazaszeretetet és az uralkodóház iránti hűséget beoltani. Ezért gondja legyen a tanítónak arra, hogy a történetben szereplő személyeket a lehető legelevenebben írja le a gyermekek előtt; gondosan kell hát a tanítónak előkészülnie, hogy teljes birtokában legyen a tárgya-

landó anyagnak, tudjon érte hevülni és lelkesedni. Kezdetben csak anekdotákat mond a tanító, lassankint azonban a történelmileg nevezetes események elbeszélésévé válik a történettanítás, miket a tanító szabadon, elevenen és teljes odaadással mond el, azután kikérdezi, elmondhatja, s a jobb tanulókkal esetleg le is iratja.

A moralizálások fölöslegesek.

A tanítónak segédkönyvül ajánlható: Klein: Képek a hazai történelemből.

Az osztatlan népiskolában a második csoport a harmadik csoport oktatásában részt vesz és tevékenyen foglalkozik, különösen az egyszerű, könnyen felfogható események elbeszélése által a kiváló egyének jellemtestése alkalmával.

Az oktatás a jelenből indul ki s úgy megy át a múltba. Kisebb jellemvonások adandók a jelenlegi uralkodó személyéről; az 1870—71., 1866., 1813—15., 1756—63., 1618—48-iki háborúról, a Hohenzollern-családból származó első választó fejedelemről.

III. Csoport.

Első évfolyam. Képek a német történelem legrégebb korszakából: a régi németek; Herrmann; Attila és a népvándorlás; Klodvig megérkezése; Bonifác; Nagy Károly; I. Henrik; Nagy Ottó; az első kereszties hadjárat; rótszakállú Frigyes; habsburgi Rudolf; Miksa.

Második évfolyam. Albert «a medve»; I. Frigyes választófejedelem; Luther és a reformáció; a 30 éves háború; a nagy választófejedelem és Lujza-Henrietta; I. Frigyes porosz király; Nagy Frigyes; francia forradalom. Mikép járnak a németek, midőn egyetlenkednek.

Harmadik évfolyam. Találmányok és felfedezések. III. Frigyes Vilmos és Lujza királynő; a szabadságharcz és hősei; IV. Frigyes Vilmos; a dániai hadjárat 1864.; osztrák hadjárat; francia hadjárat; poroszok és német hősök; az irgalmasság művei; I. Vilmos, Németország első császára.

Chronologiai összefoglalása a történelem anyagának; korszakokra felosztás.

3. Természetrájs.

A természetrájsi tanítás tárgyai: az emberi test alkotásán kívül a hazai állatok, növények és ásványok. A külföldi állatok közül a legnagyobb ragadozók, az egyes földrészek legjellemzőbb állatai és növényei; de különösen azon kulturnövények, a melyeknek terményei a mindennapi életben használatosak (tea, kávé, czukornád, gyapot.)

A hazai természeti tárgyak közül azokat kell előnyben részesíteni, a melyek hasznosak (házi állatok, madarak, selyemhernyó stb.), vagy károsak (mérges növények), vagy pedig alkotásuknál s különös életmódjuknál fogva érdekesek.

A természetrájsi oktatás ismertesse meg a gyermekkel egyszerű modorban és szemléltetve mindazon testeket és tüneményeket, a me-

lyekkel a gyermek mindennap találkozik, képesítse őket az öntudatos felfogásra és szemléletre; vezesse és nevelje arra a gyermeket, hogy használja érzékeit környezetének gondos megfigyelésére, és nyújtson pontos ismereteket a természet azon terményeiről és erőiről, melyek az emberi élettel szoros kapcsolatban állanak.

Az olvasókönyvnek nem czelja, hogy a természetrajzi oktatásnál vezérfonalul szolgáljon, az a tulajdonképpeni tanítás után inkább csak a tárgy élénkítésére, kibővítésére és ismétlésére szolgál.

Az osztatlan népiskola II. csoportja csak a természetrajz-ból nyer oktatást, míg a III. csoport 3 természetrajzi órája ugyanazt a feladatot, hogy abból a téli időszakban 1 óra essék a természetrajzra 2, pedig a természettanra, a nyári időszakban pedig megfordítva, 2 az előbbire s csak 1 a természettanra.

II. Csoport.

Növénytanból: hóvirág, szironták, bodza, cseresnye, rózsák, mák, beléndek stb.

Állattanból: a házi állatok, néhány ezekkel rokon mezei és erdei vad.

Ásványtanból csak egy pár ásványt kell tárgyalni, tekintettel az olvasókönyvre.

III. Csoport.

a) Természetrajz.

Növénytan. A gyümölcsfák; azok haszna és tenyésztése. A gyümölcsös kertben előforduló munkák az évszakok szerint. A gyümölcsfa ellenségei. A takarmánynövényekről. A mezei munka az egyes évszakokban. Tavaszi, nyári és őszi séta a mezőn. Tavaszi és nyári virágok. A gyökér rendeltetése; a levelek. A növények táplálkozása. A talajról, a melyet megművelünk. Mi a hatása a föld megművelésének? A növények növéseinek feltételei. A növények betegségei. A növények tenyésztési ideje és hervadása.

Állattan. A szarvasmarha; a tej s annak értékesítése. A vad, sündisznó, egér, denevér mint a földműves barátai. Az éneklő, vándorló és állandó madarak. A madarak élete. A méh és a méhkas. A selyemhernyó és a selyemgyártás. A rovarok haszna s azok védelme. Az emberi test: csontok, izmok, vér és lélegző-szervek. Emésztő- és érzék-szervek.

Ásványtan. A szén. A puskapor készítése. A termésmékek. A hamuzsír készítése fahamuból. A gipsz, kén és foszfor.

b) Természettan.

A természettani tanítás által a növendékeket tájékoztatni kell mindazon természeti tüneményekről, a melyek naponkint előfordulnak.

A feldolgozandó anyag a következő:

A hó keletkezése és hatása; a hómérő. A víz párolgása; köd, felhők. eső, hó. A hősugárzás, hővezetők. A harmat és dér. A szél. A függő-ón és a vízszíntmérő. Az emeltyű. Mozgó és álló csiga. A csigasor. A hengerkerék.

Tehetetlenség. Fajsúly. A testek lemerülése, úszása és lebegése. A levegő feszítő ereje és nyomása. A légszivattyú és légsűrítő. A tűzi fecskendő. A hang és visszhang. A fül és a hallás. Fény és árnyék. A szivarvány.

A mágnes és iránytű. A zivatar, villámhárító. Egy és más a termőföld fizikai tulajdonságairól.

E n e k.

Az énektanítás chorálok és népdalok gyakorlásából áll. Célja az énektanításnak, hogy a gyermek ne csak karban, hanem magányosan is jól és biztosan tudjon énekelni, s elhagyva az iskolát, tudjon elég sok chorált és népdalt, utóbbiaknak lehetőleg egész szövegét ismerje.

Az ének nagy mértékben hat a kedélyre és nemesíti azt. Nélkülözhetetlenül szükséges az isteni tiszteleteknél, a nemzeti ünnepélyeknél s nagyon alkalmas a hazafias érzelmek ébresztésére s szolgál a magán- vagy tarsas élet szépítésére.

I. Csoport. A tisztán mechanikus éneklés hallás után; a hangképzésre és kiejtésre vonatkozó bevezető gyakorlatok; a tiszta és ütenyének.

II. és III. Csoport. Az osztatlan népiskolánál a II. és III. csoport együtt énekel. Folytatják a dalok éneklését és az elemi gyakorlatokat hallás után. Ezután következik a hangjegyek megismertetése s végül a dalok énekeltetése hangjegyekről.

Testgyakorlat.

Testgyakorlatot a II. és III. csoport végez heti két órában az 1868-ban a porosz népiskolák számára kiadott tornászati vezérfonal szerint. Kivánatos azonban, hogy már az I. csoportot is foglalkoztassuk tornajátékokkal és erőgyakorlatokkal.

A tornatanítás céljáról a porosz népiskolák tornatanítására nézve újabb kiadott vezérfonal 1. §-a ad felvilágosítást, a mire itt csupán utalunk.

A tornaoktatáshoz feltétlenül szükséges:

1. Alkalmas tornatér.

A hol az iskolai udvar, vagy játszó-tér megfelel e célznak, ott azt használni kell. A hol pedig ilyen nincs, vagy pedig a terep a tornázást lehetetlenné vagy veszélyessé teszi, ott a községnek kell gondoskodni alkalmas tornaterről.

2. Minden tornahelyiség legalább nyújtóval és korláttal fel legyen szerelve.

3. A községek kötelesek továbbá gondoskodni mindazon tornaszerek beszerzéséről, melyek az utasításban fel vannak sorolva: botok.

rúdak, súlyzók stb. s ezen kötelezettség alól csak különös esetekben menthetőek fel.

4. A testgyakorlat kötelező s ép azért minden fiúgyermeknek részt kell abban venni. A tornából való elmaradás rendes mulasztásnak tekintendő s vele szemben e szerint kell eljárni.

5. Testi hibában szenvedők a szertornázás alól felmenthetőek, de a szabad- és rendgyakorlatokban lehetőleg minden növendék részt vegyen.

Női kézimunka.

1. A női kézimunka kötelező tantárgy az egyosztályú iskolák II. és III. csoportjában, valamint a több osztályú iskolák közép és felső osztályaiban.

Az első csoport növendékei is részt vesznek a női kézimunkában akkor, ha a 8 évet betöltötték; tehát tulajdonképpen ekkor kezdődik a kötelezettség.

2. Az iskolában vagy külön e tárgyra képesített tanítónő tanítja e tárgyat, vagy az iskola, illetve az osztályok tanítónői bizatnak meg e feladattal.

3. A vegyes osztatlan iskolákban a kézimunka-órákat a szabad délutánokon 2 és 4, illetve 1 és 3 óra között kell tartani és pedig a hét egyik délutánján főleg II., a másikon a III. csoporttal kell foglalkozni; ha kevés a tanítvány, akkor mindegyik csoportot egyidejűleg kell tanítani. Ez az idő összeesik a fiúk tornaóráival.

Az osztatlan csupán leány-iskolákban a rendes tanórák között, tehát nem külön időben kell végezni a kézimunkatanítást.

4. Tanítandó a kötés, varrás, fehérnemű-foltozás, harisnya-foltozás, ruhajegyzés és ruhaszabas.

5. A tanításhoz szükséges anyagot, eszközöket, különösen a kötőtűket, a kötéshez való pamutot, a kendőket a varráshoz és jegyzéshez a szegényebb községekben az iskola költségén kell beszerezni.

A többi anyagot a szülők adják. De ha talán vonakodnak ezt megtenni, akkor az iskola pénztárának költségén szerzendők be; ez esetben a kézmunkákat az iskola javára kell beszolgáltatni.

6. A kézimunka-tanítónő mulasztási naplót köteles vezetni és azt legalább havonként beadni. E mulasztások ép úgy büntetendők, mint a rendes iskolai mulasztások. Felmenteni rendesen nem szabad senkit; ez rendkívülieg csak akkor engedhető meg, ha a kézimunka-órák a rendes iskolai időn kívül esnek s az illető bizonyítani tudja, hogy otthon legalább annyit tanul a kézimunkából, a mennyit az iskolában is tanítanak.

7. Az együttesen tanítható növendékek számát minden iskolában külön és pedig az illető tanítónő egyéni képességéhez és a helyi körülmények szerint kell megállapítani.

8. A fényűző munkák, mint a himzés, csipkekészítés, csomózás. a népiskolai kézimunka-tanításban tiltva vannak.

9. Hogy a tanításnak gyakorlati haszna legyen s a növendékek érdeklődése a tárgy iránt felébredjen, a gyermekek néha ruhadarabokat

foldozzanak és elkészítendő fehérneműeket hozzanak fel magukkal az iskolába és ilyeneket a tanítónő vezetése alatt egészen készítsenek el.

10. Oktatás alkalmával nem elég csak mutatni, hogy valamit így, vagy amúgy kell készíteni; de meg kell adni a czélszerű magyarázatokat és oda kell hatni, hogy a növendékek munkájuk technikáját értsek is.

11. A tanítónő jegyezze fel az iskola számlájára készült anyagot és a növendékek által készített kézimunkákat az anyagok szerint osztályozva.

12. Minden iskolai év végén a kerületi tanfelügyelőség útján a királyi kormányhoz táblázatos kimutatást kell felküldeni a felhasznált anyagokról, eszközökről, a készített munkákról, a növendékek számáról s a mulasztások számáról.

T a n t e r v.

1. év. A kötés elemei.

2. év. A kötés folytatása és annyi ügyesség szerzése, a mennyi egy közönséges polgári háztartás viszonyaihoz elégséges.

3. év. A különböző szegések és fehérnemű-foltozás elsajátítása.

4. év. Fehérnemű-varrás és jegyzés.

5. év. Ezen gyakorlatok folytatása. Fehérneműek varrása, harisnya-foltozás.

6. és 7. év. Nehezebb varrás- és foltozás-munkák. A fehérneműek szabása.

Kapi R.

A minimum nálunk és máshol.⁵

A kulturállamok néptanítóinak fizetése, különös tekintettel a minimumra.

Mínhogy a közokt. miniszter úr a néptanítók fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat bizottsága tárgyalása alkalmával kimerítőleg nem foglalkozott a más államok tanítóinak fizetéseivel, tehát nem végzek — szerény nézetem szerint — fölösleges munkát, ha foglalkozom e kiváló fontosságú minimummal.

Ha végig tekintünk a különböző államok, tartományok, kantonok tanítóinak fizetési minimumain, úgy találjuk, hogy ez a legtöbb helyen két számhatár között mozog, melyeknek egyike a magaslatát, a másik a lehető legkisebb alacsonyosságát jelöli. Az alsófokú minimumokkal az összes vizsgákat le nem tett segéd és rendes tanítók; a középső és felső minimumokkal a vizsgázott tanítók díjaztatnak. Franciaországban 5 minimum van. Romániában és Braziliában kétféle minimum található, az egyiket a falusi, a másikat a városi tanító kapja. Magyarországon

⁵ A «Tanítók Szava» című lapból *Szabó József* tolla után vesszük át ez érdekes adatokat tartalmazó cikket, a melyet tanulságosnak véltünk azért, mert összefoglalva állítja szemünk elé a tanítók fizetési viszonyait a különböző országokban. Szerk.

szintén két minimum van: a 200 és 300 frtos minimum. Horvátországban csak egy minimum van. Több országban a helyi viszonyoktól vagy a lakosság számától függ a minimum magassága. «A hány ház — annyi a szokás.» Ausztria tartományaiban és Északamerikában a nő- és férfi tanítók fizetése közt 90 százaléktól 60 százaléig is lemenő differenciát találunk.

Midőn a különböző államokban ily szempontok szerént rendezett minimumokat találunk, szükséges mind az alacsony, mind a közép, mind a magas minimumokat tekintetbe venni. E nélkül minden hivatkozásunk, indokolásunk, bírálatunk egyoldalúvá válik. A miniszter úrtól ily irányú indokolást örömmel vennék, mert leplezetlenül tárná fel a mi elmaradottságunkat más államokkal szemben, mert csak azt a sebet lehet gyógyítani, a melyet az orvosok láthatnak. De most térjünk át a nevezetesebb államok minimumainak kimutatására:

Sorszám	Ország neve	A minimum oszt. ért. forintban	A maximum o. ért. forintban
1	Egyesült államok	819—1365	?
2	Angolország	900—1800	3200
3	Franciaország	400—840	?
4	Porosz és Württemberg	540—1200	} 2790
5	Bajorország	504—1320	
6	Szász királyság	510—1100	} 1728
7	Románia	432—1080	
8	Brazília	400—700	—
9	Svájc	320—450	800
10	Ausztriában és tartományaiban	300—800	1065
11	Horvátország	400	720—980
12	Magyarország	200—300	lesz 510

A minimum és maximum határa a következő államokban csak megközelítőleg mutatható ki:

Portugáliában 336 frt és 700 frt között váltakozik a tanítói fizetés.

2. Spanyolországban 250 és 800 frt között.

3. Olaszországban 200 és 480 frt között.

4. Oroszországban 323 és 404 frt között.

5. Belgiumban ??

Ausztriában a tanítói fizetések tényleg jóval magasabbak, mint nálunk, Csehországban a fizetési minimum pedig 600 frt. Poroszországban, mely ország mint első ismerte föl a népiskoláknak az állami belterjes fejlődésre való nagy hatását, az új iskolai törvényjavaslat szabad lakáson kívül 1000 márka kezdő fizetést állapít meg, úgy, hogy az 1600 márkáig, vagyis 600—960 forintig emelkedhetik. Baden nagyhercegségben az új népiskolai törvény 1100 márka kezdő fizetést (660 frt) 27 évi működés alatt 1800 márkára emelkedőleg (1080 frt) állapít meg.

A német birodalomban a vidéki tanítók fizetésének átlaga 855 márka (512 frt), a városiaké pedig 2250 márka (1350 frt), Schaffhausen-kanton törvényjavaslata így kívánja rendezni a tanítók fizetését: A 8 osztályú elemi iskolában a tanítók fizetése 1400 frank (560 frt), 1500 (600 frt), 1600 (640 frt), 1700 (680 frt), 1800 fr. (720 frt); a hét osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1700 fr. a legtöbb; a hat osztályúban hasonlóképen, az öt osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1700 fr. a legtöbb; a négy osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1600 frank a legtöbb; a háromosztályúban 1400 frank a legkisebb, 1600 frank a legtöbb; a két osztályúban 1500 frank a legkisebb, 1600 frank a legtöbb; az egy osztályú, vagyis osztatlan iskolában a tanító fizetése 1600 frank. A tanítónők a jelzett fizetéseknek $\frac{4}{5}$ -ét kapják. Itt hivatkozom még Verédy Károly budapesti kir. tanfelügyelőnek a Magy. Paed. m. é. I—2. számában közölt adataira is szóról-szóra: «Különben a tanítók javadalmazása összefüggésben van a tanítás eredményével. És ha a német tanítók fizetése, különösen az intelligens városokban, folyton emelkedésre vall, az annak a helyes igazságnak általános méltatására vezethető vissza, hogy jó munkaeő csak jó jövedelmezés mellett biztosítható. E tekintetben nézetem az, hogy a kérelem indokolt, mert tanítóságunk erre üdvös munkálkodásával rászolgált. És hogy kérelmüket e mellett szerény igényűnek tartom, azt csak néhány fizetési skálával akarom igazolni. A berlini elemi iskolai tanítók hét fizetési fokozatba vannak beosztva ez idő szerint. A fokozat a következő: I. fok. 1600, II. 1900, III. 2200 és 2300, IV. 2500 és 2600, V. 2700, VI. 3000, VII. 3300 márka. Érdekesebb ennél a lipcsei elemi tanítók javadalmazásáról szóló kimutatás. Az ideiglenes próbaidőre meghívott okleveles tanítók évi fizetése 1350 márka, az elemi iskolai igazgató-tanítók évi javadalmazása, alkalmaztatásuk első évében 4500 márka, ötödéves pótlék pedig 300 márka. A tanítók javadalmazása akként van biztosítva, hogy az a szolgálati évek szerint van tagolva és pedig 1—5 évi szolgálat alatt 2100, 5—10 évig 2400, 10—15 évig 2700, 15—20 évig 3000, 20—25 évig 3300 és 25—30 évig 3600 márka évi fizetést kap minden rendes tanító. És ez a javadalmazási fokozat nem is tartozik a legjobbkhöz, mert ennél pl. a frankfur.i sokkal kedvezőbb.»

Sőt, hogy egészen közel fekvő példát említsünk, a mi Horvátországunkban (mely népoktatásügyét az anyaországtól függetlenül intézi) a fizetési minimum 400 frt, hét ízbeni 50 frtos korpótlékkal; tehát 750 frtig emelkedhetik. Így szégyeníti meg a kis, de nagy Horvátorszáért rajongó tartomány — az anyaországot, a nagy magyar királyságot! Igaz marad tehát, hogy Horvátország az európai népek között az utolsó, de Magyarország az ázsiai népek között — a kultúra terén — az első.

És ez adatok nem légből kapottak, megegyeznek azok a Verédy Károly-féle «Paedagogiai Encyclopædia» adataival. A főntebbi kimutatásból minden józan eszű ember beláthatja, hogy az államok egész sora már rég megelőzte Magyarországot. Romániában a falusi tanító 432 frtot, a városi 1080 frtot kap. A törzsfizetés 15⁰/₀-kal öt év után, 30⁰/₀-kal tíz év után, 45⁰/₀-kal 15 év múlva és 60⁰/₀-kal 20 év alatt

emeltetik. Oroszországban, a hol a tanítókat veszsőzik és Szibériába küldöztetik, a hol a tankötelesek alig 1⁰/₀-a jár iskolába, ott is magasabb fizetést élveznek a tanítók, mint a mi 300 frtunk. Általában 200—250 rubelt kapnak, a mi 323 forint 80 krnak és 404 frt 75 krnak felel meg.

Az európai államok között Magyarország legkevesebbet költ a népoktatásra (? Szerk.). Az a kis lakosságú Belgium is költ annyit a népnevelésre mint Magyarország összesen. Spanyolország 2-szer, Olaszország 3-szor, Poroszország 5-ször, Franciaország 7-szer, Angolország 9-szer annyit költ évenként a népoktatásra mint Magyarország.

Ime ezekből is látható a szomorú való állapot. Szegény — Magyarországnban mindenre bőven telik, csak a népoktatásra nem.

Végül megjegyzem, hogy ha Magyarország a művelt államok között a néptanítók fizetése tekintetében csak a közép helyet akarja elfoglalni, akkor is a segédtanítókat faluhelyen 400 frttal, városban 500 frttal, a rendes tanítókat faluhelyen 600 frttal és a városban 1000 frttal és 10⁰/₀-os ötödéves korpótlékkal kellene dotálni.

Követeli ezt az ország szomorú helyzete, elmaradottsága és végre a tanítók nyomora.

EGYESÜLETI ÉLET.

M e g h i v ó.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya márczius 20-án d. u. fél 6 órakor az Andrássy-úti állami tanítónőképző-intézet helyiségében ülést tart.

Az ülés tárgyai:

A pedagógiai tárgyak oktatásának és az internátusok vezetésének ügye.

Kapi Gyula felolvasása az önképzésről a tanítóképző-intézetekben.

Ülés után összejövetel az István-főherczeg czimű vendéglőben.

Budapest, 1893. márczius 1.

Az elnökség.

Jegyzőkönyv a választmányak

1893. február 21-én tartott üléséről.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor*, mint elnök, *Thuránszky Irén*, *N. Hoffmann Jolán*, *Tordai Grail Erzs* (vendég), *György Aladár*, *Margitai József* (Csáktornyáról), *Radó Vilmos*, *Lédeyer Ábrahám*, *Kurcz Sámuel* (vendég), *Lakics Venczel*, *Nagy F. Károly*, *Kozocsa Tivadar*, *Molnár László*, *Major J. Gyula*, *Komáromy Lajos*, *Nagy László*, dr. *Baló József*, *Herrmann Antal*, dr. *Málnai Mihály*, *Sztankó Béla*, utóbbi jegyző.

22. Elnök a gyűlést megnyitván, jelenti a választmányak, hogy az elnökség a választmánytól vett megbízásból kifolyólag (l a 16. sz. vál. határozatot; M. T. 153. l.) a legutóbbi választmányi ülés óta is megtett mindent, mit a tanítóképzőintézeti tanárok fizetéseinek rendezése, illetőleg javítása tárgyában a szőnyegen forgó fizetésrendezési törvényjavaslat tárgyalása alkalmából még a legutolsó órában is tennie szükségesnek, czélszerűnek látszott. Így egyes képviselők újból való felkérésén kívül a választmányi ülést megelőző napon a választmány nevében kihallgatást kért az elnökség a vall. és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr ő nagyméltóságánál. A küldöttség állott *Kozocsa Tivadar* egyesületi alelnökből, *Nagy László* főtitkárból és *Sztankó Béla* egyesületi titkárból; ezen küldöttség az iránt kérelmezett a miniszter úr ő nagyméltóságánál, hogy több ízben benyújtott kérelmünknek az a része vétessék kegyesen figyelembe, melyben a XI. fizetési osztályba besorozott tagoknak, tanároknak állásukhoz, képzettségükhöz mértén felsőbb fizetési osztályba való sorozásáért folyamodjunk. Miniszter úr ő nagyméltósága a küldöttséget igen kegyesen fogadta s megígérte, hogy a tárgyalás előrehaladott volta mellett is szívesen fog még egyszer összehasonlításokat tenni, s ez ügyben a pénzügyminiszter úrral tárgyalni. Február 16-án kérvényt adott be az elnökség az iránt is, hogy a felekezeti középiskolákban alkalmazott tanárok nyugdíjának rendezése alkalmával azokkal egyidejűleg rendeztessenek a felekezeti képzők tanárainak nyugdíjügyei is. A folyamodvány benyújtása alkalmával sem a miniszter úr, sem az államtitkár úr, a képviselőházban való elfoglaltságuk miatt, nem fogadhattak; kötelességének tartja azonban az elnökség a miniszter úrnál ez ügyben személyesen is tisztelegni. A választmány örömmel vette tudomásul az elnök előterjesztéseit s az elnökségnek az egyesületi tagok érdekében kifejtett ritka buzgalmaáért s odaadó tevékenységéért jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.

23. *Nagy László* főtitkár a következőkről tesz jelentést:

Az elnökség a közlöny januári számában megjelent felhívást megküldte mindazon állami és felekezeti tanítóképző-intézeti tanároknak és tanfelügyelőknek, a kik még nem tagjai az egyesületnek; továbbá több tanító-egyesületnek és fővárosi és vidéki tanítónak. Ugyanezeknek a közlöny I—I számát is elküldtük mutatványképpen. Összesen 300—300 példányban ment szét a felhívás és a közlöny. Eddig a következők jelentkeztek:

1. rendes tagokúl:

László János rom. kath. tanítóképző-intézeti tanár Egerben Vincze Alajos egri érseki tanítóképző-intézeti igazgató, Rucsinzky Lajos tanár a Paedagogiumban, Jeny József igazgató-tanító Budapesten, a Bakács-téri elemi népiskolában, a Fővárosi Tanító-testület képviselőjében.

2. Pártoló tagokúl:

gör. kel. tanítóképző-intézet Balászfalván; ág. ev. tanító-testület Bulkeszen (Bács-Bodrog-megye).

A választmány örömmel veszi tudomásul a jelentést s a jelentkezőket rendes, illetve pártló tagokúl megválasztja.

24. Kozocsa Tivadar, mint a pénztárvizsgálásra a 18. sz. vál. határozat értelmében (M. T. 154. l.) kiküldött bizottság tagja, jelenti a választmányak, hogy Léderer Ábrahám és Molnár László tagokkal együttesen az egyesület pénztárát megvizsgálták, s ott mind a pénztári naplókat, mind az ezeket kiegészítő okmányokat, valamint az egyesület készpénzbeli vagyonát a legnagyobb rendben találták, minél fogva a pénztárosnak a választmány által kifejezendő jkönyvi köszönet mellett az 1892. évre a felmentvényt megadhatónak vélik. A választmány a jelentést magáévá teszi, a pénztárnoknak ismert pontos és lelkiismeretes munkájáért jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz, a felmentvény megadására nézve pedig a közgyűlés elé a jelentéssel megegyező javaslatnak előterjesztését határozza el.

25. Ezek után Margitai József vál. tag, a csáktornyai áll. tanítóképző-intézet igazgatója tartja meg felolvasását az internátusok vezetéséről és berendezéséről. (L. lapunk jelen számában a «Tanítóképzés» című rovatot). A nagy figyelemmel hallgatott tartalmas felolvasás élénk internatusi képeit, rajzait s lelkesült előadását a választmány nagy tetszéssel fogadta, s nem késett a jeles felolvasó iránt őszinte elismerésének és köszönetének kifejezésével. Egyben fölkerlte a felolvasót, hogy az internátusok felállítására, vezetésére vonatkozó nézeteit szedje tételekbe, hogy így azok a tárgyalás anyagául szolgáljanak.

26. György Aladár pontokba foglalva terjesztette elé nézeteit, melyek a tanítóképzői lélektani tanítás tárgyában dr. Kármán Mór tagtárs multkori előadásával szemben bizonyos eltérést mutatnak. A választmány örömmel hallgatta György Aladár előterjesztéseit s dr. Baló József, dr. Málnai Mihály s többek felszólalása után fölkerlte előadót, hogy előterjesztésének pontjait részletezni sziveskedjék. Hasonlóképpen kéri a választmány nézeteiknek részletes elmondására az egyesületi tagokat, szaktanárokat, főleg pedig dr. Málnai Mihályt és dr. Kármán Mórt, mint a kik már általános javaslatokat terjesztettek a választmány elé. Szükségesnek tartja a választmány a beható tanácskozást a lélektannak a tanítóképző intézeti oktatásban való nagy fontosságánál fogva, valamint azon, a tantárgy lényegeig ható módosítások miatt, a melyeket az egyesület közgyűlése, a javaslatokat előterjesztő tagok a lélektan tanításánál létesíteni óhajtanak; végre szükséges ez a célból is, hogy a lélektani oktatás mind általában, mind

részleteiben alaposan megvitattatván oly megállapodásokra juthassunk, a melyek a készitendő tantervi utasítások, valamint megfelelő tankönyv készítésének alapjául szolgáljanak.

Budapesten, 1893. február 26-án.

Péterfy Sándor
elnök.

Sztankó Béla
titkár.

Az utolsó kísérlet.

Ismeretes dolog, hogy valamint az egyesület, úgy minden tanári testület melegen felkarolta a gyakorló iskolai tanítók, zene-, rajz- és tornatanárok ügyét, a kiket méltánytalanul a X. és XI. fizetési osztályba soroztak, s egyhangúan azoknak rendes tanári fizetésben való részesítését kérték. Kérelmeik e tekintetben süket fülekre találtak. A közoktatási és pénzügyi bizottságokban nem hogy javítottak volna helyzetükön, de még szóba se hozták. Midőn egyesületünk elnöksége értesült arról, hogy a miniszterelnök úr a X. és XI. fizetési osztályba sorozott polgári iskolai tanárok helyzetén javítani akar, elhatározta, hogy még egy utolsó kísérletet tesz az említett kartársak ügyében.

Február 19-én, vasárnap, délben egyesületünknek egy küldöttsége jelent meg a kultuszminiszteriumban és a miniszter úrnál rendkívüli kihallgatást kért. A küldöttség tagjai voltak: *Kozocsa Tivadar* al-elnök, *Nagy László* és *Sztankó Béla* titkárok. A kultuszminiszter úrnak, a ki azonnal maga elé bocsájtotta a küldöttséget és azt szívesen fogadta, *Kozocsa Tivadar* a következő beszéddel adta elő kérelmünket.

«Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének nevében a választmány megbízásából vagyunk bátrak megjelenni Nagyméltóságod kegyes színe előtt a végből, hogy az utolsó pillanatban még egyszer a legmélyebb tisztelettel előterjeszszük alázatos kérésünket a tanítóképzőkben az ének-, zene-, rajz- és tornatanítással, úgyszintén a gyakorlóiskolák vezetésével foglalkozó kartársaink helyzetének javítása érdekében. Megbocsásson Nagyméltóságod és ne méltóztassék szerénytelenségnek venni ezen újabb megjelenésünket, de e lépésre fölbátorít minket az a kegyes fogadtatás, az a nagybecsű szíves atyai jóindulat, melynek egyesületünk Nagyméltóságod részéről már többször volt szerencsés részese lehetni. Fölbátorítanak ama nagyfontosságú és reményt nyújtó nyilatkozatok, melyek legújabbban úgy Nagyméltóságod, mint a miniszterelnök Úr Ó Nagyméltósága, a közép- és polgári iskolai tanárok helyzetének javítása érdekében tettek. Végre kényszerítve is érezzük magunkat e lépésre nevezett kollegáinknak, egész testületünket s közvetve a tanítóképzés ügyét közelelől érdeklő alárendelt és mostoha helyzete által.»

«Alázatos kérésünk oda irányúl, hogy a szőnyegen levő fizetés-rendezési törvényjavaslat részletes tárgyalása alkalmával kollegáink ügyét kegyes pártfogásába venni és magas befolyásával odahatni méltóztassék, miszerint a tanítóképző-intézeti ének-, zene-, rajz- és tornatanárok, úgyszintén a gyakorlóiskolai tanítók is a XI-ik díjosztályból, az ő kvalifikációjuknak és munkakörüknek megfelelőbb X-ik díjosztályba soroztassanak.»

«Kegyelmes Urunk! Mindössze 62 egyénről van szó, kiknek, ha a törvényjavaslatban a jelenlegi állapottal megegyezőleg kontemplált illetményeik 100—200 frttal fölemeltetnének, a X-ik díjosztályba való fölvételök a pénzügyi egyensúly megzavarása nélkül lehetséges volna. Ez által egyszersmind egyesületünknek a képzőintézeti tanárok helyzetének javítása érdekében több ízben előterjesztett s Nagyméltóságod által kegyesen fogadott kérése legalább részben teljesítve lenne, kartársaink örömére és a tanítóképzés javára.»

«Ismételve alázattal kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék e kérdést újabb bölcs megfontolására méltatni, s magas elhatározásában az ész szava mellett nemes atyai szívének sugallatát is követve, nevezett kollegáink ügyének érdekében a lehető megtenni méltóztassék.»

Erre a beszédre gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a következő értelemben válaszolt: «Tisztelt Uraim! A fizetés-rendezési törvényjavaslatot illetőleg a kormány intenczióját sokan félreértették. A kormánynak nem volt s nem is lehetett egyelőre más czélja, mint a rendezés által bizonyos kategóriákba csoportosítani az illetményeikben egymáshoz közelálló állami tisztviselőket, hogy ez által elháríttassanak azok a nehézségek, melyek a rendezetlenség következtében minduntalan előállottak. A dolog természetéből folyik, hogy ezt a rendezés itt-ott a fizetések kiegyenlítését, bizonyos fokú emelését tette szükségessé, s ez alkalommal a méltányossági szempontok elől nem zárkozott el a kormány. Ez eredményezte azután azt, hogy a tisztviselők és a közönség félreértve a kormány intenczióját, s azon közmondásnak mintegy igazolása képen, mely szerint «vés közben jön meg az étvágy», minden oldalról a fizetések felemelésére vonatkozó, sokszor túlzott követelésekkel állottak elő. Van a kívánságok közt több méltányos is; de nehéz azokon segíteni, mert ha egy résznek jogos óhaját figyelembe vesszük, tenni kell azt a többivel is, a mi az egész beosztás megbontására vezetne, A mi egyébiránt az Önök által most előterjesztett kérdést illeti, kijelentem, hogy nem zárkozom el attól, meg fogom újból vizsgálni a tabellákat, értekezni fogok ezen ügyben a miniszterelnök úrral is és a mennyiben lehetséges lesz, örömmel fogom kérésüket figyelembe venni.»

Reméljük, hogyha egyesületünk eme lépésének, sajnos, nem is lett meg a kívánt eredménye, még sem maradt az hatástalan érdekelt kartársaink ügyének kedvező irányban való fejlődésére.

A felekezeti tanárok ügye a kultuszminiszter előtt.

A mint a jelen számban közölt jegyzőkönyvből is kitűnik, egyesületünk elnöksége még február 16-án benyújtotta a kultuszminiszter úrnak a felekezeti tanárok nyugdíjazása ügyében készült emlékiratot. Mivel azonban az említett napon mind a miniszter úr, mind az államtitkár úr a képviselőházban voltak elfoglalva, a megjelent küldöttség az alkalommal nem tiszteleghetett. Egyesületünk elnöksége és választmánya azonban annyira fontosnak tartják a felekezeti tanítóképző tanárok ügyét, hogy szükségesnek tartotta személyesen is érintkezni a miniszter urral és óhajtotta véleményét hallani az ügy megoldására nézve. Ezért az elnökség márczius 2-ra újra összehívta a tisztelgő küldöttséget. A tagok szép számmal jelentek meg, u. m. Péterfy Sándor, mint a küldöttség vezetője, Sebestyén Gyuláné, Lázár Gyuláné (Kolozsvárról), Molnár László, Léderer Ábrahám, Komáromy Lajos, Málnay Mihály, Herrmann Antal, Nagy László.

Péterfy Sándor üdvözlő beszédének bevezetésében örömét és háláját fejezte ki, hogy az állami tisztviselők fizetésrendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az állami tanítóképző tanárok érdekeit is törekedett előmozdítani és azt az elvet, hogy a tanítóképző tanárt a középiskolaival egyenlő fizetés illeti meg, épen igyekezett fenntartani; ajánlja tovább is az állami tanítóképző tanárok ügyét a miniszter úr figyelmébe. Ezután kijelenti, hogy a jelen alkalommal főként azért jelentünk meg ő nagyméltósága színe előtt, hogy felekezeti kartársaink nyugdíj-ügyét ajánljuk nagybecsű figyelmébe, a mely tanítóképzésünknek jelenleg legfontosabb és legsürgősebb kérdése. Felemlíti, hogy már előzetesen is utánna járván az ügy állásának, örömmel tapasztalta, hogy már két hónapja szőnyegen van ez ügy a minisztérium II. ügyosztályában. Kéri, hogy a lehető legsürgősebben és legméltányosabban intéztessék el ez ügy. Végül ő nagyméltósága becses névnapja alkalmából kifejezi az egyesület őszinte ragaszkodását és szerencsekívánatait.

Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatási miniszter úr körül-belül a következőleg válaszolt:

«Valamint más alkalommal történt, úgy most is szívesen veszem megjelenésüket. Azon kedvezmények kivívása, a melyben az állami tanítóképző tanárok is részesültek, sok nehézséggel és kellemetlenséggel járt. A tanárok fizetésének rendezése nem a resszort-miniszter, hanem a pénzügyminiszter tárczájába tartozott; minden egyes tételt a pénzügyminiszter úrral egyetértőleg az ő hozzájárulásával kelle megállapítanom s minden alkalommal, a mikor egyes tételek felemeléséről volt szó, meg kelle küzdeni azon nehézséggel, hogy más igények is felmerültek és más tételek felemelése is kívánatosnak mutatkozott. Ezért van az, hogy legalább jelenleg többet, mint a mennyi történt, nem lehetett kivívni. — A felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyének megoldását magam is fontosnak és sürgősnek tartom. Te-

kintetbe kell azonban venni, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjintézetét sokkal nehezebb megcsinálni, mint a középiskolaiakét, mert míg a középiskolákban a tanulóknak a nyugdíjalaphoz járulása jelentékeny, addig a tanítóképzőknél a tanulók szegénysége miatt ez összeg a minimumra redukálódik s ezt a hiányzó összeget a felekezeteknek kell pótolniok. Ebben van a nehézség; *megnyugtathatom azonban önöket, a felekezeti hatóságokkal a konferálások ez ügyben már folynak és reményelem, hogy sikerre fognak vezetni.* — Személyemről való szíves megemlékezésüket köszönöm s adják át legszívesebb üdvözetemet az önök által képviselt testületnek.»

Ezután a küldöttség Berzeviczy Albert államtitkár urnál tisztegett, a ki igen szívesen fogadta őket. Az üdvözlő beszédre körülbelül a következőleg válaszolt: «Örömmel tettem az állami tanárok érdekében azt, a mit tehettem. Azokat a hiányokat, a melyek az állami tanítóképző tanárok fizetésrendezésénél még megmaradtak, a törvény keretében fokozatosan fogjuk megszüntetni. A munkálatok a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjintézete érdekében folynak és reményelem, hogy ha nem is a legközelebbi alkalommal, hanem rövid időn sikerülni fog méltányosan rendezni. Különben köszönöm megjelenésüket és kérem szíves támogatásukat.»

A kultuszminisztérium fizetési osztályai.

Közvetlenül lapunk zárta előtt jutott kezeinkhez a «Törvényjavaslat az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről» úgy, a mint azt a képviselőház elfogadta és szövegezte.

A technikai nehézségek és a lap megjelenésében e miatt beálló késedelem daczára e számban közöljük a kultuszminisztérium statusába tartozó tisztviselők beosztását, valamint a fizetések és lakpénzek kimutatását. A javaslat ebben a formájában válik törvénynyé, mert nem valószínű, hogy a felsőház a táblázatokon változtatást eszközölgjön:

Táblázatunk csak a VI—XI. fizetési osztályokat tünteti fel. A megelőző osztályok adatai csak a következők:

a II. osztályba tartozik a miniszter,

a III-ikba az államtitkár,

az V-ikbe a miniszteri tanácsos és a muzeumi igazgató.

A fizetési osztályok.

VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.
f i z e t é s i o s z t á l y					
<p>miniszteri osztálytanácsos számvevősegi igazgató tankerületi főigazgató tanfelügyelő budapesti kir. egyetemi könyvtári igazgató orsz. mintarajziskola és rajztanárképző intézeti igazgató az orsz. képtár igazgatója az iparművészeti múzeum igazgatója a technológiai iparmúzeum igazgatója festészeti mesterszkolai rendes tanár</p>	<p>miniszteri titkár számvevősegi aligazgató tanfelügyelő egyetemi gazdasági igazgató középkolai tanárképző iskolai rendes tanár gymnasiumi igazgató reáliskolai igazgató felsőbb leányiskolai igazgató tanítóképző intézeti igazgató tanítónőképző intézeti igazgató muzeumi igazgató meteorológiai központi intézeti igazgató</p>	<p>miniszteri segédtitkár segédhivatali főigazgató számtanácsos tanfelügyelő könyvtári orvos klinikai gondnok egyetemi gazdasági ellenőr egyetemi tanácsjegyző üvegtechnikai műhelyvezető középkolai tanárképző gyakorlóiskolai rendes tanár gondnok a kolozsvári egyetemnél titkár a műegyetemnél orsz. mintarajziskolai és rajztanárképző intézeti tanár iparművészeti iskolai tanár gymnasiumi igazgató gymn. tanár reálisk. igazg. felsőbb leányisk. igazgató felsőbb leányisk. tanár tanítóképzőintézeti igazgató és tanár tanítónőképzőintézeti igazgató és tanár muzeumi titkár muzeumi orvos meteorológiai észlelő</p>	<p>miniszteri főigazgató segédhivatali igazgató számvizsgáló segédtanfelügyelő könyvtári orvos könyvtári tiszt könyvtári segéd quaestor gymn. tanár realisk. tanár felsőbb leányiskolai tanár és tanítónő tanítóképző intézeti tanár tanítónőképző intézeti tanár és tanítónő muzeumi segéd iparművészeti muzeumi orvos technológiai iparmúzeumi orvos titkár a műemlékek orsz. bizottságánál polgári és felső népiskolai rendes tanító és tanítónő</p>	<p>miniszteri segédfoglalmazó irodatiszt számellenőr tankerületi tollnok segédtanfelügyelő könyvtári tiszt quaestor,ai ellenőr quaestor egyetemi tanácsjegyző országos mintarajziskola és rajztanárképzőintézeti segédtanár iparművészeti iskolai tanár segéd felsőbb leányiskolai tanítónő felsőbb leányiskolai zene- tanár és segédtanítónő tanítóképzőintézeti segéd- tanár tanítónő képzőintézeti tanítónő polgári iskolai és felső népiskolai tanító muzeumi segéd titkár az orsz. képtárnál meteorológiai segéd iparművészeti muzeumi titkár</p>	<p>irodatiszt irodasegéd-tiszt szám-tiszt irnok tollnok házfelügyelő zene-tanító segéd-tanítónő tanítóképzőintézeti tanító segéd-tanító</p>

Fizetések és lakpénzek.

Fizetési osztály	Fizetési fokozat	Fizetés forintokban	Lakpénz forintokban			
			Budapesten, Fiumében és a magyar korona országain kívül fekvő állomás-helyen	Az I—III. katonai lakbér-osztályzatokba sorozott állomás-helyeken	A IV—VI. katonai lakbér-osztályzatokba sorozott állomás-helyeken	A VII—X. katonai lakbér-osztályzatokba sorozott állomás-helyeken
V.	1.	5000				
	2.	4000	1000	700	600	500
VI.	1.	3000				
	2.	2500	800	560	480	400
VII.	1.	2400				
	2.	2200				
	3.	2000	600	420	360	300
VIII.	1.	1800				
	2.	1600				
	3.	1400	500	350	300	250
IX.	1.	1300				
	2.	1200				
	3.	1100	400	280	240	200
X.	1.	1000				
	2.	900				
	3.	800	350	245	210	175
XI.	1.	700				
	2.	600				
	3.	500	300	210	180	150

Felhívás az áll. tanítóképzők volt és jelenlegi segéd-tanáraihoz és tanárnőihez.

A képviselőházban elfogadott tisztviselői fizetéseket szabályozó törvényből minden kétséget kizárólag tudhatjuk immár, hogy az állami tanítóképzők segédtanárai megmaradnak a régi, most még rosszabbá tett állapotban. Nem méltatták azt a sokszorososan és sokfelől tett kérésünket, hogy meghatározott számú évi szolgálat után, ha megérdemeljük, tegyenek meg rendes tanárnak, pedig a nagyméltóságú vall. és közokt. miniszter úr régebben ezzel több ízben kegyeskedett volt biztatni; de hát, úgy látszik, fontos akadályok voltak az útban. Ebben az irányban ezért a következő indítványaim volnának:

1. Ötödévi pótlékunk, tekintet nélkül arra, hogy mennyi a fizetésünk, legyen *100 frt.* Ezzel kapcsolatosan azt is kell kérniünk, hogy mind a volt segédtanárok csonka pótlékai, mind a mostaniak meglévő pótlékai ezen tül száz-száz frtból álljanak. Kérem tehát az ilyen csonka-pótlékú kollégákat, az ide vonatkozó adatokat saját személyükre vonatkozólag szíveskedjenek nekem minél hamarább elküldeni, hogy indítványom elkészítésénél hasznukat vehessem.

2. Mi segédtanárok esküt tett, 3 évre véglegesített, a rendes tanárokéval teljesen egyenlő, sőt nagyobb feladatokat, teljes felelősség mellett végző állami tisztviselők vagyunk, a tanári karban mégis csak «lógós» szerepünk van. Ha van önérzetünk, tovább szó nélkül ezt sem hagyhatjuk. Azt is akarom indítványozni, hogy egyesületünk választmánya amazzal együtt ennek az orvoslását is kérje a közoktatásügyi miniszteriumtól.

Ha netalán valaki egyéb hasonló természetű adatot is ismer, szíveskedjek azt is rendelkezésemre bocsátani, a mit kérve vagyok tisztelő kartársuk⁶⁾

Déván, 1893. február 25-én.

Kolumbán Samu,
áll. tkép. segédtanár.

VEGYESEK.

A tanítóképző-intézeti tanterv revíziója. A közoktatási tanács buzgón fogott tantervünk készítéséhez. Az első ülést a *pedagógiai és irodalmi albizottság* tartotta febr. uár 4-én. Jelen voltak dr. Kármán Mór elnöke alatt (Gyertyánffy István az elnökségről lemondott): dr. Kiss Áron, Király Pál, Komáromy Lajos, dr. Málnai Mihály, Nagy László, Kozocsa Tivadar, Péterfy Sándor, Radó Vilmos, Szuppán Vilmos. A bizottság beható tanácskozás után megállapította a programot, a mely szerint első sorban a tananyag kijelölésével foglalkozik az órák számától eltekintve; csak

⁶⁾ Egészen méltányos és igazságos t. tagtársunknak javaslata. Egyesületünk már sokszor, hamarjában meg se tudók mondani hányszor, folyamodott már ily irányban a magas miniszteriumhoz. Sőt 1890. május havában külön felterjesztéssel is élt ez ügyben (V. evf. 248. l.), hogy mily eredménnyel, ismeretes. Addig is, míg az egyesület alkalom adtán újra lépéseket tehet a segédtanárok és tanítónők érdekében, célszerű volna, ha ők maguk élnének külön folyamodással.

ennek megállapítása után veszi elő az óratervet; végre a tanterv elkészítése után foglalkozni fog a tanterv számával és a tantárgyaknak a tanárok közötti felosztásával.

Ezen általános megállapodások után megkezdte az albizottság a *pedagógiai* tárgyak anyagának felosztását évfolyamok szerint. A bizottság elfogadta az egyesületünk által készített javaslatot, a mely szerint az első folyam tárgya lesz: az embertan (test-, élet- és egészségtan, testi nevelés), a második évfolyamé: az általános nevelés (a lélektannal kapcsolatban); a harmadik évfolyamé: az iskolai nevelés (iskolai szervezeten, fegyelemen, módszertan, a beszéd- és értelemgyakorlatok, irva-olvasás részletes módszertana); a negyedik osztályé: a nevelés elméletének története, az egyes tantárgyak népiskolai tananyagának részletes feldolgozása (a tantárgyak módszertanát a nevelés tanára tanítja a III. osztályban). A tanítási gyakorlatokra a III. évfolyamban nem vettek fel külön órákat, de próbák ezen évben is tartandók a neveléstan órák keretén belül. Az iskolai egészség- és életmentés a IV. osztályban külön kurzus képen tartandó. A test- és testi nevelés tantervének kidolgozásával Kozocsa Tivadart, a lélektan és általános nevelésével dr. Málnai Mihályt, az iskolai nevelésével Radó Vilmost, a nevelés történetének kidolgozásával dr. Kiss Aront bízták meg. Az iskolai egészség-tervet Nagy László fogja kidolgozni. (Mint értesülünk, a munkálatok nagyobb része kész.)

A magyar nyelvre és irodalomra nézve szintén egészen elfogadták egyesületünk közgyűlésének javaslatát (I. a II. Emlékirat 21. lapját). A részletes tanterv elkészítésével Komáromy Lajost bízták meg.

A német nyelvre nézve kimondották, hogy az kötelező legyen minden képzőben. Azonban tekintve, hogy a képzőintézetekben az idegen (hazai) nyelvek tanításának célja, terjedelme az illető intézet növendékeinek nyelvbéli ismeretétől, az intézet területi helyzetétől feltételezett politikai küldetéstől függ: sem a német nyelv, sem a többi egyéb hazai nyelv számára nem készítenek tantervet; hanem minden intézet külön készítsen a maga számára ilyet, a mely részletes terv jóváhagyás végett a kormányhoz benyújtandó.

A földrajz-történelmi albizottság február 11-én ülésezett. Jelen voltak: dr. Kármán Mór elnök, Rohm József, Simonyi Jenő, Szuppán Vilmos; Sebestyén Gyula távollétét kimentette. E bizottság is elfogadta egyesületünknek mind a földrajzról, mind a történelemről szóló javaslatát (II. Emlékirat 24—27. lap). A földrajz tervének kidolgozásával Rohm Józsefet és Simonyi Jenőt, a történelemével Sebestyén Gyulát bízták meg.

A természettudomány-, mennyiség-, gazdaság-, kézügyességi bizottság február 18-án tanácskozott dr. Kármán Mór elnöklete alatt. Jelen voltak az elnökön kívül: Bein Károly, dr. Kovács János, Kozocsa Tivadar, Nagy László, Szuppán Vilmos és Szász Ferencz. Először az anthropologia tanítása került szóba, a melyről kimondták, hogy mint a nevelés- és természetrajz alapvető tudománya, az első osztályban tanítandó és pedig az egész évfolyamon át. Az anthropológiával párhuzamban az első osztály tantárgya a növénytan lesz az egész évfolyamon át, a második osztályban kerül a sor az állattanra. Az állattanra és a növénytanra nézve elfogadta a bizottság a II. Emlékirat 29—30. lapjain közölt fejtegetéseket. E szerint az állat- és növénytan anyag megválasztásában és csoportosításában nem a tudományos rendszer, hanem az emberhez való viszony, vagyis a gyakorlati szempontok tekintendők irányadóknak. E gyakorlati szempontok: a háztartás, kertés és mezőgazdaság, vadászat, halászat, ipar, kereskedelem. E gyakorlati irány mellett is az állatok és növények tudományosan tárgyalandók s a rendszerrel igények is kielégítendőek. Az ásvány-vegytanra nézve szintén elfogadták az egyesület propositióit. A természettan, a mint az egyesület javasolja, tudományos alapon tanítandó, azonban minden elméleti tétel után következze a gyakorlati alkalmazás. A természettan a III. osztályban — óraszaporítás mellett — befejezendő.

A mennyiség-tannál, mivel egyesületünk erre nézve konkrét javaslatokat nem terjesztett elő, a bizottság új javaslatot készített. E szerint a számtan elméleti része (közönséges és betűszámtan) az I. osztályban befejezendő, még pedig úgy, hogy a közönséges és betűszámtan párhuzamosan és kapcsolatosan taníttassék. A második osztály anyaga lesz a természet- és gazdaságtan és mindazok a számműveletek, a melyek ezen tantárgy keretébe vonhatók. A harmadik évfolyam tárgya a pénzügytan s az ide tartozó pénzügyi kereskedelmi számműveletek.

Az állattan és növénytan tervének elkészítésével Kozocsa Tivadart (Nagy Lászlóval együtt), a vegytan-ásványtannal és természettannal Kovács Jánost (Beinnal együtt) s a mennyiség-tan kidolgozásával Bein Károlyt (Szuppán Vilmossal együtt) bízták meg.

A mi a gazdasági gyakorlatokat illeti, a bizottság javaslata szerint ezekre minden héten egy délután fordítandó. Azonban a gazdasági gyakorlatok tervszerűen üzendők, azért ezekről is részletes tervezet készítenendő. A negyedik évfolyamban a gazdasági ismeretek összefoglalandók rendszeres gazdaságtanba. Ezen tárgyak kidolgozását Sna zsel Ferencz vállalta el. A kézügyességi oktatás szintén hetenkint 1—1 délután tör-ténjék határozott terv szerint.

A zenőre nézve egész terjedelmében elfogadták az egyesület tervezetét és a munkákat kivételével S t a n k ó Bélát és Gyertyánfly Istvánt bízták meg.

A rajzról nem volt szükséges új tervezetet készíteni, mert a tanácsnak van már idevágó munkálata, a mely különben is megegyezik az egyesület javaslataival.

A játék és torna tervének elfogadása után a részletes kidolgozásra O h e r o l y János t és P o r z s o l t Jenőt kérték fel.

Eötvös-ünnepélyek. A folyó évben lesz huszonöt esztendeje annak, hogy a népoktatási törvény fennáll; ezért az Eötvös-Alap-Egyesület a rendesnél nagyobb fényvel ülte meg február 2-án a törvény dicső megalkotójának, báró Eötvös Józsefnek, emlékét. — Az Andrássy-uti állami tanítóképző-intézet díszterme egészen megtelt az érdeklődőkkel, a kik között különösen a nők voltak nagy számmal képviselve. A közgyűlést Zichy Antal tiszteletbeli elnök vezette. Megjelentek az ünnepen: gr. Csáky Albin kultuszminiszter, Berzevichy Albert államtitkár, Szathmáry György miniszteri tanácsos, Gerlóczy Károly polgármester, Tóth József és Verédy Károly tanfelügyelők, Péterfy Sándor, az egyesület elnöke, Zirzen Janka, Komócsy József stb. Az ünnep a paedagogiumi ifjuság kaénekével kezdődött; azután Zichy Antal nyitotta meg a közgyűlést. Beszédében kiemelte az ünnep jelentőségét, majd a mult eseményekre tér át és ezekről a következőleg nyilatkozik: «Az első, mire örömmel és büszkeséggel hivatkozhatunk, az a történelmi tény, hogy a magyar nemzet, mihelyt súlyos bajaiból kibontakozott, mihelyt alkotmányát vissza nyerte és Sz. István koronáját fölkenet királyának fejére tette, nem ismert sürgősebb feladatot, mint törvényt hozni a népoktatásról. Közel állottam ama nagy emberhez, kit ma méltóan ünnepelek; tanúja voltam buzgalmának, aggályainak, gyöttrődéseinek és végre diadalának, mikor tömörked akadályok daczára e kezdeménye sikerült, mielőtt az országgyűlés eloszlott volna. A második, a mit felednünk nem szabad, hogy az ily törvény minden egyéb törvényalkotásoktól abban különbözik, hogy sem betű szerint, sem egyszerre végre nem hajtható. Egy program az inkább, melynek némely pontjára sokkal később kerül rá a sor, mintsem óhajtanák: egy elénkbe állított magas eszmény, melynek az életbe átültetése képezi és fogja képezni még soká a legjobbak törekvését, becsvágyát. A harmadik, mit felhozni akarok, az a tanulás, melyet éppen mai ünnepünk is nyújt, hogy b. Eötvös József ez alkalúta ismár kiállotta az idők próbáját. S míg annyi más törvényünk — említsem-e például híres vagy hírhedett közigazgatási reformjainkat? — majdnem romban hever, a mi törvényünk revizióját oly értelemben, hogy az abban lefektetett nagy elvek kérdésbe vonassanak, komolyan senki sem sürgette. A mi természetesen nem zárja ki egyes részletek pótlását s a kor igényeihez alkalmazott javítását.» Ezután Sebestyén Gyula mondotta el mélyhatású emlékbeszédét, a mely kitörő lelkesedésre ragadta a jelenlevőket. (A beszédet gyorsírói feljegyzések nyomán fuzetünk elején közöljük. Szerk.) Ezután újra a paedagogiumi ifjuság szép dala zengett. Majd Pósa Lajos szavalta el gyönyörű költeményét a «Tanítók Háza»-ról. Ezt követte Lakits Vendel titkár jelentése, a mely szerint az 1892-ik évi bevétel 12481 frt 47 kr. és a kiadás 9195 frt 73 kr. volt. Az egyesület az 1893. évben 3285 frt 74 krt oszt ki. A megható ünnepet a paedagogiumi énekkara zárta be.

Vajjon nem kellene-e már most előkészülni tanítóképzőinknek ahhoz, hogy az év végén a népoktatási törvény 25 éves fordulóját méltóan megüljék?

A zilahi állami tanítóképző-intézet megtartása ügyében Szilágy megye törvényhatósága kérvényt nyújtott be a képviselőházhoz, a melyet a ház február 1-én tárgyalta. A kérvény igen élénk diskusszióra adott alkalmat. A kérvényi bizottság ugyanis azt javasolta, hogy a kérvény pártolólá adassék ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek; Horváth Béla, a kérvényi bizott ág tagja, azonban javaslatot terjesztett be, hogy a kérvényt ne pártolólá, hanem csak egyszerűen utasítsák a miniszterhez. Horváth javaslata mellett Thaly Kálmán, Neményi Ambrus, Szemere Huba, Ugron Zoltán és gróf Zichy Jenő szólaltak fel s valamennyie hangsúlyozták azt, hogy Zilahnak a magyar nemzetiség feartartása szempontjából szüksége van tanítóképzőjére. «Ha az állam a lakosság érdekeit a magyar nemzetiség szempontjából fel nem karolja, a magyar szigetecskék el fognak merülni a nemzetiségek tengerében» — mondá Thaly Kálmán. A Horváth javaslata

ellen gróf Csáky Albin és Berzeviczy Albert szólalnak fel. Mind a ketten bizonyították a zilahi képző felesleges voltát s a temesvári tanítóképző szükségét. A miniszter azt a fontos kijelentést tette, hogy a tanítóképzők számát emelni fölösleges, mert az országban elég képzője van. A zilahi képző érdekében felszólalókat azzal törekedett a miniszter megnyugtatni, hogy mind Zilah városa, mind Szilágy megye érdekében másnemű tanintézetek felállítására által meg fogja tenni a lehető. A képviselő az a Horváth Béla javaslatát fogadta el kilencz szótöbbséggel, s ezzel a zilahi képző ügye a képviselőház fűrma előtt is véglegesen eldőlt.

Érdekesnek tartjuk ez alkalommal a «Magyar Újság» január 12-iki száma után a következő hírt közölni: «A Temesvárott felállítandó mintaszervei állami tanítóképző részére szükséges telket és két holdnyi kertet Hatvani Deutsch Bernát a fontos közművelődési cél iránti buzgó érdeklődésből a város közönségének ingyen felajánlotta. Eme értékes adomány a nemzeti népnevelés ezen fontos intézményének létesítését immár lehetővé teszi. Erről a város polgármestere Csáky gróf miniszternek szóval is tett jelentést.» Mint halljuk, a temesvári képző az 1894. évben már megnyitható lesz. Örvendünk a temesvári képző ügye kedvező fejlődésének; azonban újra hangsúlyozzuk azon óhajunkat, hogy a zilahi képző pótlására a kolozsvári képző alkalmas épülettel és internáussal láttassék el.

A Néptanítók Lapjának szerkesztősége a lap fennállásának 25 éves fordulójára alkalmából «Ünnepi szám»-ot adott ki. Egyike az érdekesebb füzeteknek, a melyek az utóbbi időben a paedagogiai irodalom terén megjelentek. Az olvasó képviselve találja ott a füzetet olvasóink kezdeve az egyszerű falusi tanítóig Magyarország paedagogiai iróvilágát. Az ünnepi számban jegyzett emléksorok híven visszatükröztetik nemcsak az egyes pedagógusok gondolkodásmódját, hanem a mai paedagogiai világot s főleg a népoktatást mozgató összes eszméket. Ebből a szempontból a műnek paedagogiai történeti jelentősége is van. Ajánljuk a füzetet olvasóink figyelmébe, a melynek elárúsításából befolyó összeg a «Magyarországi Tanítók Háza» javára fordítatik. Ára egy korona. Megrendelhető Gyertyánffy Istvánnal, a Néptanítók Lapja szerkesztőjénél, Budapesten (I. Győri-út 11.).

Somogyi Gézát, jeles paedagogiai író, a znióváraljai áll. tanítóképző-intézet igazgatóját, a Magyar Tanítóképző és a Dittes-féle Paedagogium rendes munkatársát az a kitüntetés érte, hogy a chicagói világiállítás paedagogiai kongresszusának tiszteletbeli alelnöki állásával kinalták meg. Szívünkben örvendünk, hogy a felső-magyarországi kis városokból a világ tulsó felére elért szorgalmas, törekvő s önzetlenül munkálkodó pedagógusunk neve. Somogyi Gézá kívül rudunkkal még két kiváló pedagógusunkat érte az említett kitüntetés, Schwickler Henrik, orsz. képviselőt s tanárt a budapesti VI. ker. kir. kath. gimnáziumban és Kvaszala József tanárt, a soproni ev. lyceumban.

XXII. Kimutatás

a f. évi jan. 24-től márcz. 2-ig befolyt tagsági díjakról.

1892. évre: Margitai József, Nendtwichné Hoffmann Jolán (4—4 ft).
 1893. I. félévre: Csepreghy Endre, Litschauer Teréz, Mocsári Gerő, Pataky Irma, Staab Lénárt, Szukováthy Ilona (2—2 ft).
 1893. évre: Batori Lajos, a balázsfalvi g. kath. román tanítóképző intézet, Bertha Ilona, Buday Tekla, a bulkeszi ág. tanítótestület, Buzogány Mária, Földes Izabella, György Aladár, Hollós Károly, Komáromy Lajos, László János, Lázárné Kasztnér Janka, Lederer Ábrahám, Pákh Berta, Polereczky Jolán, Dr. Povischil Richárd, Radnai Izabella, Sebestyénne Stetina Ilona, Szabó József, Szarvas Gáborné, Szarvassy Margit, Sente József, Tavassy Mária, Vincze Alajos, az újpesti tanítótestület, Zigány Zoltán, Zirzen Janka, Zöllner Erzsébet (4—4 ft).

Budapesten, 1893. márczius 2.

Komáromy Lajos.
 egyesületi pénztáros.